

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

EBEVEYN STRESİNİN EBEVEYN YETKİNLİĞİ VE EBEVEYNİN ÇOCUĞU İLE İLETİŞİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADER KARAGEYİK

GAZİANTEP
HAZİRAN 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**EBEVEYN STRESİNİN EBEVEYN YETKİNLİĞİ VE EBEVEYNİN
ÇOCUĞU İLE İLETİŞİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADER KARAGEYİK

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ali ÇEKİÇ

GAZİANTEP
HAZİRAN 2019

TEZ ONAY SAYFASI

Öğrencinin Adı ve Soyadı : Kader KARAGEYİK

Üniversite : Gaziantep Üniversitesi

Enstitü : Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Anabilim Dalı ve Program : Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı /Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

Tezin Başlığı : Ebeveyn Stresinin Ebeveyn Yetkinliği ve Ebeveynin Çocuğu ile İletişimi Açısından İncelenmesi

Tezin Savunma Tarihi : 18/06/2019

Bu tezin Yüksek Lisans olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof.Dr. Zeynep HAMAMCI
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Ali ÇEKİÇ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Dr.Öğr. Üyesi Ali ÇEKİÇ

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BUĞA

Dr. Öğr. Üyesi Esra ASICI

İmzası

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

Dr. Öğr. Üyesi Erhan TUNÇ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde, bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynakgösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

İmza:.....
Adı ve Soyadı:Kader KARAGEYİK
Öğrenci Numarası:201566240
Tezin Savunma Tarihi:18/06/2019

TEŞEKKÜR

Birlikte çalışmaya başladığımız günden bu yana tezimi tamamlamamda emeği büyük olan; bilgisiyle, sabrıyla, ilgisiyle, kibarlığıyla hiçbir zaman desteğini esirgemeyen tez danışmanın ve hocam Sayın Ali ÇEKİÇ'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve bana güç veren, her başarıda en az benim kadar hakkı olan aileme teşekkür ediyorum.

Biricik arkadaşım, dostum, kardeşim Habibe YILDIZ YÜKSEL'e bana yaptığı yardımlar için ve her umutsuzluğa kapıldığımda bana umut olduğu için çok teşekkür ediyorum.

Eşime, bu süreçte kendisinin de emeği olan hayat arkadaşına bana verdiği destek için ve varlığıyla hayatıma anlam kattığı için teşekkür ediyorum.

Tezimle birlikte büyüyen sevgili ve biricik oğlum Ulaş'a bu süreci başından sonuna kadar benimle birlikte yaşadığı ve 'ebeveynlik stresi' çalışırken bana ebeveynliğin diğer yüzünü, dünyanın en güzel duygusu olan 'anneliği' tattırdığı için teşekkür ediyorum.

ÖZET

EBEVEYN STRESİNİN EBEVEYN YETKİNLİĞİ VE EBEVEYNİN ÇOCUĞU İLE İLETİŞİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

KARAGEYİK, Kader

Yüksek Lisans Tezi,

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ali ÇEKİÇ

Haziran, 2019, 134 sayfa

Ebeveyn stresinin, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişimi ve bazı demografik değişkenler açısından ilişkisinin incelendiği bu araştırma ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır. Araştırma kapsamında ergenlik döneminde çocuğu olan anne babaların ebeveynlik stresini ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracını literatüre kazandırmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada öncelikle Abidin (2012) tarafından geliştirilen; Çekiç, Akbaş ve Hamamcı (2015) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılarak Türkçeye kazandırılan Anne-Baba Stres Ölçeği-Kısa Formu (ABSÖ-KF) ergen anne babalarına uygulanarak geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Çalışma sonucunda ergen anne babaları için kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı literatüre kazandırılmıştır. Bu araştırmanın evrenini Gaziantep ili merkez ilçelerinde bulunan çocuğu ergenlik döneminde olan anne ve babalar oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme ise basit tesadüfî örnekleme yöntemiyle seçilen 292 anne ve 200 baba olmak üzere toplam 492 katılımcıdan oluşmaktadır. Veri toplamak amacıyla Anne-Baba Stres Ölçeği -Kısa Formu (ABSÖ-KF), Demir ve Gündüz tarafından uyarlanan Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği ve Kahraman (2016) tarafından geliştirilen Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişiminin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı SPSS 17.0 programı ile ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ise Lisrel 8.51 istatistik paket program ile gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda demografik değişkenlerin ebeveyn stresi ve ebeveyn ergen iletişimini nasıl etkilediği incelenmiş ve ebeveyn yetkinliği ile ebeveyn ergen iletişiminin, ebeveyn stresinin %15,5 ini yordadığı bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Ebeveyn Stresi, Ebeveyn Yetkinliği, Ebeveyn- Çocuk İletişimi

ABSTRACT
THE STUDY OF THE PARENTİNG STRESS IN TERMS OF PARENTAL
SELF- EFFICACY AND COMMUNICATION OF PARENTS WITH THEIR
CHILDREN

KARAGEYİK, Kader
Master's Thesis,
Educational Sciences Department
Thesis Advisor: Assist. Prof. Ali ÇEKİÇ
June, 2019 134 pages

This paper is a descriptive research based on relational scanning model which examines parental stress in terms of parental competence and communication of parent with his child and some variables. The purpose of this study is to be brought in a valid and reliable assessment tool to the literature which evaluates the parental stress of parents whose children are in adolescence period. Therefore, the Parenting Stress Index (PSI-SF) being improved first by Abidin(2012) and by doing its validity and reliability studies and being brought in Turkish language by Çekiç, Akbaş and Hamamcı (2015), has been done by applying it to parents whose children are adolescents. As a result of adaptation, a valid and reliable assessment tool, can be used for whose children are in adolescent period, has been provided to literature. The study group of this research consists of the parents whose children are in adolescence period in the central district of Gaziantep. Sampling of this study, chosen by random sampling methods, consisted of 292 mothers and 200 fathers, in total 492 participants. In order to collect data it was used Parenting Stress Index (PSI-SF), Parental Competence Scale adopted by Demir and Gündüz ,and Parent Child Communication Scale developed by Kahraman(2016) ,and Demographic Information Form developed by researcher. The effect of Demographic variables on parental stress, parental competence and parental- child communication was analyzed with SPSS 17.0 program and DFA analysis of the scale was analyzed with LISREL 8.51. At the same time, it was examined that how demographic variables affect parental stress and parental adolescent communication and it was found that parental competence and parental adolescent communication predicted 15,5 % of parental stress.

Keywords: Parenting Stress, Parent Self Efficacy, Parent and Child Communication.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
EKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU.....	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	10
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	11
1.4. SAYILTILAR	13
1.5. SINIRLILIKLAR.....	13
1.6. TANIMLAR.....	14

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.	STRES KAVRAMI	15
2.1.1.	Stres Kuramları	17
2.1.1.1.	Cannon'un Savaş- Kaç Modeli	17
2.1.1.2.	Selye'nin Genel Adaptasyon Sendromu	19
2.1.1.3.	Etkileşimsel Model	20
2.1.2.	Strese Verilen Tepkiler	22
2.1.2.1.	Davranışsal Tepkiler	22
2.1.2.2.	Bilişsel Tepkiler	23
2.1.2.3.	Duygusal Tepkiler	23
2.1.2.4.	Fizyolojik Tepkiler	23
2.1.3.	Ebeveyn Stresi	24
2.2.	İLETİŞİM KAVRAMI	27
2.2.1.	İletişim Öğeleri	28
2.2.2.	Anne- Baba – Çocuk İletişimi	30
2.2.3.	Aile İçi İletişim Engelleri	31
2.3.	YETKİNLİK KAVRAM	33
2.3.1.	Öz Yetkinlik Kaynakları	34
2.3.2.	Ebeveyn Yetkinliği	35
2.4.	İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	37
2.4.1.	Ebeveyn Stresi İle İlgili Araştırmalar	38
2.4.1.1.	Ebeveyn Stresi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	38
2.4.1.2.	Ebeveyn Stresi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	40
2.4.2.	Ebeveyn Yetkinliği İle İlgili Araştırmalar	43
2.4.2.1.	Ebeveyn Yetkinliği İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	43
2.4.2.2.	Ebeveyn Yetkinliği İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	46
2.4.3.	Anne-Baba Çocuk İletişimi İle İlgili Araştırmalar	48
2.4.3.1.	Anne-Baba Çocuk İletişimi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	48
2.4.3.2.	Anne-Baba Çocuk İletişimi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	49

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.	ARAŞTIRMA MODELİ.....	53
3.2.	EVREN VE ÖRNEKLEM.....	53
3.3.	VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	54
3.3.1.	Demografik Bilgi Formu.....	54
3.3.2.	Anne – Baba Stres Ölçeği Kısa Formu(ABSÖ-KF)	54
3.3.2.1.	Anne-Baba Stres Ölçeği Kısa Formunun (ABSÖ-KF) Doğrulamalı Faktör Analizi Sonuçları	54
3.3.2.2.	Anne-Baba Stres Ölçeği Kısa Formunun (ABSÖ-KF) Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	57
3.3.3.	Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği	58
3.3.4.	Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği	60
3.4.	VERİLERİN TOPLANMASI.....	60
3.5.	VERİLERİN ANALİZİ	61

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1.	KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	63
4.2.	DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERLE ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE İLİŞKİN BULGULAR	65
4.2.1.	Ebeveyn Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	65
4.2.2.	Medeni Durum Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular	67
4.2.3.	İş Durumu Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	69
4.2.4.	Çocuk Cinsiyeti Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular	71
4.2.5.	Çocuğun Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular	73
4.2.6.	Gelir Durumu Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular	75
4.2.7.	Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Elde Edilen Bulgular.....	77
4.2.7.	Anne-Baba Stresinin Ebeveyn Yetkinliği ve Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi ile İlişkisinin İncelenmesine İlişkin Elde Edilen Bulgular	79

4.2.8. Ebeveyn Yetkinliği ve Ebeveynin Çocuğuyla İletişiminin Anne-Baba Stresini Yordama Düzeyine İlişkin Elde Edilen Bulgular	80
--	----

BÖLÜM V

TARTIŞMA

5.1. ANNE BABALIK STRESİ İLE İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	83
5.2. EBEVEYN YETKİNLİĞİ İLE İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	86
5.3. ANNE- BABANIN ÇOCUĞUYLA İLETİŞİMİ İLE İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	88
5.4. ANNE- BABA STRESİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN REGRESYON ANALİZİNE İLİŞKİN SONUÇLARIN TARTIŞILMASI	90

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇ	92
6.2. ÖNERİLER	94
KAYNAKÇA.....	96
EKLER.....	110
EK 1. ÖLÇEK UYGULAMA İZİNİ	110
EK 2. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	112
EK 3. PAR ŞİRKETİ İLE YAPILAN ANLAŞMA.....	113
EK 4. ANNE BABA STRES ÖLÇEĞİ KISA FORM (ABSÖ-KF) ÖRNEK MADDELER.....	115
EK 5. EBEVEYN YETKİNLİK ÖLÇEĞİ.....	116
EK 6. EBEVEYNİN ÇOCUĞUYLA İLETİŞİMİ ÖLÇEĞİ	117
ÖZGEÇMİŞ.....	118
VITAE	118

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 3.1.....	55
Anne-Baba Stres Ölçeği Kısa Formu'nun doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına ilişkin değerler.....	58
Tablo 3.2	57
Anne- Baba Stres Ölçeği Kısa Formu'nun test-tekrar test korelasyon katsayıları.....	57
Tablo 3.3.	58
Anne- Baba Stres Ölçeği Kısa Formu'nun iç tutarlılık katsayıları	58
Tablo 3.4	61
Araştırmada kullanılan ölçeklerin toplam puanlarına ve alt boyutlarına ait dağılımın normalliğini denetlemek amacı ile yapılan çarpıklık ve basıklık testi sonuçları	61
Tablo 4.1	64
Araştırmaya katılan ebeveynlere ait demografik bilgilerin dağılımı	64
Tablo 4.2	66
Ebeveyn değışkenine göre anne-baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları	66
Tablo 4.3	68
Evlilik durumu değışkenine göre anne-baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları	68
Tablo 4.4	70
İş durumu değışkenine göre ebeveyn stres ölçeği, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları	70
Tablo 4.5	72
Çocuk cinsiyeti değışkenine göre anne-baba stres ölçeği, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları	72
Tablo 4.6	74

Çocuğun eğitim durumu değişkenine göre anne-baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları.....	74
Tablo 4.7	76
Gelir değişkenine göre anne-baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t- testi sonuçları	76
Tablo 4.8	78
Eğitim düzeyi değişkenine göre ebeveyn stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi (anova) sonuçları	78
Tablo 4.9	80
Anne-baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanlara ilişkin korelasyon sonuçları	80
Tablo 4.10.	81
Ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişiminin (problem çözme, paylaşım, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme) alt boyutlarının anne-baba stresini yordama düzeyine ilişkin regresyon analizi sonuçları	81

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1.Selye'nin (1956) üç aşamalı genel adaptasyon sendromu.....	19
Şekil 2.2. İletişim Unsurları	28
Şekil.2.3.Öz Yetkinlik İnancı Kaynakları	34
Şekil 3.1. Anne- Baba Stres Ölçeği Kısa Formu Path Diyagramı	56
Şekil 4.1. Şekil 4.1.Aracılık etkisi ve standardize edilmiş beta katsayıları.....	86

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK 1.Ölçek Uygulama İzni 1	110
EK 2. Demografik Bilgi Formu	112
EK 3.PAR Şirketi ile Yapılan Anlaşma.	113
EK 4. Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Form (ABSÖ-KF) Örnek Maddeler.....	115
EK 5.Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği.....	116
EK 6. Ebevnin Çocuğu ile İletişim Ölçeği.....	117

KISALTMALAR

ABSÖ-KF: Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Form

ES: Ebeveyn Stresi

ZÇ: Zor Çocuk

BEÇE: Başarısız Ebeveyn Çocuk Etkileşimi

EYÖ: Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

EÇİÖ: Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği

PAR: Psychological Assessment Resources

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.PROBLEM DURUMU

Geçmişten günümüze toplumların tarihsel sürecine bakıldığında ilkel veya gelişmiş olsun hepsinin dinamik bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Özellikle endüstrileşmenin başladığı 19. ve 20. yüzyıl değişimin her alanda çok hızlı yaşandığı dönemlerdir. Bu değişimlerden aile kurumu da etkilenmiş, yapısal ve işlevsel açıdan değişime uğramıştır (Aslan, 2002). Tarihsel süreç incelendiğinde ilkel toplumlarda ailenin yapısını evliliğin türü belirlemektedir. Erkek genellikle evden uzakta zorunlu avcılıkla uğraşırken kadın da çocuğun bakımından, korunmasından ve evin geçiminden sorumludur. Bireyin soyu anne tarafından belirlenmekte, güç ve yetki daha çok kadının elinde bulunmaktadır. Hayvanların evcilleştirilmesi ve tarım devrimi ile birlikte üretim ve yerleşik hayata geçilmesi gücün de zamanla erkeğin eline geçmesine ve her alanda erkek egemenliğine dayalı ataerkil aile düzeninin gelişmesine neden olmuştur. Üretim zenginliği getirmiş; zenginlik fazla ürünü biriktirmeyi sağlamış ve birikim de zamanla miras yoluyla aktarımı gerektirmiştir. Bu durum gücü elinde bulunduran erkeğin miras yolu ile zenginliğini kendi soyuna bırakma isteğini doğurmuştur. Bu değişiklikler anaerkil aile yapısının değişmesine ve kadının toplumsal statüsünün gittikçe gerilemesine neden olmuştur. İlkel çağlardan ilerlemiş çağlara doğru geldiğimizde aile kavramı geniş, çekirdek ve geçiş ailesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Geniş aile; anne, baba, çocuk ve yakınların aynı çatı altında yaşadıkları aile biçimidir. Geçiş ailesi; endüstrileşmenin hızlanması ile birlikte köyden kente göçün artması sonucu; geçmiş alışkanlıkları, kültür ve değerleri açısından kırsal özelliklerini korurken aynı zamanda yeni yaşam değerleri oluşturmaya kent yaşamına alışmaya çalışan aile biçimidir. Çekirdek aile ise kentlerde ve sanayileşmiş toplumlarda görülen iki kuşağın yani anne,

baba ve çocuğun aynı çatı altında yaşadığı ailedir. Çekirdek aile günümüzün modern toplumlarında en çok görülen aile türlerinden biridir (Yavuzer, 2015).

Literatürde aile kavramının farklı tanımları bulunmaktadır. Özgüven (2014) aileyi, karışık iki cinsten iki yetişkinin yasal ve törel bağlarla uyarak kurdukları; biyolojik, psikolojik ve sosyolojik işlevleri olan bir kurum olarak tanımlamıştır. Bu yapı toplumun ve bireyin cinsellik, üreme, korunma-barınma, sevmeye-sevilme, ait olma, paylaşma, güvende hissetme, statü kazanma, kendini gerçekleştirme, çocukların bakımı ve eğitimi, toplumsal geleneklerin ve ideallerin yeni kuşaklara aktarılması gibi birçok ihtiyacı karşılamak üzere varlığını sürdürmektedir. Ozankaya'ya (1976) göre aile, içinde insan türünün üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin ilk ve etkili biçimde olduğu, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler ve anne- babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre farklı yakınlar) arasında sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, ekonomik etkinliklerin az ya da çok yer aldığı toplumsal bir kurumdur. Türk Dil Kurumu'na göre kökeni Arapça olan aile kavramı aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

“Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” (TDK,2019).

Toplum içerisinde var olan sistemlerden en küçüğü olan aile, insanların bebeklikten itibaren her türlü ihtiyaçlarının karşılandığı ve temel duyguların yaşandığı ilk yerdir. Bu anlamda ailenin; bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik sağlıklarına katkıda bulunan temel bir yapısı olduğu da söylenebilir. Ailenin bu işlevlerini yerine getirmesi, kendini geliştirebilen ve sağlıklı bir toplum olmanın başlıca özelliklerindendir (Güran,1983).

Bir sistem olarak değerlendirilen aile, çeşitli alt sistemlerden oluşmaktadır. Bu alt sistemlerin yöneldiği bir amacı, yerine getirmesi gereken görevleri ve bütün bunları yaparken kullandığı belirli stratejileri bulunmaktadır. Sistem yaklaşımı gereği aile içindeki bütün bireyler arasında döngüsel bir iletişim vardır. Anne – baba ve çocuk arasındaki ilişki tek yönlü değildir ve birbirlerinden etkilenmektedir. Herhangi bir alanda meydana gelen problem herkesi etkilemekte çözüm için bütün aile üyelerinin katılımını önemli ve gerekli kılmaktadır (Nazlı, 2006).

Aile bütün toplumlarda önemli bir sosyal kurumdur. Toplumdaki kadın ve erkek rollerinin zamanla değişmesi, eşlerin evlilikten ve birbirlerinden beklentilerinin

artması, yaşam stresi gibi modern hayata dair problemler; ailenin sosyal ve psikolojik sınırını zorlamaktadır. Modern yaşamın getirilerinin aile kurumunun eski önemini kaybetmesine, boşanmaların artmasına ve bireylerin yalnızlaşmasına neden olması sağlıklı bir birey yetiştirmek için aileye yatırım yapılması gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmış ve batılı ülkeler 1994 yılını 'Aile Yılı' olarak ilan etmişlerdir (Tarhan,2003).

Modernleşme ve kent hayatı toplumları, kültürleri, bireyleri iyi yönde nasıl etkilerse etkilesin aile ve evlilik üzerinde ortak olumsuz etkilere neden olmuştur. Bu olumsuz etkiler 'boşanmalardaki artış', 'tek ebeveynli ailelerde artış', 'evliliğe karşı çıkış veya evliliği erteleme', 'çocuk yapmama eğilimi' ve 'eşcinsel evlilikler' olarak sıralanmaktadır. Aileyi olumsuz etkileyen kavramlardan biri olan boşanma ele alındığında; parçalanmış ailede büyüyen çocuğun hayatının ileriki dönemlerinde daha çok sosyal ve psikolojik problemler yaşadığı gözlenmektedir. Boşanma eşler ve çocuklar için daha çok yalnızlaşma, daha depresif ruh hali ve daha çok stres demektir. Son 20 yılda boşanma durumunun artmasıyla birlikte tek ebeveyne sahip aile sayısı da neredeyse ikiye katlanmıştır. Tek ebeveynli ailede babanın olmaması çocuğun sosyal hayatta kendini daha yalnız ve güçsüz hissetmesine, çocuğu koşulsuz seven kişinin yani annenin olmaması da çocukta sevgi yoksunluğuna yol açacaktır. Dünyadaki değişim ve dönüşüm hareketleri bazı akımlarında toplumlar tarafından benimsenmesine, ve toplumsal kavramların değişmesine yol açabilmektedir. Feminist akımın aile reisliği ve erkeğin rolünü reddetmesi sonucu aile kavramı bazı toplumlarda değişime uğramış ve aileler heteroseksüel çiftlerin evlilikleri ile değil eşcinsel evlilikler yoluyla da oluşmaya başlamıştır. Bazı ülkelerde yasal düzenlemeler yoluyla bu çiftlere evlat edinme hakkı tanınmıştır. Ancak bu ailelerde büyüyen çocuğu anne ve baba rolleri ile ilgili bir karmaşa beklemektedir. Aile kavramına yukarıda dönük bahsedilen olumsuz etkiler aynı zamanda aile ve ebeveynler için bir kriz ve stres nedenidir (Şentürk,2008).

Türkiye'de aile sistemi de dünyada yaşanan değişimlerden son derece etkilenmiştir. Yaşanan hızlı göç dalgaları geniş aileden çekirdek aileye geçişi zorunlu kılmış ve kente göç eden ailelerde kentin getirdiği değişimlerle eski sistem arasında çatışma yaşamalarına neden olmuştur. Bu çatışmadan en çok etkilenenler ise ergenlerdir (Semerci, 2016). Ergen çocuğu olan aileler yaşam döngüsü içerisinde en aktif ve en ilginç evreyi yaşamaktadırlar. Bazı ailelerin sınırları oluşturmada, ilişkileri belirlemede

ve başkalarının sorumluluğunu üstlenmede sıkıntıları olabilmektedir. Bu evrede ebeveynler ve çocukları arasında anlaşmazlıklar görülmekte ve ergen evde iken aile içinde çatışma ve gerilim daha fazla gözlenmektedir. Bu zorlukların nedenlerinden biri ebeveynlerin çocuklarından ne istediklerini bilmemeleridir. İkinci bir neden de ergenin saldırgan, aşırı talepkar ve özerklik ihtiyacı içinde olmasıdır (Nazlı, 2006). Ergen çocuklu aile dönemi sadece ergen açısından değil, ailesi ve çevresi açısından da zordur. Anne-babalar ve çocuklar arasındaki çatışma onlu yaşlardan, on altılı veya on yedili yaşlara kadar düzenli ve yoğun şekilde artış gösterir (Gül ve Güneş, 2009). Aile bir yandan ergendeki değişimlere uyum sağlarken bir yandan da yeni ebeveynlik davranışları geliştirmek zorundadır. Bu güne kadar hep 'çocuk' gözüyle görülen ergen aile içerisinde bir birey olarak varlığını göstermenin ve büyüdüğünü kanıtlamanın çabası içerisine girer. Ancak aileden tam olarak bağımsızlaşamayan ergen bu durumun getirdiği sorunlarla boğuşur. Bu çaba zaman zaman aile ve ergenin karşı karşıya gelmesine, gerginlik yaşamasına ve anne- babada korkuya ve strese neden olur (Semerci, 2016).

Ergenliğin aile açısından ne anlama geldiğini ve aileyi nasıl etkilediğini bilmek öncelikle bu dönemin özelliklerini bilmeyi gerektirir. Ergenlik; kişinin çocukluktan yetişkinliğe ilk adımını attığı, güçlü, umutlu, hızla büyüdüğü aynı zamanda da bunalımlı ve zor bir dönemdir. Bedensel, ruhsal ve toplumsal gelişimin birlikte yaşandığı bu dönem insan yaşamında bireyin fiziksel olarak bir yetişkine dönüştüğü; kişilik, ahlaki, sosyal ve zihinsel alanlarda gelişimin yaşandığı bir dönemdir. Farklı alanlarda yaşanan değişimler bu dönemi zor, sancılı ve karmaşık hale getirmektedir

Kimlik gelişimine karşı kimlik karmaşası olarak ifade edilen bu gelişimsel dönemde çözülmesi gereken çatışmalar vardır. Erikson'a göre kimlik; ergenlik evresinde kazanılması gereken temel özelliktir ve grup kimliği, mesleki kimlik, ulusal kimlik, kültürel kimlik, cinsel kimlik gibi statülerin bir bileşimidir. Kimlik duygusu, gencin, bedeninde kendini evindeymiş gibi hissetmesi, nereye doğru gidiyor olduğunu bilmesi ve kendisi için önemli olan insanların onu kabul ettiğini hissetmesini ifade etmektedir. Ergenlikte kimlikle ilgili keşif davranışının yoğunlaşmasının üç nedeni vardır. Bunlar; 1) fiziksel görünüşte meydana gelen değişiklikler 2) gelişen bilişsel kapasite ve 3) ergenliğin iş, evlilik ve geleceğe yönelik önemli kararları alma zamanı olmasıdır (Atak , 2011).

Robert Havighurst ergenlik döneminde gerçekleştirmesi gereken görevleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1. Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak
2. Eril ya da dişi bir toplumsal rolü gerçekleştirmek
3. Her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak
4. Ana babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal olarak bağımsızlaşmak
5. Davranışın rehberi olarak bir dizi değer ve bir ahlaki sistemi kazanmak, bir ideoloji geliştirmek
6. Ekonomik bağımsızlığını kazanmak ve bir mesleğe hazırlanmak
7. Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak
8. Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek (Akt: Doğan, 2007).

Yavuzer'e (1994) göre, bu dönemde kız ve erkek çocukta cinsiyetle ilgili iç salgı bezleri işleve başlamakta böylece kadın ve erkek olmakla ilgili bedensel değişme ve gelişme süreci öncelik kazanarak ve hızlanmaktadır. Kadın ve erkeğin cinsel kimliğini ve yaşamını sağlayacak olan birincil ve ikincil cinsel değişmeler ortaya çıkmakta cinsel organlar gelişmektedir. Böylelikle kız ve erkek çocuklar cinsiyetlerine uygun beden yapısına kavuşmaya başlamaktadır. Bedensel olan değişme ve gelişmeyle birlikte ruhsal ve toplumsal değişme ve gelişme süreçleri de işlerlik kazanmaktadır. Böylece cinsel benlik ya da kimlik kazanılmaktadır.

Eril ya da dişi bir toplumsal rolü gerçekleştirmek; hızla gelişen bir dünyada bir ergenin bugün yapmak zorunda olduğu düzenlemelerin en önemlilerinden birini oluşturmaktadır. İlk ergenliğin büyük ölçüde aynı cinsten arkadaşlarla kurulan yaşıt grupları zamanla yerini kadın- erkek ilişkilerine bırakmalıdır. Ergen karma bir grupta gülüşmeden, kızarmadan, terlemeden, ne söyleyeceğini ve nasıl söyleyeceğini öğrenmek zorundadır. Bu ilişkiler bir toplumdan diğerine değişiklik göstermektedir (Gander ve Gardiner, Çev: Onur, 2007).

Ergenlik dönemi sırasında gençlerin, anne babaları veya ailenin diğer üyelerinden çok arkadaşlarıyla vakit geçirdikleri bilinmektedir. Bu durum, aile içi çatışmaları arttırmaktadır. Pek çok ergen, aileleri yerine arkadaşlarıyla vakit geçirmeyi tercih ettiklerini belirtirken, aynı zamanda ailelerinin de özellikle yaşayışlarına önemli

derecede etki edecek şekilde müdahalede bulunmaya devam ettiklerini kabul etmektedirler. Ergenler nasıl giyinmeleri, ne yemeleri ve arkadaş çevrelerinde kimler bulunmalı gibi günlük konularda flört ettikleri arkadaşlarının etkisinde kalsalar da, hâlen anne babalarının değer sistemlerini önemli bir rehber olarak görürler ve pek çok önemli konuda anne babalarının düşüncelerini değerlendirirler. Bir diğer deyişle, ergenler yaşama ilişkin önemli değerleri ebeveynlerinden almakta, sosyal ilişkilerinde yaşadığı kişisel problemler konusunda ise hem ebeveynlerine hem de arkadaşlarına danışmaktadırlar(Gül ve Güneş, 2009) .

Ergenlik dönemi aynı zamanda psikolojik bağımsızlık istek ve çabasının, güçlü bir biçimde öne çıktığı dönemdir. Bu dönemde ergen evden koparak, çevreye özellikle de arkadaş grubuna yönelir. Anne babadan kopmanın onu boşlukta bırakması nedeniyle yeni yakınlıklar kurmayı ve ilişkiler geliştirmeyi çok önemser. Arkadaşlarının giyim kuşamını, zevklerini, konuşma biçimlerini benimser. Arkadaş grubunda dayanışmaya, bağlılığa önem verdiği için gruptan ayrı düşme korkusunun da etkisiyle onların arada bir kendisine aykırı gelen davranışlarına bile ses çıkarmadan yerine getirir. Birçok anne baba ise kötü arkadaş edineceği korkusuyla arkadaşlarını kötüleyerek arkadaşlarının işini zorlaştırır (Bakırcıoğlu, 2013).

Ergenler bu dönemde zihinsel olarak değişmeye ve gelişmeye başlarlar, çünkü artık somut düşünme dönemi bitmiş daha soyut kavramlar üzerinde zaman harcamaya başlamışlardır. Olayları farklı açılardan görür, daha empatik bir bakış ile değerlendirirler ve toplumsal ahlak kuralları açısından daha hassas bir yapıya sahip olurlar (Gül ve Güneş, 2009).

Ergenlik dönemi fırtına ve gerginlik dönemidir. Ergen huzursuzdur, sıkılmıştır, otoriteye karşı gelir, inatçıdır vb. Bütün bunlar onun hep kendi kimliğini geliştirme, bireyselleşme savaşıdır. Ergenin ailesi ile yoğun olarak çatışma yaşadığı konular, uzun telefon konuşmaları, dışarı çıkmak, makyaj yapmak gibi konulardan oluşur. Kapının üzerine 'girmeyin' yazmaya, telefon konuşmaları özel olmaya başlar (Yavuzer, 2015).

Ergen çocuğa sahip ailelerde; ergenin gelişimsel özelliklerinden dolayı stres yaşanması durumunda denge ve uyum bozulabilir. Artan stres anne ve babalarda çocukları ile ilgili kaygılarının artmasına neden olabilir. Bu da aile sisteminin bütünlüğünü tehdit eder. Aile yapısının sağlıklı olarak varlığını sürdürebilmesi için

uyum, bütünlük ve dengenin korunması gerekmektedir (Nazlı, 2016). Anne ve babalar kaygı içinde olduklarında çocukla olan iletişimleri ve kendi yaşamları zorlayıcı bir psikolojik ortama dönüşecektir. Psiko-pedagojik açıdan, ailenin çocukla iletişim kurmaması, duyguların bastırılması ve sorunların çözülmemesi sağlıklı bir ortamdır (Yavuzer, 1994).

Aile ve ergenin sağlıklı bir ilişki kurmaları farklı nedenlere bağlıdır. Bunlar; ergenin özellikleri, anne-babanın kişilik özellikleri ile çocuğa yönelik tutumu ve anne-baba- çocuk arasındaki iletişimin niteliğidir. Samimi olmayan, soğuk, sevgiden yoksun ve uyumsuz bir aile içerisinde büyüyen çocuğun davranışları ve çevre ile ilişkileri de bu çerçevede şekillenecek; ergen ileride kavgacı, güvensiz, ve duyarsız bir yetişkin haline gelecektir (Semerci, 2016).

Günümüzde ailelerin en çok şikayet ettikleri konulardan biri ergenliğe girmiş olan çocuklarına nasıl davranacakları konusudur. Zamanla birçok şeyin değiştiği gibi anne- babalık rolleri de değişmiş daha zor ve hassas bir hal almıştır. Geleneksel aile yapısında ergenler için yetişkinler rol model görevi üstlenirken şimdi eski düşüncelere sahip ve geri olarak nitelendirilmektedirler. Bu durumda yetişkinler ergenler için gelecek değil geçmişe dönüşmüştür. Bakış açısı böyle olunca ergenler üzerinde etkili olmak, onlara sınırlar çizmek ve ergeni anlamak ebeveynler için daha da zor bir hal almıştır. Aynı zamanda çocukların teknolojinin etkisinde kalması, kadının iş yaşamına girmeye başlaması ile çocuğun bakımının bakıcılara bırakılması, aile ilişkilerinin zayıflaması gibi nedenler sosyal desteğin azalmasına yol açmış ve ebeveynlerin stres faktörlerini artırarak ebeveyn stresinin yaşanmasına sebep olmuştur (Arslan, 2002). Bunun yanı sıra yapılan araştırmalara göre çocukları ergenlik döneminde olan ebeveynlerin evlilikten aldıkları tatmin de alt seviyelere inmektedir (Yavuzer, 2015).

Günümüzde çocuk yetiştirme ve çocuğun hayatına yön verme konusunda kesin kuralların olmaması anne ve babaların ebeveynlikle ilgili kaygı yaşamalarına sebep olmaktadır. Anne babaların iyi birer ebeveyn olma konusunda yaşadıkları stres ve hissettikleri suçluluk bu konuda rehber olabilecek bir çok kitabın yazılmasını sağlamışsa da bu alanda bir uzlaşımın olmaması onların tavsiyeler isteyen bir arayışa girmelerine neden olmuştur (Salecl,2013).

Küçüker'e (2001) göre hem zihinsel engelli hem de sağlıklı çocuk anneleri çocuklarının bakım ve ihtiyaçları ile ilgili sorumluluğu büyük ölçüde üstlenmektedirler. Anneler yüklendikleri sorumluluk nedeniyle aşırı stresli durumlar yaşayabilmekte ve bu durumların birikimi annenin tükenmişlik yaşamasına ve depresif belirtiler göstermesine sebep olmaktadır.

Fizyolojik, davranışsal, duygusal ve bilişsel alanları içeren, birkaç düzeyde meydana gelen, farklı bir tepki bileşiminden oluşan stres duygusu psikolojide sıkıntı ya da zorluk anlamına gelmektedir (Tiryaki, 2014). Stres günümüz insanına daha ağır ve derin sorunlar yaşatmaktadır. Fiziksel ve psikolojik açıdan daha fazla baskı hisseden günümüz insanı stress nedeniyle daha ağır ve derin konular yaşamaktadır. Stres; "İnsanlar fiziksel ya da psikolojik sağlıklarına karşı tehdit olarak algıladıkları olaylarla karşılaştıkları zaman ortaya çıkmaktadır" (Atkinson, Atkinson ve Smith, 2010. Akt: Tiryaki, 2014).

Stres tanımlarının ortak özelliklerine bakıldığında şunları söyleyebiliriz: Stresin ortaya çıkmasında kişinin ve çevrenin birbiri ile etkileşimi söz konusudur. Stres kişi için kontrol edilebilir bir tepki değildir, kişinin bütün organizmasını etkileyebilmektedir. Kişi stres karşısında fizyolojik değişikliklerle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durumda kişi kendi iradesinin dışında hareket edebilmektedir. Stres kişinin çevredeki uyaranları nasıl algıladığı ve değerlendirdiği ile ilgili olabilir. Çevredeki uyaranlar stres kaynağı olarak algılanmazsa stres de yaşanmayabilir. Ailelerin yaşadığı stresin tanımını şu şekilde yapmıştır: Çevreye sürekli olarak uyum yapma çabaları sırasında, içsel ya da dışsal koşullar bireyin uyumunu zorlaştırırsa birey bedensel ve psikolojik sınırlarının ötesinde çaba harcamaya başlar. Bedensel ve psikolojik olarak yorulmasına neden olan bu duruma "stres" denir.(Atkinson, vd.,1996. Akt:Canpolat, 2012).

Stres her zaman olumsuz bir etkiye sahip değildir. Olumlu ve olumsuz iki yönü vardır. Selye'nin "Eustress" olarak tanımladığı yapıcı stresin, insanları hayatlarında olumlu etkileri bulunmaktadır. İş yaşamında, artan iş yükü karşısında makul derecede bir stres, daha fazla gayret gösterilmesine yardımcı olabilir, yaratıcılığı geliştirebilir. Zararlı stres (distress), genel olarak uzun yaşanan strestir ve bireyler üzerinde sebep olduğu fiziksel ve ruhsal çöküntü, ciddi hastalıklara yol açabilir (Schermerhorn vd., 2000, Akt: Güler, 2008)

Bütün bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda daha sağlıklı bireyler ve daha sağlıklı toplumlar için ailelere dönük çalışmaların artırılmasını gerektirmektedir. Bu araştırma da ergenlik döneminde çocuğu bulunan ebeveynlerin stres durumlarını ölçmeye yönelik yapılmış ve günümüzde oldukça yaygın görülen ebeveyn stresini azaltmaya dönük yapılacaklara katkı sağlamaya çalışılmıştır. Ergenlik döneminde yaşanan problemler her ne kadar ergenin içinde bulunduğu dönemin gelişim özelliklerinden kaynaklansa da ebeveynlerin strese girmelerine neden olmakta, anne babalık becerilerini sorgulatmakta ve aile içi iletişimi olumsuz etkilemektedir. Ebeveynlerin yaşadığı bu stres aile kurumunun devamlılığı, anne babanın ruh sağlığı ve ergenin ruh sağlığı açısından incelenmesi gereken bir durumdur. Bu çalışma ile ebeveynlik stresi yaşayan anne ve babaların stres durumlarını inceleme ve nedenleri konusunda bilgi sahibi olmaları sağlanacaktır. Stres durumlarının azalması ebeveynlerin, daha sağlıklı ebeveynlik davranışı sergilemelerini, evlilikten ve yaşamdan alacakları doyumun artmasını, kendilerini daha yetkin hissetmelerini sağlayacaktır. Bu kapsamda ebeveyn stresinin, ebeveyn yetkinliğinin ve ebeveyn çocuk iletişiminin bazı demografik değişkenler açısından incelendiği bu çalışmada aşağıdaki alt problemlere cevap aranacaktır.

1. Anne- Baba Stres Ölçeği Kısa Formu ergenlik döneminde çocuğu olan anne babalara uygulanabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı mıdır?
2. Ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi puan ortalamaları ve alt ölçekleri anne veya baba olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
3. Ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi puan ortalamaları ve alt ölçekleri ebeveynin medeni durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
4. Ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi puan ortalamaları ve alt ölçekleri ebeveynin iş durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
5. Ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi puan ortalamaları ve alt ölçekleri çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi puan ortalamaları ve alt ölçekleri çocuğun eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
7. Ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi puan ortalamaları ve alt ölçekleri gelir durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

8. Ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi puan ortalamaları ve alt ölçekleri ebeveynin eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
9. Ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi ebeveyn stresini yordamakta mıdır?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi kavramlarının ele alındığı bu çalışmanın iki temel amacı bulunmaktadır. Araştırmanın ilk amacı; Abidin (2012) tarafından geliştirilen Anne- Baba Stres Ölçeği Kısa Formu'nun (ABSÖ-KF) ergen anne babaları üzerinde geçerliliğini ve güvenilirliğini test etmektir. Araştırmanın ikinci amacı; ebeveyn yetkinliği ile ebeveyn ergen iletişiminin, ebeveynlerin stresini yordayıcı rolünün incelenmesidir. Ayrıca çalışma kapsamında; ergen anne ve babalarının stres düzeylerinin belirlenmesi, ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişiminin; yaş, ebeveynlik durumu, çocuğun cinsiyeti, çocuğun eğitim kademesi, ebeveynin eğitim düzeyi, ebeveynin medeni hali, ebeveynin geliri ve iş durumu gibi demografik değişkenlere göre farklılaşım farklılaşmadığının belirlenmesi de hedeflenmektedir.

Anne ve baba için stres faktörünün en çok olduğu ergenlik döneminde yaşanan ebeveynlik stresinin düzeyini ölçmek için oldukça yaygın olan ve İspanyolca (Solis ve Abidin,1991), Çince (Yeh, vd.,2001), Portekizce (Pereira, vd.,2016) ve Almanca (Tröster, 2010) gibi dillere uyarlanmış bir ölçeği Türkçeye kazandırmak amaçlanmaktadır.

Ergen anne ve babalarının stres düzeylerinin belirlenmesi, stresin, yetkinliğin ve iletişimin; ebeveynlik durumu, çocuğun cinsiyeti, çocuğun eğitim kademesi, ebeveynin eğitim düzeyi, ebeveynin medeni hali, gelir ve iş durumu gibi demografik değişkenlerle ilişkilerinin ortaya konulması ile birlikte hem ergen anne babalarının stres durumları daha iyi ortaya konulacak, hem de ebeveyn yetkinlik algısı gibi bilişsel faktörler ile çocuklarla olan iletişim şekillerini içeren davranışsal faktörlerin daha iyi anlaşılması sağlanacaktır.

1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Toplumda sağlıklı bireylerin yetişmesi için sağlıklı bir aile ortamı şarttır. Sağlıklı aile kavramı literatürde 'işlevsel olan aile' olarak tanımlanmakta sağlıklı aile de 'işlevsel olmayan aile' olarak nitelendirilmektedir. Sağlıklı ailede bireylerin her türlü ihtiyaçları aile içinde karşılanır, aile üyeleri kendilerini ailenin bir parçası olarak görüp tanımlarlar, ailenin devamlılığı için herkes görev ve sorumluluklarının farkındadır, bireyler arasında samimi duygusal bağlar vardır, üyeler sağlıklı bir iletişim içindedir ve ailenin bir parçası olmaktan mutludurlar (Özgüven, 2014). Her ailede, bir bütün olarak aile sisteminin ya da aile bireylerinin her birinin belirli gelişim dönemlerinden geçişlerine bağlı olarak stres yaşadığı dönemler veya olaylar bulunur. Örneğin; bir çocuğa sahip olma, çocuğun okula başlaması, ergenlik dönemi, ekonomik sorunlar, kayıp vb. durumlar çoğu ailede strese neden olabilecek yaşam olaylarıdır (Küçüker, 2001). Anne ve babalar stres altında olduklarında aile içi iletişimlerinde, çocukları ile olan ilişkilerinde ve kendi yaşamlarında sıkıntı yaşayacaklardır. Aile açısından bu iletişimin bozulması psikolojik ve pedagojik olarak çocuğun sağlığını olumsuz etkiler (Yavuzer, 1994). Gelişimsel olayların dahi aile ve ebeveynler üzerinde stres yaratabileceği göz önünde bulundurulduğunda ebeveyn stresi üzerine araştırma yapma ihtiyacı doğmaktadır. Literatürde ebeveyn stresi ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde genellikle özel eğitim alanında çalışma yapıldığı görülmektedir. Engelli çocuğa sahip annelerin algıladıkları aile stresi (Sivrikaya ve Tekinarslan, 2012), zihinsel engelli ve yaygın gelişimsel bozukluk tanımlı çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinde stresle başa çıkma (Öztürk, 2017) gibi araştırmalar özel eğitim alanında yapılan araştırmalardır. Kaner, (2001) tarafından hazırlanan Aile Stresini Değerlendirme Ölçeği de yine zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerdeki stresi ölçmeye yöneliktir. Çocuğun sağlık durumu ve sahip olduğu özelliklerin ebeveynleri etkilediği inkar edilemez ancak araştırılmaya değer bir diğer konu da çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin anne babaları nasıl zorladığı ve onları nasıl etkilediğini bilmektir. Bu açıdan bakıldığında çocukların en çok zorlandıkları ve aynı zamanda yeni bir kimlik oluşturdıkları dönem olan ergenlik dönemi ebeveynler için de bir o kadar zor ve stres verici bir dönemdir. Bu nedenle ergenlik döneminde çocuğu bulunan ebeveynlerin stres durumları ile ilgili araştırma yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Literatürde varolan ölçekler özel eğitim alanında ve

ilkokul dönemindeki çocukların ebeveynlerine yönelik hazırlanmış olan stres ölçekleri dir. Bu ölçekler ergenlik döneminde çocuğu bulunan anne babaların stres düzeylerini ölçmede yetersiz kalmakta bu da alanda bir eksikliğe neden olmaktadır. Uyarlama çalışmaları sonucunda alana kazandırılan bu ölçek ile bu alandaki ihtiyaç karşılanmaya çalışılacaktır. Türk araştırmacıların ergenlik döneminde çocuğu olan annelerin stres düzeylerinin belirlenmesinde, stresle ilişkili değişkenlerin ortaya konulmasında ve anne babaların stres düzeylerinin azaltılması ya da anne babalık stresinin önlenmesine yönelik müdahale programlarında daha etkili ve verimli sonuçlar elde etmeleri de amaçlanmaktadır.

Ergen ebeveynlerinin stres düzeylerinin ölçülmesi ebeveynlerde stresin neden olduğu fizyolojik ve psikolojik diğer rahatsızlıkların önüne geçilmesini sağlayacaktır. Anne babaların stres durumunun somutlaşmasını sağlayarak stres düzeylerine göre destek alıp almayacaklarına karar verilmesine aynı zamanda çözüm aramalarına yardımcı olacaktır. Stresin kaynağını ile ilgili bilgi sahibi olunmasına yardımcı olarak çözümün bir parçası olacaktır. Bu nedenle rehberlik servislerine, danışma merkezlerine, rehberlik araştırma merkezlerine ve hastanelerin ruh sağlığı bölümüne başvuranları değerlendirirken uygulayıcılar açısından objektif ve güvenilir bir değerlendirme yapılmasını sağlayacaktır. Bu durum aile içerisinde stres nedeniyle yaşanan problemlerin azalmasını ve aile üyelerinin de daha sağlıklı bir ortama kavuşmasına yardımcı olacaktır.

Ebeveynlerin stres durumunu etkilediği düşünülen, ekonomik düzey, eğitim durumu, evlilik durumu, çocuğun cinsiyeti, çocuğun eğitim kademesi, ebeveynlik durumu ve iş durumu gibi demografik değişkenler açısından stresin incelenmesi hangi değişkene sahip anne babanın daha çok stres yaşayacağını önceden bilinmesine yardımcı olacaktır. Böylelikle stres açısından risk grubu ebeveynlerinin tanımlanmasını sağlayacak ve buna yönelik koruyucu çalışmalar yapılmasına öncülük edecektir.

Mutlu, huzurlu, kendine güveni olan bir çocuk yetiştirmek, ancak huzurlu bir aile ortamında gerçekleşir. Bu aile ortamının sağlanması çiftlerin bir aile olmaya karar verdikleri zaman ve evlilik süresince saygı ve sevginin devamı ile yerine getirilmiş olur. Aileye bir üyenin daha katılması evlilik hayatının en doğal sonucudur. Ancak iyi bir çocuk yetiştirmek için annenin gebelikten itibaren stresten uzak ve mutlu bir süreç

geçirmesi gerekmektedir. Çünkü bu dönem başta olmak üzere annenin yaşadığı her türlü sıkıntı ve stres çocuğu etkilemektedir (Doksat, 2014). Aileye yeni bir bireyin katılması ile ortaya çıkan anne ve babalık rolleri ebeveynlerin bu roller ile ilgili kendilerini ne kadar yetkin gördükleri aynı zamanda çocukları ile kurdukları iletişimin niteliği yaşayacakları stres düzeyini de etkileyecek iki önemli unsur olarak düşünülmektedir. Bu araştırma sonucunda stres, yetkinlik ve iletişim ilişkisini bilmek ebeveynlerin yetkinliklerini arttıracak ve iletişimlerini iyileştirecek çalışmalar yapılmasına bu konuda ebeveyn eğitimlerine önem verilmesini gerekli kılacaktır.

Araştırma kapsamında etkisi araştırılan demografik değişkenlerin stresin yanı sıra yetkinlik ve ebeveyn çocuk iletişimini nasıl etkilediğini bilmek bu konuda yapılacak bilgilendirme çalışmalarının, ebeveyn eğitimlerinin veya araştırmaların hedef kitlesini veya çalışma grubunu belirlemek açısından önemlidir.

1.4.SAYILTILAR

1. Araştırmaya katılan ebeveynlerin ölçekleri samimiyetle ve objektif bir biçimde okuyup cevapladıkları varsayılmaktadır.
2. Ebeveynlere uygulanmış olan Anne -Baba Stres Ölçeği Kısa Formu, Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği ve Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği'nin bilimsel açıdan geçerli ve güvenilir ölçekler olduğu varsayılmıştır.

1.5.SINIRLILIKLAR

Bu araştırmada, aşağıda belirtilen sınırlılıklar göz önünde bulundurulmalıdır.

1. Araştırma, Gaziantep İli merkez Şahinbey ve Şehitkâmil ilçelerinde ortaokul ve lisede okuyan öğrencilerin velileri ve onların vermiş olduğu cevaplarla sınırlıdır.
2. Araştırmada demografik değişkenler açısından ebeveynin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, gelir düzeyi, medeni duurma, çocuğun cinsiyeti ve çocuğun eğitim kademesi açısından incelenmiştir.
3. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği, Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği ve Anne- Baba Stres Ölçeği Kısa Formu'nun ölçebildiği nitelikler ile sınırlıdır.
4. Araştırmaya katılan bekar anne ve baba sayısı az olduğundan araştırma sonuçlarımız sadece evli ve bir arada yaşayan anne ve babalarla sınırlıdır.

1.6.TANIMLAR

Ergenlik: *“Cinsel organların fizyolojik gelişmesiyle başlayan, buluşa ermişlikle yetişkinlik arasındaki dönem, yeni yetmelik.”*(TDK, 2019)

Stres: Organizmanın fiziksel ve ruhsal açıdan sınırlarının zorlanması ve tehdit altında olması ile ortaya çıkan gerilim durumudur (Baltaş ve Baltaş, 2002).

Anne- Baba Stresi (Ebeveyn Stresi): Anne ve babaların çocuk yetiştirirken hissettikleri veya yaşadıkları zorluk olarak tanımlanmıştır (Kwon, 2007).

Ebeveyn Yetkinliği: *“Anne babaların kendilerini ebeveynlik rollerinde yeterli görme dereceleridir.”*(Hassall, Rose ve McDonald, 2005)

Ebeveyn- Çocuk İletişimi: *“Aile içerisinde eşlerin çocukları ile olan ilişkilerinin bütünü anne ve babaların çocukları ile olan iletişimlerini oluşturur”* (Baran, 2004).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Stres Kavramı

Stres son zamanlarda, çocuklardan yetişkinlere, ‘sokaktaki adamdan’ bilim insanına kadar herkesin dilinde olan bir kavramdır. Birsey bu kavramı kendi iş ve özel yaşamına göre farklı yorumlayabilir. Örneğin bir öğrenci için stres; okulla ilgili görevleri zamanında yerine getirmek, bir anne için stres çocuklarının ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamak, bir öğretmen için stres öğrencilerini en iyi şekilde yetiştirmek, bir iş adamı için daha çok para kazanmak veya daha başarılı olmak şeklinde yorumlanabilir. Akademik çalışmalar stres kavramının ilk olarak 17. Yüzyılda fizikçi Robert Hooke tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Thomas Young adlı bir diğer fizikçi ise yaklaşık yüz yıl kadar sonra bu kavramı formüle etmiştir. Young’un tanımına göre; stres maddenin kendi içinde varolan güç ya da dirençtir. Madde, kendi üzerinde uygulanan dış güce kendi gücü oranında bir tepki gösterir. Elastik kütle, bu stres tepkisi sayesinde eğilip bükülerek bu dış gücü dengelemeye, ona uyum sağlamaya çalışır. Ancak eğer dış güç elastik kütleinin kendi içindeki dirençten daha büyükse dengeleme mümkün olmaz ve madde niceliksel bir değişime uğrar (kırılabilir). Dıştan gelen gücün (basıncın) aşırı büyüklüğü durumunda ise maddenin şeklinde değişimler olabilir. Aşırı basınç uygulandığında balonun patlaması bu duruma örnek olarak verilebilir (Şahin,1994). Fizik biliminde bu şekilde tanımlanan kavram zamanla disiplinler arası bir kavram haline gelerek diğer bilim dallarında da kullanılmıştır. Bu çalışmada da stres psikoloji biliminin bakış açısıyla incelenmeye çalışılacaktır. Fizyolojik, davranışsal, duygusal ve bilişsel alanları içeren, birkaç düzeyde meydana gelen, farklı bir tepki bileşiminden oluşan stres duygusu psikolojide sıkıntı ya da zorluk anlamına gelmektedir (Tiryaki, 2014).

İçsel ve dışsal denge durumlarını korumak ve bu dengeyi sürdürmek için geliştirdikleri psikolojik ve fizyolojik tepkiler olarak adlandırılan stresin bilinenin aksine canlılar için hayati bir önemi vardır. Stres eski çağlarda gerçek yaşamda karşılaşılan tehlikelerle baş etmeyi gerektiren davranışlar geliştirmeyi sağlarken, günümüz koşullarında daha çok zararlı yönleri ile dikkat çekmektedir. Bireyler günlük hayatta, zarar göreceklarını düşündükleri ve tehlike olarak yorumladıkları birçok durum karşısında stres yaşayabilir ve tepki geliştirebilirler. Hissedilen bu durumun sürekli olması halinde stres kronikleşir bireyin fizyolojik ve psikolojik olarak sağlığını tehdit eder (Güler,2008).

Budak'a (2000) göre stres, kişinin kendi içinden (duygusal ve bilişsel süreçler) veya dışarıdan gelen ve mevcut dengesini veya duygusal, sosyal veya bilişsel işleyişini bozma eğilimi gösteren uyarıcılardır. Birey bozulan dengesini yeniden kazanmak için yeni davranışlara zorlanır. Bireyin stres düzeyinin normalin üzerine çıkması ya da çok uzun sürmesi bireyde aşırı bir yüklenme yaratabilir ve çeşitli patolojilere yol açabilir. Stres genellikle olumsuz bir yaşantı olarak değerlendirilse de, evlilik, yeni bir işe başlama, okula başlama vb. gibi olumlu yaşantılardan da kaynaklanabilir.

Bireyin bir yakınıni kaybetmesi, evliliğinin sonlanması, ilişkilerinin bozulması gibi psikolojik ve hastalık, ağrı gibi fiziksel nedenlerden kaynaklı durumlar karşısında uyum sağlamak amacıyla kendi kapasitesinin üstünde çaba harcamasına stres denmektedir (Cüceloğlu, 2006). 1960' ılı yıllarda Thomas Holmes ve Richard Rabe tarafından yapılan bir araştırmaya göre stres yaratıcı faktör olarak adlandırılan çeşitli yaşam olaylarını geçiren insanlar yaklaşık iki yıl sonra bile fiziksel sağlık sorunları yaşıdılmaktadır. Bu durum kişinin stress yaratan yaşam olayına ne kadar çok maruz kalmışsa hastalık geçirme olasılığının o kadar arttırdığını öne sürmekle birlikte stres yaratıcı faktörlerin birikim yolu ile kişinin sağlığını daha çok tehdit ettiğine de işaret etmektedir. (Lazarus, 1994).

Bireyin strese ne kadar tepki verdiği veya stresten ne kadar etkilendiği, ne kadar süre ile stres kaynağına maruz kaldığına bağlıdır. Stresli durum ortaya çıktığında bu durumla kısa sürede başa çıkarak hemen stress öncesi düzeyine dönebilen kişiler muhtemelen bu stres durumundan çok fazla etkilenmez. Ancak uzun süre iş ile ilgili sorunlar yaşayan ve bununla birlikte çocuğunun sağlık sorunları ile baş etmeye çalışan

birini düşündüğünüzde stres düzeyinin daha yüksek olduğunu görürüz. Çünkü bu durumlar kısa aralıklarla üst üste yaşandığı zaman kişi bununla kısa sürede başa çıkıp önceki düzeye dönemeyebilir (Rugancı,1994).

Yüksek iş stresi altında bulunan çalışanların bir süre sonra strese bağlı sağlık sorunları yaşadıkları, çalışma isteklerini kaybettikleri için işlerini daha çok aksattıkları, işle ilgili daha çok hata yaptıkları ve daha sık izin ve rapor alma eğiliminde oldukları bilinmektedir. Bütün bunlarla birlikte stres yaşayan kişinin beraber çalıştığı iş arkadaşları ile iletişimi azalmakta ve bu da çalışanın iş yaşamındaki veriminin giderek azalmasına neden olmaktadır (Aksoy ve Kutluca,2005).

Stres sadece çalışma hayatının ortaya koyduğu bir duygu durumu değildir. Başta aile içi ilişkiler olmak üzere bireyin özel yaşamında da çeşitli durumlardan kaynaklanan stres görülmektedir. Anne babaların çocuklarına yeterince vakit ayıramaması, çocukların onaylanmayan davranışlarda bulunması, eşle veya ailenin diğer üyeleri ile yaşanan sorunlar ev içerisinde çatışma, mutsuzluk, huzursuzluk, öfkeye sebep olabileceği gibi fiziksel veya ruhsal hastalıklara da sebep olabilir. Tüm bu durumlar da başta çocuklar olmak üzere bütün aile üyelerini olumsuz etkilemektedir. Stresten kaynaklanan bu durum bütün olarak aileyi etkilediği gibi bireysel ve sosyal anlamda bireylerin kişilerarası ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir (Ekşi, vd.,2017).

Stres, bireysel nedenlerden kaynaklanabileceği gibi antropologlara göre kültürel nedenlerden de kaynaklanabilir. Batılı ülkelerde yeteri kadar saygınlığı olan bir işe sahip olmamak veya yaşam standardının komşuya göre düşük olması bir kültürel stres sebebi iken ilkel kabilelerde takas edilecek yeterince yiyeceğin bulunmaması ‘utanç verici’ bir durum olarak yorumlanıp bir stres nedeni olabilir (İlbars,1994).

Sonuç olarak stresin bireysel ve toplumsal alanda geniş etki alanına sahip yıkıcı, yıpratıcı sonuçları bulunmaktadır.

2.1.1. Stres Kuramları

2.1.1.1.Cannon’un Savaş- Kaç Modeli

Bu kuram adından da anlaşıldığı üzere öncüsü olan Walter B. Cannon tarafından geliştirilmiştir. Cannon Harward Üniversitesi Tıp Fakültesinde insan vücudunu bir sistem olarak inceleyen ilk kuramcıdır. 1930’lu yıllarda yaptığı çalışmasında “Homeostasis” kavramını kullanarak insan yapısında dengenin önemini ve

organizmanın varlığını sürdürebilmek için iç dengesini korumak zorunda olduğunu belirtmiştir. Vücudun stres varlığı söz konusu olduğunda iki türlü tepki verdiğini aktarmış, bunu da “savaş ya da kaç” tepkisi olarak adlandırmıştır (Şahin, 1994).

Savaş ya da kaç tepkisi verilirken vücutta birtakım fizyolojik değişimler meydana gelmektedir. Roskies (1994), vücutta meydana gelen bu değişimleri aşağıdaki şekilde sıralamaktadır.

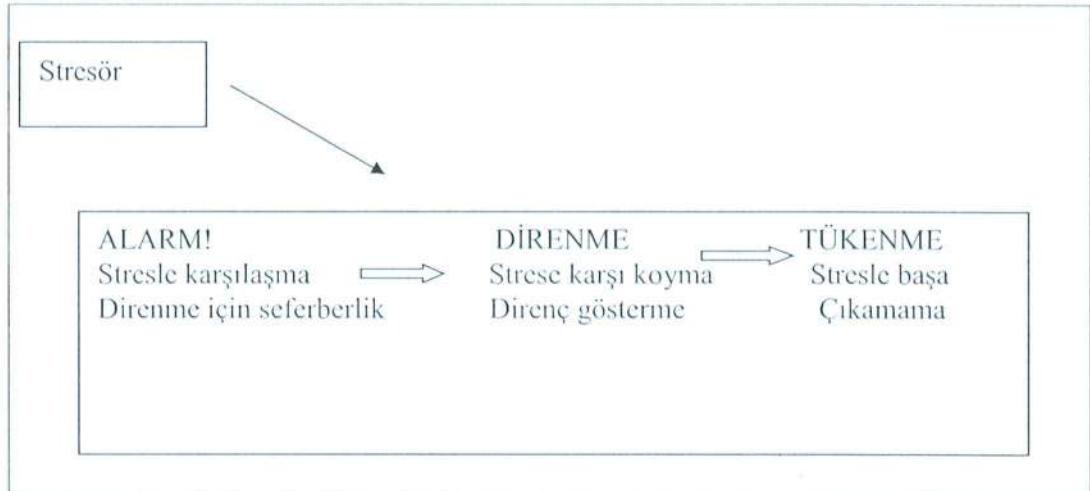
- Bedene fazla enerji sağlamak için hormon üretimi artar.
- Rahatlama ve gevşeme durumlarından sorumlu parasempatik sistem yavaşlar.
- Hareket ve enerjiden sorumlu sempatik sistem hızlanır.
- Bedende birikmiş şeker ve yağlar, hızlı enerji sağlamak üzere kana karışır.
- Bu şekerli enerjiyi dönüştürmek için gerekli oksijeni sağlamak üzere solunum hızlanır.
- Beyne, kaslara ve gerekli organlara yeterli kan göndermek üzere kalp atışları hızlanır ve kan basıncı artar.
- Eller, ayaklar ve deriye yakın bölgelerdeki kan, beyin ve gövde kaslarına doğru gider. Böylece kol ve bacaklarda ortaya çıkabilecek bir yaralanma durumunda daha az kan kaybı olmasını sağlamaya çalışır.
- Kana daha çok alyuvar karışarak, daha çok oksijen taşıması sağlanmış olur.
- Kaslar hareket için hazırlanır ve gerginleşir.
- Sindirim sistemi durur ve sistemdeki kan, beyin ve kaslara yönelir.
- Terleme artarak, vücudun aşırı ısınması önlenir.
- Bağırsak ve idrar torbası kasları, kaçma durumunda vücudu hafifletmek için gevşer.
- Gözbebekleri genişleyerek, göze daha fazla ışık girmesine, dolayısıyla görüşün keskinleşmesine yardımcı olur.
- Tüm duyu organları optimum işleyiş düzeyine gelir.

Canlı organizmasında bunlar meydana gelirken bireyler bu tepkileri, nabızda terlemede, kalp atışında artış; nefeste daralma, midede kasılma, kaslarda gerilme ve

tedirginlik hissi olarak algılar. Canlı sisteminde herhangi bir tehlike anında meydana gelen bu tepkiler canlıların dünya üzerinde milyonlarca yıldır varlığını sürdürmelerine yardımcı olmuş hayati tepkilerdir. Bu tepki zaman zaman ortada bir tehdit olmasa da faydalı olabilmektedir. Canlının performansını en üst düzeyde sergilemesini sağlayarak önemli başarılar elde etmesini sağlar. Örneğin; atletizm yarışmasına katılan bir atletin de enerjisini en doğru şekilde harcamasına ve kusursuz bir performans göstermesine yardımcı olur (Roskies, 1994).

2.1.1.2.Selye'nin Genel Adaptasyon Sendromu

Genel Adaptasyon Sendromu (GAS) Hans Selye tarafından 1956 yılında geliştirilmiştir (Ogden,2007). Vücudun yapısında ve kimyasal düzeninde değişikliğe neden olan belirli hormonların salınmasıyla kendini gösterir. Bu durum bütün vücutta meydana gelebileceği gibi vücudun veya organların bir kısmında da meydana gelebilir. Kısmi etkilenme durumu da lokal adaptasyon sendromu olarak adlandırılmaktadır (Papathanasiou, vd.,2005).



Şekil 2.1.Selye'nin (1956) üç aşamalı genel adaptasyon sendromu. (Ogden,2007)

Selye, stresin üç önemli aşaması olduğunu ileri sürmektedir. Birinci aşama alarm tepkisi aşamasıdır. Bu aşamada otonom sistem aktifleşmekte ve salgı bezlerini uyararak bol miktarda adrenalin salgılanmasına ve bunun da etkisiyle diğer biyokimyasal maddelerin pompalanmasına neden olmaktadır. Bu salgıların etkisiyle organizma alarm durumuna geçmekte ve ortaya çıkacak acil durumlara karşı hazırlıklı olmaya çalışmaktadır. Stres verici durum devam ederse , devam ederse direnç dönemi olarak adlandırılan ikinci aşamaya geçilmektedir. Bu süreçte organizma alarm tepkisinin

ortadan kalkması için uğraşmakta ve kendi içinde bir tür uyum sağlamaya çalışmaktadır. Vücut önceki aşamada salgılanan biyokimyasalları geri çekmekte ve alarm öncesi duruma dönmeye çalışmaktadır. Ancak bütün bunları yaparken bir yandan da yavaş yavaş yorulmakta ve direncini kaybetmektedir. Üçüncü ve son basamakta organizma artık tükenmeye başlamaktadır ve bu durum ortadan kalmaz ise hastalıklar ortaya çıkmakta hatta bu aşama ölümle sonuçlanmaktadır (Cüceloğlu,2006).

2.1.1.3.Etkileşimsel Model

Etkileşimsel modelin öncüsü Lazarus, 1960 yılından itibaren stresi *“insan ile içinde yaşadığı ortam arasındaki karşılıklı ilişkinin organizmada yarattığı tepki”* olarak tanımlamıştır (Balciğlu, 2005). Stresi ilişkisel sürecin sonucu olarak yorumlayan tüm çalışmalar Lazarus’un teorisine dayanmaktadır. Lazarus’a göre, önceki teoriler hem stresin doğru bir şekilde yönetilmesinde hangi faktörlerin yardımcı olduğunu tam olarak açıklayamamakta, hem de bazı insanların stresli uyarana uzun süre maruz kaldığı halde buna uyum sağlamalarına nelerin katkı sağladığını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Lazarus, bireyler için bazı çevresel koşulları stresin sebepleri olarak görse de, insanlar, olaylara karşı farklı duyarlılık ve hassasiyet gösterebilir ve bu olayları yorumlamada ve tepki vermede birbirlerinden ayrılabilir. Bu farklılığı da, uyarıcı ve tepki arasında aracılık yapan bilişsel süreçleri ve bu süreçleri etkileyen faktörleri hesaba katarak açıklamaktadır.

Lazarus’un bilişsel değerlendirme teorisi bireye, çevreye ve çevresel taleplerin ve uyarıcıya yanıt seçeneklerinin eşzamanlı bilişsel değerlendirmesine odaklanmaktadır. Bu teoriye göre, bilişsel değerlendirme bilişe gelen çeşitli iç ve dış uyarıcının kişide varolan bilgilerle farklı seviyelerde yorumlanması sürecidir. Kişi varolan potansiyeli ve kullandığı mevcut kaynakları sonucunda seçeneklerini belirler ve talebe karşılık verir. Yapılan ilk bilişsel değerlendirmenin ardından durumun stresli olup olmadığına karar verilir. Bu teoriye göre stres, bireye dışarıdan gelen taleplere, bireyin sahip olduğu kaynakları kullanarak cevap verememesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Değerlendirme sürecini etkileyen faktörler, bireye özgüdür ve doğrudan bireyle bağlantılıdır. Bu faktörler; kişinin motivasyonu, karakteri, inancı, bilişsel kaynakları ve becerilerdir (Papathanasiou, vd., 2005).

Etkileşimsel modele göre stres, bilişsel değerlendirme sürecinden geçtikten sonra iki farklı stres tepkisi ortaya çıkabilir. Bunlar; doğrudan eylemde bulunma ve seçici dikkatsizliği kullanarak bu durumdan kaçınmadır. Durumdan kaçınan kişi bastırıcılar kullanarak tepki vermekten kaçınmaktadır. Bu kişilerin, fizyolojik durumu ile kendisi tarafından bildirilen kaygı seviyeleri arasında uyumsuzluk vardır. Örneğin, stresli bir durumla karşı karşıya olduğu halde dışarıya 'ben iyiyim' mesajı veren kişilerin vücutları bu durumda tepki gösterir. Ancak bu kişiler stresöre karşı duygusal tepki vermeyi özellikle reddederler (Ogden,2007). Stresi değerlendirme sürecinde de kişinin strese vereceği tepkiyi belirleyen iki önemli kişisel factor vardır. Bunlardan ilki tepki vereceği durumun kişi için ne kadar önemli olduğudur. İkincisi ise tepki vereceği gerçeklikle ilgili bireyde önceden var olan düşüncelerdir. Bu faktörlerin her ikisi de stres ile ilgili yapılan çalışmalarda bilişsel değerlendirme boyutunda önemli etkilere sahiptir (Griffing,1997).

Folkman'ın, stres ve başa çıkma konusunda ortaya attığı işlemsel modele göre; birey iki durumdan dolayı stres yaşar. Birincisi kişinin karşılaştığı durumu kayıp, tehdit ya da zarar olarak değerlendirmesi ikincisi ise var olan başa çıkma potansiyelini aştığını düşünmesidir. Ayrıca uzun süre strese maruz kalmak da zararlı psikolojik ve fiziksel sonuçlara yol açmaktadır (Kwok veWong, 2000)

Stres konusunda yapılmış olan birçok araştırmada stres, bir uyaran ve tepki olarak, iki şekilde algılanmaktadır. Uyaran anlamına geldiği zaman stres, genellikle çevre tarafından ortaya çıkarılmakta (felaket veya hastalık gibi) ve bir tepkiye yol açmaktadır. Tepki olarak ele alındığında ise canlıda oluşturduğu olumsuz durum (uykusuzluk, endişe, kalp çarpıntısı vb) söz konusu edilmektedir. Stresin bilişsel olarak değerlendirilmesi ve kullanılan başa çıkma yöntemleri de stresin derecesini etkilemektedir. Bireyin sahip olduğu kişisel faktörler ve çevresel faktörler stresi değerlendirme biçimini etkilemektedir. Motivasyon türü, bireyin sahip olduğu hedefler, kişisel değerleri ve inançları, problem çözme becerisi, sağlığı, sosyal becerileri, kişisel faktörlere örnek gösterilebileceği gibi, tehlikenin yakınlığı ve niteliği, belirsizliği ve süresinin yanı sıra sosyal destek kaynaklarının kullanılabilirliği ve kaliteside çevresel faktörlere örnek verilebilir.Bu kişisel özellikteki farklılıklar, bireylerin neden benzer

stresli buluşmaları farklı şekilde değerlendirdiklerini açıklamakta yardımcı olabilir(Lazarus ve Folkman, 1984).

2.1.2. Strese Verilen Tepkiler

Stres durumuna organizmanın vereceği tepkiler strese ne kadar maruz kaldığına bağlıdır. Uzun süre stres altında bulunan bireyler strese çeşitli hastalıklarla tepki gösterebilirler. Bu hastalıklar fiziksel olduğu gibi psikolojik veya bilişsel de olabilir. Bunların yanı sıra depresyon, korku, kaygı gibi duygusal tepkiler de söz konusu olabilir. Stres altındaki insan genellikle alarm durumundadır, oldukça kolay sinirlenebilir ve olması gerekenden daha fazla tepki verebilir. Bu tepkiler kişiden kişiye farklılık gösterebileceği gibi zaman zaman azalırken zaman zaman da kötüleşebilir. Bu durumda stresin belirtileri genellikle çelişkili ve karmaşık bir hal alır (Aksoy ve Kutluca, 2005). Bu nedenle strese verilen tepkiler; duygusal (affektif), bilişsel (kognitif), davranışsal ve bedensel (fizyolojik) tepkiler olarak sınıflandırılmaktadır.

2.1.2.1.Davranışsal Tepkiler

Canlı organizmalar açısından stres yaratan durumların bir kısmı ortak iken insanların diğer canlılardan farklı olarak kendi doğasına özgü nedenleri vardır. Bunlar arasında savaşlar, teknoloji kullanımı, hızlı yaşam biçimi, kazalar, iş yaşamı sayılabilir. İnsanın kontrolü dışında olan bu tür durumlardan kaçmak söz konusu değilse, dengeyi korumak adına duruma uyum sağlamak gerekebilir. Bunu yaparken de insanoğlu doğadaki tüm canlılar arasında en gelişmiş olarak beynini kullanır. Düşünme yeteneği çoğu stresli durumun çözülmesini sağlarken aynı zamanda insanların olaylara yükledikleri anlam nedeniyle stresi oluşturan nedenlerin sayısını ve çeşitliliğini de arttırabilir. Kişi bu tür durumlarla başa çıkmak için alkol/maddeye başlama, saldırganlık, içe kapanma veya kaçma gibi uygun olmayan davranışlar geliştirebilir (Şahin,1994). Gösterilen davranışsal tepkiler, aktif tepkiler, savaşıma tepkisi veya pasif tepkiler ve kaçma tepkisi olarak adlandırılabilen gibi aynı zamanda stresle baş etme yöntemleri olarak da anılır. Uzun süre strese maruz kalan kişilerde aşırı uyuma isteği veya uyumakta zorluk görülebilir. Sigara veya alkol tüketimi artabilir ve bununla birlikte iştahında değişiklikler meydana gelir. Çevreden kaçmak isteyebilir, ailesinden ve arkadaşlarından uzaklaşabilir (Altıntaş,2014). Yorgunluk, bitkinlik, el-kol koordinasyonunda bozukluklar, kekeleme, değişken ve tahmin edilemeyen davranışlar

sergileme, performansta düşme, başladığı işi bitirmede sorunlar, konsantrasyon bozuklukları gibi davranışsal tepkiler ortaya çıkabilir (Lazarus ve Folkman, 1984).

2.1.2.2.Bilişsel Tepkiler

Stresin diğer birçok alanda olduğu gibi zihin üzerinde de olumsuz etkileri vardır. Zihnin stres verici durumla aşırı derecede meşgul olması günlük olayları ve kişileri unutmaya, konsantrasyonunun bozulmasına basit durumlar için bile karar alamamasına neden olmaktadır. Stresli anlarda bireyin aldığı kararlarda hata yapma olasılığı artmaktadır (Altıntaş,2014).

2.1.2.3.Duygusal Tepkiler

Organizma, varoluşuna yönelik bir tehdit olarak yorumladığı bir durumla karşı karşıya iken korku ve kaygı gibi duygusal tepkiler gösterebilir. Bu durum bir savaş, yırtıcı bir hayvan, salgın bir hastalık gibi kişinin yaşamına kastedecek bir olay olabileceği gibi sevilen birinin kaybı, başarısızlık düşüncesi, maddi kayba uğrama gibi kişinin psiko- sosyal varlığını tehdit eden birdurum da olabilir. Birey varlığına yönelik bir tehditle karşı karşıya kaldığında korku, kızgınlık ya da öfke hissederken, kayıp durumlarında da genellikle karamsarlık, depresyon, mutsuzluk ve ümitsizlik gibi duygular hissederek (Şahin,1994).

Yoğun stres altında olan bireylerde görülen en belirgin duygusal tepki çok çabuk sinirlenme ve öfkelenme duygusal tepkilerin en belirgin olarak yaşananıdır. Yoğun stres kişinin bir süre sonra kendine güveninin azalmasına ve yoğun baskı altında hissetmesine neden olur. Bunun sonucunda da kişi kendini güçsüz hissedip yaşam enerjisini ve heyecanını yitirerek genel bir depresyon yaşar (Altıntaş,2014).

2.1.2.4.Fizyolojik Tepkiler

Strese verilen fizyolojik tepkiler genel adaptasyon sendromunu oluşturan tepkilerle aynıdır. İlk olarak alarm döneminde bir kaçma – kaçınma tepkisi verilir. Bu respons olarak adlandırılır. Bu durum da değişik fizyolojik durumlar organizmayı kaygıya, saldırıya, ya da durumdan kaçma ya hazırlar. Otonom sinir sisteminin sempatik bölümü harekete geçer ve böbrek üstü bezleri tarafından epinefrin –adrenaline ve norepinefrin, noradrenalin gibi hormonlar salgılanmaya başlar. Bunların yanı sıra yine böbrek üstü bezleri tarafından stres hormonları olarak bilinen “Glukokortikoidler” (cortisol) salgılanır. Bunların sonucunda;

- Kalp atım sayısı artar,
- Kan basıncı yükselir,
- Solunum hızlı ve düzensiz olur.
- Adale gerilimi artar,
- Terleme olur,
- Ağz kurur,
- Kan şeker seviyesi artar.

İkinci dönem de organizma kendini rahatlatmaya çalışır ve stresörlerle duygusal uğraşlar başlar. Bu dönem adaptasyon dönemidir. Son olarak da organizma stresörlere karşı direnç gösterir, savunma yaparken yorulur ve tükenmeye doğru gider. Tükenme aşamasına geldiğinde işlevselliğini kaybetmeye başlar ve uyku azalır hatta stres durumu ortadan kalkmaz aynı şekilde devam ederse organizma buna sonsuza kadar karşı koyamayacağından ölüm meydana gelir (Uğur,2005).

Bedensel tepkiler ise vücutta meydana gelen fizyolojik tepkilere paralel olarak oluşan sırt ve göğüs ağrıları, karıncalanmalar, sık idrara çıkma, nefes darlığı, titreme, tiklerde artış, baş dönmesi ve bayılma gibi belirtilerle de kendini gösterebilir (Özmen ve Önen,2005).

2.1.3. Ebeveyn Stresi

Literatürde ebeveynlik stresinin, farklı tanımları bulunmakla birlikte ebeveynlik stresini en genel biçimde, anne ve babaların çocuk yetiştirirken hissettikleri veya yaşadıkları zorluk olarak tanımlamak mümkündür. Ebeveyn stresine neden olan değişkenler; ebeveynle ilgili değişkenlerden (annenin psikolojik iyilik hali), çocuklarla ilgili değişkenlerden (çocuğun özellikleri) ve olumsuz yaşam olaylarından oluşur. Ebeveynlik stresiyile ilgili güncel araştırmalar, ebeveynlik stresİ, ebeveynlik davranışları ve çocuk davranış sorunları arasındaki ilişkileri inceleyen üç yapıya bölünmüştür. Bu çalışmalar neticesinde ebeveynlik stresinin ebeveynlik davranışını olumsuz etkilediğine aynı zamanda stres durumunun da olumsuz çocuk davranışlarına neden olduğuna ulaşılmıştır. Çocukları davranış sorunları yaşayan anne babaların yüksek düzeyde ebeveynlik stresine sahip oldukları saptanmıştır. Abidin (1995) ebeveynlik stresini ebeveyn olmanın taleplerinden kaynaklanan zorluk olarak tanımlar. Mevcut görüşler,

çocuğun, ebeveynin ve aradaki bağın özelliklerini içeren çok faktörlü bir ebeveynlik anlayışı kavramını vurgulamaktadır. Anne babaların çocukları ile olan ilişkilerinin stresli olarak algılanması onların aynı zamanda psikolojik iyi oluşlarına da bağlıdır. Daha yüksek stres düzeyi çocukta daha fazla davranış sorunlarına ve olumsuz ebeveynlik davranışlarına yol açmaktadır. Bu durum aynı zamanda çocuk gelişimini olumsuz etkilemekte ve çocukları daha da hassaslaştırabilmektedir (Antony vd., 2005).

Ebeveynlik stresi ile psikopatolojik belirtiler arasında çift yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Klinik belirtiler gösteren bir annenin izolasyon duygusu artmaktadır. Anne kendini yetersiz görmeye başladığında stres düzeyi de artmakta veya stres düzeyi yüksek olan bir anne çocuğu için yeterli kaynaklarının olmadığı düşüncesine kapılmaktadır. Bu durum annenin ruh sağlığını da etkilemektedir. Ebeveynlik stresi ile ilgili yapılmış olan daha önceki araştırmalar gelişimsel olarak problem yaşayan çocukların anne babalarının stres düzeyini ölçmeye dönük olarak yapılmıştır. Ancak bu çalışmaya göre; ebeveynlik stresi çocuğun gelişimsel problemi ile ilgili olmaktan çok çocuğun zor davranışlarını yönetememek ve bununla başa çıkamamaktan kaynaklanmaktadır. (Johnston, v.d, 2003).

Ebeveynlik stresi, Mash ve Johnston (2001) tarafından davranışsal, bilişsel ve duyuşsal alanları içeren karmaşık bir yapı olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu kavramın anne veya baba olmanın getirdiği sorumluluklar ile ilgili olduğu öne sürülmüştür. Ebeveyn çocuk ilişkisi ise ebeveyn stres kaynağının odak noktası olarak belirlenmiştir. Ebeveynlik görevinin sonucu beklenmedik bir şekilde sorunlu olarak tanımlandığında kişi kendine 'neden' sorusunu sorar ve bu soruya verilen cevaba atıf denir. Ebeveynliği ile ilgili olumsuz atıflarda bulunan kişi stres yaşamaya başlar ve bu durum da davranış problemlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Çok stres yaşayan ebeveynler tutarsız ve zorlayıcı ebeveynlik tutumları sergileyebilirler. Stres, aynı zamanda evliliğin kalitesinin de düşmesine neden olmakta böylelikle ailenin çıktılarına da olumsuz etkilemektedir.

Belsky (1984) ebeveynlik belirleyicileri ile ilgili önerdiği modelde başarılı ebeveynliğe etki eden üç temel ebeveynlik alanı tanımlamaktadır: 1) ebeveynlerin kişisel psikolojik kaynakları olarak tanımlanan ebeveyn katkıları; (2) çocuğun özellikleri olarak tanımlanan çocuk katkıları; ve (3) ebeveyn- çocuk ilişkisinin kurulduğu daha geniş

toplumsal bağlam olarak tanımlanan bağlamsal stres ve destek kaynakları. Bu alanlardan herhangi birinde meydana gelen değişimler ebeveyn işlevlerini etkilemekle birlikte en önemlisi de ebeveyn katkısını etkileyen stres kaynaklarının ortaya çıkmasına neden olur. Bu modele göre yaşanan psikolojik stres ebeveyn davranışını etkilemektedir.

Literatürdebelirli gelişimsel ve kronik problemleri olan çocukların bakımıyla ilişkili stres faktörlerini araştırmaya odaklanan çok sayıda çalışma yapılmış ve bu ailelerde stres ve başa çıkma süreçlerini açıklamaya çalışan modeller geliştirilmiştir. Dikkat Eksikliği / Hiperaktivite Bozukluğu'na (DEHB) sahip çocukların davranışsal sorunları anne-babalık stresinin daha yüksek seviyede olmasına neden olmaktadır (Johnston ve Mash, 2001; Kadesjo, vd., 2002 , Akt;Solem, vd., 2010). Lazarus ve Folkman'a göre (1984),önceden tahmin edilemeyen ya da anlaşılamaz yaşam olayları güçlü stres kaynaklarıdır. Etkileşimsel stres modeli ile stresin genel çerçevesi çizilmiştir. Çocuk yetiştirirken ebeveynler kontrolünü sağlayamadıkları durumsal stres kaynakları ile karşılaşabilirler. Bu durum ile ilgili yapılan bilişsel değerlendirme sonucunda başa çıkma kaynaklarını gözden geçirir ve gerekli baş etme stratejilerini uygulamak için olanaklarını değerlendirirler. Sosyo-ekonomik olarak güçlü eğitim düzeyi yüksek ebeveynler kaynaklarını daha iyi organize eder ve stresle daha rahat başa çıkabilirler (Solem, vd. , 2010).

Ebeveynlik stresi, çocuk davranışını yönetmek, aile düzenini sağlamak sürdürmek ve günlük ihtiyaçları karşılamak gibi ebeveynlik rolünde karşılaşılan zorlukları ifade eder. Ebeveynler yerine getirmeleri gereken görevleri ne kadar zor olarak algıarlarsa yaşadıkları stres o kadar büyük olur (Kwok veWong, 2000).Stresin olumsuz etkileri ebeveynlerde gerginlik, çarpıntı, huzursuzluk, yorgunluk, bitkinlik gibi fizikselbelirtilerle kendini gösterir. Bu durum da bir süre sonra ebeveynlerin genel sağlığını bozar. Genel sağlığı olumsuz etkilenen yorgun ve bitkin düşen anne babalar stres yaratan durumları yönetmekte zorlanırlar. Bu da ebeveynlerin ebeveynlik rollerinde tatmin duygusu üzerinde olumsuz bir etkiye sebep olur (Dunning ve Giallo, 2012).

Stres, elbette ki herkesi farklı şekilde etkileyen ancak aynı zamanda da yaşamın kaçınılmaz bir parçasıdır. Ebeveynlik stresi ise bir yanda ebeveyn olma isteğine karşılık diğer yanda bu isteğe verilen psikolojik bir tepkidir. Abidin (1995) 'e göre, ebeveynlik stresi, çocuğa, ebeveyne ve çocuk-anne-baba etkileşimine ilişkin üç farklı boyutu

etkileyen karmaşık bir yapıdan kaynaklanmaktadır. Bazı ebeveynlik stresinin tüm aileler için normal ve işlevsel olduğu kabul edilirken kronik özürlü çocuğa sahip ebeveynlerin stres düzeylerinin yüksek düzeye ulaştığı görülmektedir. Kronik gelişimsel yetersizliği bulunan bir çocuğa sahip olmak ebeveynler açısından yüksek stres nedeni olarak tespit edilmiştir. Öte yandan sahip olunan yüksek stres düzeyi çocukların zihinsel, davranışsal, sosyal, kişilik ve dil gelişimlerini de olumsuz yönde etkilemektedir (Dardas ve Ahmad, 2013).

2.2. İletişim Kavramı

Dilimizde kullanılan 'iletişim' kavramının yerine yakın geçmişe kadar haberleşme ve iletişimasyon (communication) sözcükleri kullanılmaktaydı. Bu sözcüğün kökeni Latince'deki communis kelimesinden gelmektedir. Birçok kişiye ait olan ve ortaklaşa yapılan anlamındaki bu kavramdan hareketle iletişim sözcüğünün temelinde bir bilgi aktarımından ziyade sosyal bir etkileşim ve paylaşımı dile getirdiği söylenebilir (Çiftçınar, 2011).

En sade haliyle iletişim, bilgi ve anlamın insandan insana aktarılma sürecidir. Kişilerarası ilişkilerde iletişim insanların birbirlerini anlamalarına katkı sağlayarak bilgi ve haber akışını sağlar. Karşılıklılık ve tamamlayıcılık iletişimin olmazsa olmazlarıdır. (Bilen, 2014)

İnsanların çoğu, yaşadıkları hayattan doyum almaya çalışmaktadır. Eğitim görme, iyi bir meslek edinme, yaşam standardının yüksek olması için çabalama, ailesine ve çocuklarına rahat bir hayat sunma gibi amaçları gerçekleştirmek daha mutlu, anlamlı ve kaliteli bir yaşama sahip olmak içindir. Bunu gerçekleştirirken kullanabilecekleri en önemli araç da iletişimdir. İnsan ancak sosyal hayat içerisinde varlığını sürdürebildiğinden; düşünebilme, düşündüğünü aktarabilme becerisi ile toplumsal yaşamın temelini oluşturur. İnsanların düşünce ve duygu alışverişine yapılacak bir müdahale onun yaşam tarzını değiştirir. Günümüzde özellikle bu değişimin yaşandığına ve bu alışverişin hızlandığına tanık oluyoruz. İletişimdeki sembollerin ve mesajların hızlı bir şekilde üretilmesi ve daha geniş kesimlere yayılması insanların yaşam biçimini bilinçlenmelerini ve toplumsal davranışlarını son derece etkilemiştir (Cüceloğlu, 1998).

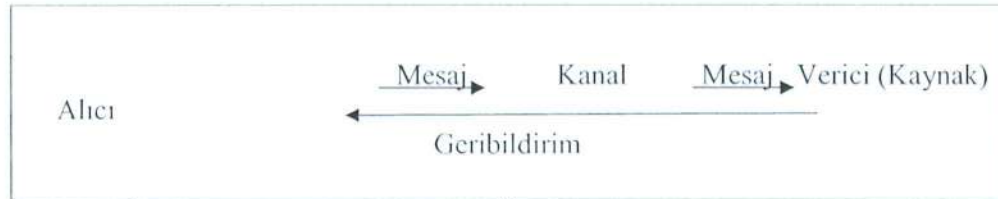
İki ya da daha fazla insan bir araya geldiğinde karşılıklı olarak mesaj alır ve gönderir bu nedenle iletişimde bilgi akışı sürekli'dir. Gönderilen mesajlar alıcıya ulaşır ve

alıcıda bizimle ilgili bir kanaat oluşur. Aynı zamanda biz de karşıdan mesaj aldığımızda bunu değerlendirir ve bir sonuca ulaşırız(Canpolat,2010)

Mısırlı'ya (2010) göre; *"İletişim, kişilerin bir etki oluşturmak veya davranışa neden olmak amacıyla, mesajın kaynaktan hedefe bir kanal vasıtasıyla bilinçli bir şekilde aktarılmasıdır. İletişim esas olarak simgeler aracılığı ile bir kişiden veya gruptan diğerine bilginin, fikirlerin, tutumların veya duyguların iletimidir."*İnsanoğlunun varolduğu ilk günden bugüne kadar, bugünden de sonsuza kadar sürecek olan, insanları birbirine bağlayan ve onların toplumsal ve bireysel olarak uyum ve denge içinde yaşamalarına yardımcı olan etkileşimler bütününe iletişim denir.

2.2.1. İletişim Öğeleri

İletişim sürecini açıklayan bilim adamları arasında ilk olarak bilinen Aristo'dur. Aristo bu süreci; konuşmacı, mesaj ve dinleyici olmak üzere üç temel birleşenden oluşan bir süreç olarak tanımlar.



Şekil 2.2. İletişim Unsurları (Telman ve Ünsal 2005).

İletişim alanında kabul edilen en önemli modellerden biri iletişim üzerine yaptığı çalışmaları ile bilinen kuramcı Berlo'nun modelidir. Bu model, SMCR sembolleri ile formüle edilmiştir. Bu modele göre Source (kaynak), Message, Channel (kanal), Receiver (alıcı) anlamına gelir (Bilen, 2014)

Kaynak: İletişimin başlangıç noktasıdır. Bir mesajı iletme amacıyla ileti zinciri oluşturan bir insan veya makine olabilir. Bir konuşmada konuşmacı, yazılı bir eserde yazar, gazete, radyo, televizyon vs. kaynak olabilir. Önemli olan bir mesajı iletme amacının olmasıdır. Aksi durumda mesaj yoksa iletişimden söz edilemez. Eğer kaynak bir insansa çok farklı şekillerde iletişimi başlatabilir. Kullandığı dil, ortak hafızada bulunan çeşitli semboller veya beden dili ile mesajı alıcıya göndermek üzere uygun hale getirir (Telman ve Ünsal, 2005).

Mesaj: Kaynak tarafından organize edilip alıcıya gönderilen bilgilerdir. Mesajın içeriğinin anlaşılması için kullanılan dilin uygun olması önemlidir. Mesajın sadece sözlü

olması gerekmez; müzik, resim, jest, mimik vs. de mesaj olarak gönderilebilir (Bilen,2014). Bir mesaj alındığında ya da gönderildiğinde iletişim sürecini oluşturan bütün faktörler dikkate alınarak mesaj anlam kazanacaktır. Mesajların iletişiminde güvenilirlik, etkililik ve gerçek kritik öneme sahiptir. İnsanlar için ne söylediğinden ziyade kimin nasıl söylediği çok daha önemlidir. (Tayfun, 2007)

Kanal: İletişimin üçüncü ögesidir. Mesajı taşıyan semboller kaynaktan alıcıya belli bir ortamdan geçerek ulaşır. İletişim sürecinin tamamlanması için mesaja karşılık olarak alıcı da aynı kanal aracılığı ile geribildirimde bulunur. Tayfun'a (2007) göre araçlar üç kategoride toplanarak incelenmiştir.

- İletişim kuranın kendisi, sesi, yüzü, jest ve mimikleri, sözcükleri, beden duruşu.
- İletişim kuran tarafından hazırlanan yayınlar.
- Mekanik iletişim araçları. Yazılı ve görsel medya araçları.

Teknolojik gelişmeler her ne kadar iletişim kanalında çeşitliliği sağlasa da ilkel ve temel yöntemlerin çok daha fazla ve etkin kullanıldığı söylenebilir. Beden dili olarak adlandırılan; duruş, bakışlar, jest ve mimikler yüzyıllardır kullanılan en yaygın iletişim kanalıdır (Tayfun, 2007).

Alıcı: İletişimin gerçekleşmesi için en önemli ögedir. Eğer mesaj gönderilen kanal aracılığı ile alıcıya ulaşamamış ise veya alıcı tarafından anlamlandırılmamışsa iletişim tamamlanmamış demektir (Bilen,2014). Alıcı tek veya çok kişi olabilir. Belirli veya belirsiz de olabilir ancak önemli olan mesajın ulaşmış ve anlamlandırılmış olmasıdır. Mesajın anlamlandırılmasında alıcının psikolojik durumu, vericiye dair önyargıları ve şemaları önemli rol oynar. Vericiden gelen mesaj ne kadar pozitif ve doğru olsa da alıcının önyargıları nedeniyle olumsuz algılanabilir. Bu durumda verici tarafından gönderilen mesaj ile alıcı tarafından anlamlandırılan mesaj aynı anlama gelmez (Telman ve Ünsal ,2005). İletişimin ucundaki diğer kişi aynı zamanda bir dinleyici konumundadır. Etkin dinleme doğru ve sağlıklı iletişimin önemli bir parçasıdır. Sağlıklı insan ilişkileri geliştirebilmemiz için etkin dinlemenin doğru bir biçimde yapılması gerekir. Aksi takdirde alıcının sözcüklere yüklemiş olduğu anlamı anlamaz sadece fizyolojik olarak onu 'işitmiş' oluruz (Baltaş ve Baltaş 2003).

Geribildirim: İletişimde alıcının da vericiye olan tepkisi önemlidir. Tepki vermek yanıt vermek anlamına gelmektedir. İletişimdeki aksamaların çoğunluğu yeterli düzeyde geri bildirim verilmemesine bağlıdır (Telman ve Ünsal ,2005).

2.2.2. Anne- Baba – Çocuk İletişimi

Bir yeni doğanın dünyaya alışması sürecinde çevresindeki kişilere bir takım sorumluluklar yüklenirken aynı zamanda bu kişilere yeni ünvanlar da kazandırır. Bebekler ilk olarak kendilerini ağlayarak ifade ederler. Yakın çevresindeki kişiler (anne veya bebeğin bakımından sorumlu olan kişi) de bebekle bağı onun ihtiyaçlarını karşılayarak kurmaya çalışırlar. Bebeğin ağlama tarzından ihtiyacının ne olduğunu kestirmeye çalışırlar. Bu nedenle çocuk ve anne arasında kurulacak sağlıklı iletişim, güçlü bir bağ bu dönemde çok önemlidir. Çocukta temel güven duygusunun oluşmasını sağlarken aynı zamanda çevreyle yaşamı boyunca kuracağı iletişimin zeminini oluşturacaktır (Telman ve Ünsal, 2005).

Aile içi iletişimin doyurucu ve sağlıklı nitelikte olması, çocuğun kendine güvenen, kendini seven, çevresi ile uyumlu bir birey olmasını sağlar. Aksi bir durumda ise en basit şeylere sinirlenen, huzursuz, güvensiz, kaygılı çocuklar yetişir (Doksat,2014).

Ebeveynin çocuğu ile kuracağı sağlıklı bir ilişki çocuğa kendini ifade edebilme fırsatı verilmesini sağlar. Böyle bir aile ortamında aile üyeleri birbirlerine vakit ayırır, birbirlerini önemser, duygularını paylaşır ve birbirlerini benimserler. Aynı zamanda çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi özelliklerini bilmek de ebeveyn çocuk iletişimini doğrudan etkiler. Bu özellikleri ve dönemin ihtiyaçlarını bilen anne babalar çocuğun davranışlarını buna göre değerlendirip sağlıklı iletişim kurmanın yollarını arar (Döğüşgen, 2011).

Aile içerisinde yaşanan problemlere ortak çözüm bulma açısından iletişimin önemi büyüktür. Anne baba ve genç arasında oluşan bağın temeli çocukluk yıllarına dayanmaktadır. Çocuğun kendini ifade etmeye başladığı özerklik döneminde iletişimin temelleri sağlam atılmalıdır. Çünkü bu dönemde sorularına cevap arayan çocuk iletişime ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç zamanla anne baba ve genç arasında giderek artar. 2 yaş dolaylarında başlatılmayan bu diyalogun ergenlik ve gençlik yıllarında başlaması oldukça zordur. Ergen, anne ve babası ile kurduğu iletişim ve onlara duyduğu güven

ölçüsünde sorunlarına onları ortak eder ve çözüm arar. Bu bağın kopuk olması ergenin anne babasıyla zıtlaşmasına ve kutuplaşmasına neden olur (Yavuzer, 2009). Aile içerisinde çocukla iletişimin doğru kurulması, anlatılmak istenen şeyin net ve çocuğun seviyesine uygun bir dil kullanılarak anlatılması aynı zamanda ebeveynin davranışlarıyla da söylediklerini desteklemesi ve tutarlı olması gerekmektedir. Çünkü anne babanın çocukla kurduğu iletişim ile aynı zamanda çocuğu eğittiklerini unutmamaları gerekir. Doğruyu, yanlış, toplumsal normları, kendini ifade etme becerisini, öz disiplini çocuk ebeveyni ile kurduğu iletişim yoluyla öğrenir (Telman ve Ünsal, 2005).

İletişim mekanizmasının sağlıklı çalıştığı ailelerde; aile üyeleri birbirlerine karşı açıktır ve onaylamadıkları durumları açıkça ifade edebilirler. Birbirlerinin duygularından haberdardır, isteklerini ve ihtiyaçlarını rahatlıkla belirtebilirler. Sağlıksız iletişim söz konusu ise genellikle sözler ve davranışlar birbiri ile çelişir. Çünkü bireyler birbirlerine karşı açık ve rahat değildir. Bu durum aynı zamanda duygusal anlamda aile içinde kimin ne hissettiğini anlamayı da engellediğinden bireyler birbirlerine öfkelenediklerinde küserler (Solmuş, 2010).

2.2.3. Aile İçi İletişim Engelleri

Gordon (1997)'a göre, ebeveynlerin çocuklarla iletişim kurarken aldıkları tavırlar aşağıdaki gibidir.

- **Emir vermek, yönlendirmek:** Ergene verilen bu iletiler onun duygularının göz ardı edildiğini hissettirir ve söyleneni yapma zorunluluğu getirir.
- **Uyarmak, tehdit etme:** Bu iletiler ergende kızgınlık, öfke gibi duyguların gelişmesine yol açar. Ergen kendini güvende hissetmez ve isteğine saygı duyulmadığı mesajını verir.
- **Öğüt verme, ahlaki değerlendirme:** Bu tür bir iletişim tarzında toplumsal ve ahlaki kurallar açısından ergenin bir şeyleri yapmak zorundaymış gibi düşünmesine neden olur ve onu buna karşı koymaya zorlar.
- **Çözüm Önerileri Getirmek:** Ergenin problemin kendisinin çözmesini sağlamak yerine onda bu beceri yokmuş gibi hissetmesine yol açar.
- **Öğretme, Nutuk Çekme, Mantıklı Düşünceler Önerme:** Bu durum, ergen bir sorun yaşadığında aile ile daha çok çatışma yaşamalarına neden olur. Ergenin

düşüncelerinin göz ardı edilmesine, kendisini bilgisiz ve mantıksız hissetmesine yol açar.

- **Yargılamak, Eleştirmek, Suçlamak, Karşı Çıkmak:** Bu iletişim yöntemi ergeni en çok kötü etkileyecek yöntemlerin başında gelir ve ergenin benlik saygısını olumsuz etkileyerek kendisini önemsiz, değersiz ve yetersiz hissetmesine yol açar.
- **Övmek, Aynı Düşüncede Olmak, Olumlu Değerlendirmeler Yapmak:** Genel kaniya bakıldığında anne babalar bu durumun ergene zarar vereceğini hiç düşünmez. Ergenin benlik imgesine uymayan değerlendirmelerin yapılması gerçekte bağdaşmayacağından ergende kızgınlığa sebep olabilir. Ergenler bu iletileri anne babanın kendi istediğini yaptırmak ve onu yönlendirmek için yaptığını düşünürse bunu kurnazlık olarak yorumlarlar. “Siz böyle söyleyince sanki ben daha çok mu çalışacağım?” gibi düşünürler. Övgü ise başkalarının yanında yapılıyorsa ergeni utandırır. Aşırı övgü sonucunda ergen buna alışır ve övülmeye gereksinim duymaya başlar.
- **Ad Takmak, Alay Etmek:** Ergenin etiketlenmesine neden olur ve kendine olan güveninin azalmasına ve benlik saygısının olumsuz etkilenmesine yol açar.
- **Yorumlamak, Analiz Etmek, Tanı Koymak:** Bu durum ergenin yaşadıklarını anlatmasını ve kendi duygularını açıklamasını engeller.
- **Avutmak, Duygularını Paylaşmak:** Ebeveynlerin ergenin ne hissettiğini anlamadan sorun hiç yaşanmamış gibi davranmalarına, ortada hiçbir şey yokmuş gibi çocuklarını avutmalarına neden olur. Ergene önemsenmediği mesajının verilmesine neden olur.
- **Soru Sormak, Sınamak, Sorgulamak:** Ergenlik dönemindeki bir çocukla sorguya çeker gibi konuşmak, sürekli sorular sormak, ondan kuşku duyulduğu ve ona güvenilmediği mesajını verir.
- **Sözünden Dönmek, Oyalamak, Alay Etmek, Sakacı Davranmak, Konuyu Saptırmak:** Böyle iletiler yüzünden ergen, anne babası tarafından ihmal edildiğini sorunlarının küçümsendiğini, kendisine saygı gösterilmediğini, ciddiye alınmadığını düşünür ve kendini dışlanmış hisseder.

Aile içi iletişim ebeveynin çocuğa nasıl bir mesaj verdiği ile yakından ilgilidir. İletişim engellerinin olduğu bir ailede çocuk 'ben önemliyim ve değerliyim' mesajını alamaz ve kendi ile ilgili 'ben değersizim' kanısını oluşturur ve zamanla bu duyguyu farklı şekillerde elde etmeye çalışır. Aynı zamanda sağlıklı iletişimin olduğu ailelerde çocuk kendini güvende hissederek ve dışarıdaki tehlikelerden ailesinin kendisini koruyacağını bilir. İletişim problemlerinin olduğu ailelerde çocuğun aidiyet ve güvenlik ihtiyacı karşılanamaz. Sürekli eleştirilen, yargılanan, etiketlenen, tehdit edilen çocuk aile içerisinde mutlu olamaz. Mutlu olmayan bir çocuğun da yaşamdan doyum alması, sağlıklı bir birey olarak yetişmesi beklenemez (Çalışkan ve Aslander, 2014).

2.3. Yetkinlik Kavramı

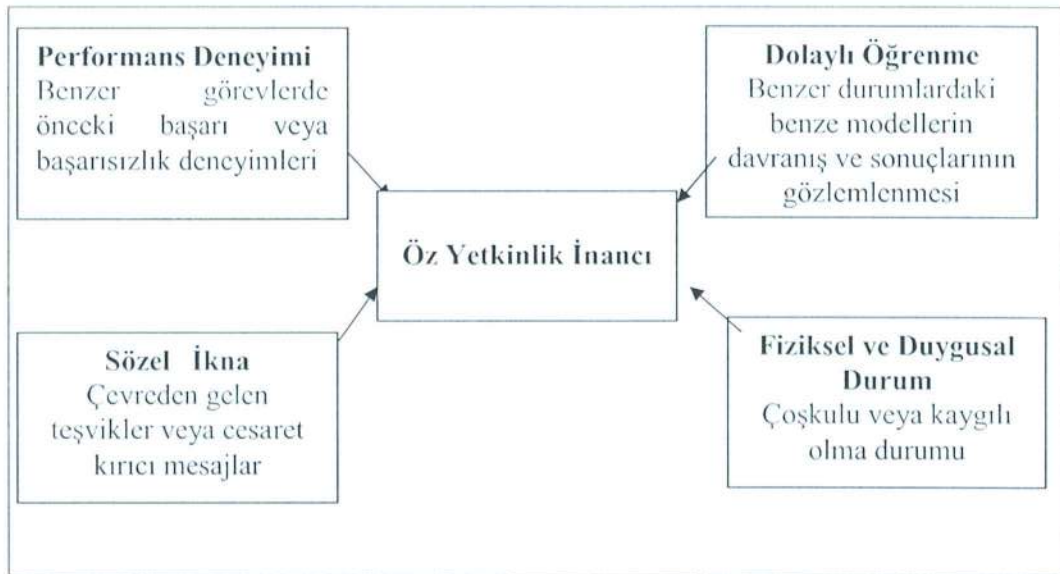
Yetkinlik kavramı ilk olarak Albert Banduratarafından sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde 1977 yılında ortaya atılmış bir kavramdır. Bandura'nın davranış üzerinde etkili olduğunu öne sürdüğü bu kavram, sosyal öğrenme kuramının temel bileşenlerinden biridir. Orjinali 'self- efficacy' olan kavram ülkemiz literatüründe iki farklı kelimeye karşılık olarak kullanılmıştır. İlk olarak Aksayan ve Gözüm (1998) tarafından 'öz-etkililik' olarak, daha sonra ise Senemoğlu (1998) tarafından 'öz-yeterlik' olarak literatürdeki çalışmalarda yerini almıştır (Gözüm ve Aksayan,1999).Öz yeterlilik kavramı aynı zamanda ilgili literatürde kendini yetkin görme (öz yetkinlik) olarak da kullanılmaktadır (Arseven,2016).

Öz yetkinlik kişinin kendi yaşamı üzerindeki kontrolünü ifade etmektedir. Bireyin karşılaştığı zorlukların ne kadarının üstesinden gelebileceğine ilişkin kendine olan inancıdır (Bayrakçı,2007).Öz yetkinlik inancı sonuca ulaşmak için gereken davranışları ne kadar başarı ile uygulayacağına inanmaktır. Birey karşı karşıya olduğu durumla ilgili, sahip olduğu baş etme becerilerini aştığına inanıyorsa başarabileceği ile ilgili şüpheleri varsa, karşılaşılabilecek tehditlerden korkuyor kendini güvende hissetmiyorsa bu durum davranışın sonucunu, sürekliliğini durumlarla baş etmeye çalışıp çalışmayacağını yani bireyin tercihini belirler.Öz yetkinlik inancı ne kadar güçlü ise nihai başarı beklentisi ve başa çıkma çabası da o kadar güçlü olur. Bu inancın yüksekliği bireyin ne kadar çaba göstereceğinin, caydırıcı engeller karşısında ne kadar dayanacağını ve ne kadar aktif olacağını göstergesidir. Ancak bu inanç davranışın tek belirleyicisi olmadığı gibi bireyin sahip olduğu yeteneklerin bileşeni ve teşvik edilmesi

de performans üzerinde oldukça etkilidir (Bandura,1977). Beceri sahibi olma ile bunları zor koşullar altında iyi ve istikrarlı bir şekilde kullanabilmek arasında fark vardır. Başarılı olmak yalnızca gerekli becerilere sahip olmakla değil, aynı zamanda, arzulanan hedefleri gerçekleştirmek için; kişilerin, olayları kontrol edebilme kabiliyetine ve elle tutulur inançlara sahip olmaları ile mümkündür. Bu nedenle, aynı becerilere sahip insanlar, kendi öz yeterlik inançlarına, motivasyonlarına ve sorun çözme becerilerini kullanabilme düzeyine göre yeterli, yetersiz veya olağanüstü performans sergilerler(Bandura ve Wood, 1989).

2.3.1. Öz Yetkinlik Kaynakları

Öz yetkinlik inancı doğuştan getirilen bir inanç değildir. Bu inancın kazandırılması, güçlendirilmesi veya zayıflatılması 4 farklı yolla mümkündür.



Şekil.2.3.Öz Yetkinlik İnancı Kaynakları (Bandura,1989)

Bunlardan ilki ve en önemlisi bireyin performansı sonucu elde ettiği başarılarıdır. Başarılar kendine olan inancı güçlendirirken başarısızlıklar kendinden kuşku duymaya sebep olur. Başarıyı çok kolay elde etmek engellerle karşılaşıldığında cesaretin kırılmasına neden olur. Ancak esnek bir inanca sahip olmak, yeterlilik konusunda kendinden emin olmak ve gerileme yaşamamak için tekrar eden başarılarla ihtiyaç vardır. Birey başarabileceği konusunda kendinden eminse aksilik yaşadığı durumları daha kolay

yönetebilir. Başarıya ulaşmanın yolu da sürekli çaba harcamak gerektiğini bilmekten geçer.

İkinci kaynak dolaylı yaşantılardır. Performans sonucu kazanılan inançla kıyasla daha az bir etkiye sahiptir. Birey uygun modellerin, etkili olan stratejilerini gözlemlemesi yoluyla da yeteneklerini arttırabilir. Modelleme yoluyla insanlar aynı zamanda toplum içerisinde kendilerini başkaları ile kıyaslayarak yargırlar. Bu durum yetkinlik inancını güçlendirebileceği gibikişinin kendini yargılaması performansının ve çabasının düşmesine de neden olabilir (Bandura,1989).

Sözel ikna; öz yetkinliği belirlemede üçüncü kaynak olarak tanımlanır. Bireyin gösterebileceği performans hakkında çevresindekilerin teşvik etmesi ve cesaretlendirilmesi öz yeterlik beklentisinde değişikliklere neden olur. (Yılmaz, vd., 2004). Birey çevreden gerçekçi teşvikler alırsa inancı artacak ve daha sıkı çalışacaktır. Ancak inancı gerçekçi olmayan seviyelere çıkarmak da başarısızlıklara neden olabileceği gibi gerçekçi değerlendirmelerde bulunmak ve başarısız olunabilecek konularda riskleri paylaşp ihtimalleri değerlendirmek kendini geliştirme açısından oldukça önemlidir(Bandura,1989).

Fiziksel ve duygusal durum; insanlar yeteneklerini değerlendirirken fizyolojik ve duygusal güçlerine güvenmelerini ifade etmektedir. Duygusal olarak gergin ve kötühissetmelerini başarısız bir performansa işaret edeceğini düşünürler. Güç ve dayanıklılık gerektiren etkinliklerde de yorgun, güçsüz hissetmeyi fiziksel yetersizlik belirtileri olarak yorumlarlar.Bireyin stres seviyesinin düşmesi fiziksel durumunun iyileştirilmesi öz yeterlik inançlarını da olumlu etkileyecektir. Tehdit altında olma, depresif hissetme veya aşırı stress yetkinliğini etkileyerek motivasyonun düşmesine neden olmaktadır (Bandura,1989)

2.3.2. Ebeveyn Yetkinliği

Literatürde ebeveyn yetkinliği ile ilgili birçok farklı tanım bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazıları aşağıdaki gibidir.

Bandura' ya (1997) göre; ebeveyn yetkinliği anne-babaların çocuklarına karşı ebeveynlik becerileriyle ilgili geliştirdiği inançlarını ve düşünceleriniorganize etme ve uygulama düzeyini ifade etmektedir.

Teti ve Gelfand'a (1991) göre; *"ebeveynlerin; ebeveyn rolleri ile ilgili sahip oldukları bilgi ve bunu ne kadar becerebileceklerine dair beklentileri düzeylerine ebeveyn yetkinliği"* denir.

Coleman'a (1998) göre *"çocuklarının davranış ve gelişimleri üzerindeolumlu etki bırakabilmeye dair algılarıdır."*

Osofsky ve Thompson'a (2005)göre; *"çocukların içinde yaşadıkları sistemi daha verimli halegetirmek için ebeveynlik rolleri ile ilgili yerinde, zamanında yapılan etkili ve uygun müdahalelerdir."*

De Montigny ve Lacharite (2005) ise; ebeveyn yetkinliğini, *"ebeveynin çocuğununbakım ve yetiştirilmesiyle ilgili bir takım görevler hakkında sahip olduğukendi kapasitesine dair yargıları ve inançları"* olarak tanımlamışlardır.

Ebeveynlik öz-yeterliği, daha genel öz-yeterlik yapısının bir alana özgü olan durumudur. Ebeveynlerin sayısız ve değişen görevleri ve ebeveynlik durumlarını etkili bir şekilde yönetme yeteneklerine olan inancı olarak tanımlanmıştır. Ebeveynin çocuğunun davranışını ve gelişimini olumlu yönde etkileyebilme yeteneğine yönelik ebeveyn algısı olarak da tanımlanır. Literatürde ebeveynlik öz yeterliğinin nasıl ölçüleceğine dair çeşitli fikirler bulunmaktadır.Ebeveynlik öz-yeterliliğinin ölçüldüğü üç önemli ölçüt; genel ebeveynlik öz-yeterlilik ölçütleri, görevle ilgili öz-yeterlilik ölçütleri ve dar alanlı ebeveynlik öz-yeterlilik ölçütleri olarak sıralanabilir. Genel ebeveynlik öz-yeterlilik ölçütleri, ebeveynlerin anne babalık rolüne ilişkin geniş anlamda kendilerini ne ölçüde iyi hissettiklerini değerlendirir. Görevle ilgili öz-yeterlilik ölçütleri, ebeveynlerin belirli ebeveynlik görevlerini yerine getirme konusunda ne ölçüde yeterli olduklarını belirlemek için kullanılan ölçütlerdir. Dar alanlı ebeveynlik öz yeterliği ise anne babaların disiplin gibi belli alanlarda ne kadar yetkin olduklarını ölçer. Görevle ilgili ve genel ebeveynlik öz-yeterlilik ölçümleri araştırmacılar tarafından en yaygın olarak kullanılan yetkinlik belirleyicileridir. Ancak, en iyi veya en çok tercih edilen ölçüm yönteminde standartlaşma veya anlaşma yoktur (Smith, 2017).

Coleman ve Karraker (1997), ebeveynlik öz-yeterliliğini içeren araştırmaların genel ve göreve özgü ölçütler baz alınarak değerlendirilmesini önermektedirler. Göreve özgü ölçütlerin kullanıldığı ölçme araçlarının daha çok küçük bebekler ve annelerine yönelik olduğu görülmektedir. Günümüzde babaların da çocuk yetiştirme konusuna daha

fazla dahil olmaları ile birlikte ebeveyn yetkinlik araştırmalarına babaları da dahil etmek önemlidir.

Coleman ve Karraker (1997)'e göre ebeveyn yetkinliği dört farklı yolla oluşabilmektedir.

- Bireylerin çocukluk döneminde ebeveynleri ile yaşadıkları etkileşim sonucunda, ilişkilerinin niteliğine göre zihinlerinde ebeveynlik ile ilgili oluşturduğu şemalar yetkinlik algılarının temelini oluşturur.
- Çocuk yetiştirme konusu toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Bireyler de içinde bulundukları çevrenin çocuk yetiştirme ve ebeveynlik modelini benimseyerek yetkinlik konusunda zihinsel bir çerçeve oluştururlar.
- Bireylerin yakın çevrelerinde şahit oldukları ebeveynlik biçimleri ve kendilerinin deneyimleri ebeveyn yetkinliği ile ilgili algılarının oluşmasını sağlar.
- Ebeveyn yetkinliğinin temelinde ise, bireyin ebeveynlik rollerine ilişkin zihinsel ve davranışsal olarak ne kadar hazır olduğu yatmaktadır (Coleman ve Karraker, 1997).

Ebeveynlerin kendilerini etkili hissedebilmeleri için öncelikle çocuk yetiştirme ile ilgili gerekli bilgiye, daha sonra ebeveynlik görevlerini yerine getirecek becerilere ve son olarak da çocukların ebeveynlerine vereceği cevaba ve sosyal çevrenin bireyin çabasını desteklemesine ihtiyacı vardır(Bandura,1989) Ebeveynlik öz yeterliğinin yüksek olması anne babaların kendilerini geliştirmelerini, kitap okumalarını, araştırma yapmalarını sağlamakta, düşük olması durumunda ise çocukla olan iletişim ve ilişkinin niteliği olumsuz etkilenmektedir (Coleman ve Karraker, 1997)

Ebeveynlik kalitesini arttırmak ve daha sağlıklı bireyler yetiştirmek için anne ve babalara kendi yeteneklerine inanmayı öğretmek gerekir. Yetkinlik ile ilgili yapılacak olan bu gibi çalışmalar ebeveynlere yönelik eğitimlere ışık tutması açısından önemlidir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde ebeveyn stresi, anne baba çocuk iletişimi ve ebeveyn yetkinliği konularında yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar aktarılacaktır.

2.4.1. Ebeveyn Stresi İle İlgili Araştırmalar

2.4.1.1.Ebeveyn Stresi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yurt içinde ebeveyn stresine yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların ağırlıklı olarak özel eğitim alanında yoğunlaştığı görülmektedir.

Kaner (2001) çalışmasında engelli çocuğa sahip anne babaların stresini ölçmek amacıyla Aile Stresini Değerlendirme Ölçeği'ni Türkçeye uyarlamıştır. 1-18 yaş aralığında engelli çocuğu olan Ankaradaki 622 ebeveynin katılımıyla gerçekleştirilen çalışma sonucunda ölçeğin karamsarlık, işlev yetersizliği ve anne-baba ve aile sorunları adlı üç faktörlü yapısı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmanın sonucu ebeveyn stresinin çocuğun yaş ve cinsiyetlerine göre farklılaştığını göstermiştir.

Küçükler, (2001) çalışmasında erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne- babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Ankara ilinde gerçekleştirilen bu çalışmada 0-4 yaş aralığında engelli çocuğu olan ve Küçük Adımlar Erken Eğitim Programına (KAEEP) katılan 29 anne ve 28 babaya ön test olarak Aile Stres Değerlendirme Ölçeği ve Beck Depresyon Envanteri uygulanmıştır. Yaklaşık olarak sekiz ay süren eğitim sonrası son test olarak aynı ölçekler tekrar uygulanmış ve gerekli analizler yapılmıştır. Analiz sonuçları uygulanan program sonrasında da ebeveynlerin stres durumlarının değişmediğini ancak depresyon düzeylerinin anlamlı derecede azaldığını göstermiştir. Araştırma sonucunda; evde engelli bir bireyin bulunması aile içerisinde stresin kronikleşmesine yol açabileceği ve eğitim programlarının da stresi tamamen ortadan kaldıramayabileceği belirtilmiştir.

Duygun ve Sezgin(2003) tarafından yapılan bir araştırmada “zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi” araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini çocuğu zihinsel engelli olan 118 anne ile çocuğunda herhangi bir sağlık sorunu olmayan 121 anne oluşturmuştur. Annelere Maslach Tükenmişlik Ölçeği, Stres Belirtileri Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Ölçeği ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği uygulanmıştır. Zihinsel engelli çocuğu bulunan anneler bir örneklem grubu, sağlıklı çocuğu bulunan anneler de diğer örneklem grubunu oluşturmuştur. Bu gruplar belirlenirken çocukların WISC-R Zeka Ölçeğinden almış oldukları puanlar baz alınmıştır. Gruplar belirlendikten sonra her iki grupta bulunan annelere ölçekler sırasıyla uygulanmıştır. Analiz işlemlerinden sonra

Maslach Tükenmişlik Ölçeğinde sadece iki faktörlü yapının geçerli olduğu, zihinsel engelli çocuk annelerinin sağlıklı çocuk annelerine göre tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Canpolat (2012) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise “grup rehberliği programının zihinsel yetersizliği olan annelerin stres düzeylerine etkisi” deneysel bir çalışma ile araştırılmıştır. Hazırlanan eğitim programı 7 hafta boyunca haftada bir kez 1,5 saatlik oturumlarla uygulanmıştır. Program kapsamında zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin özellikleri ve ailenin çocuğun gelişimine ne gibi katkılar sağlayabileceği öğretilmeye çalışılmıştır. Eğitim programı sonunda annelerin stres düzeyinin azaldığı belirtilmiştir.

Özmen ve Özmen (2012) tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise anne babaların günlük yaşamda çocukları ile ilişkilerinde yaşadıkları stresi ölçmeye yönelik bir araç geliştirilmesi amaçlanmıştır. İlköğretim okulunda çocuğu olan 438 anne babayla gerçekleştirilen çalışma sonucunda 16 maddeden oluşan tek boyutlu Ebeveyn Stres Ölçeği elde edilmiştir.

Ayrıca Sivrikaya ve Tekinarslan’ın (2013) araştırması göre zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu bulunan annelerin algıladıkları sosyal destek arttıkça annenin stresi ve aile yükünün de azaldığını göstermektedir.

Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelendiği bir makale çalışmasında annenin eğitim düzeyinin düşük olmasının, çocuk sayısının fazla olmasının ve çocuğa doğumdan sonraki üç yıl içinde engel tanısının konmasının ailelerin stres düzeyini arttırdığı anlaşılmıştır (Kaytez, Durualp, Kadan,2015).

Çekiç (2015) akılcı duygusal aile eğitim programlarının anne babaların akılcı olmayan inançları ve anne babalık stresleri üzerine etkisini araştırmıştır. 4 baba ve 22 annenin katıldığı bu deneysel çalışmada 7 oturumdan oluşan eğitim programı uygulanmış ve ebeveynlerin ebeveynlik stresi ve akılcı olmayan inançlarının azaltılmasında programın etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca bu çalışma kapsamında da ilkokul düzeyinde çocuğu olan anne babalara yönelik Abidin(2012) tarafından geliştirilen Anne Baba Stres Ölçeği Türkçe’ye uyarlanmıştır (Çekiç, Akbaş, Hamamcı,2015).Ölçekte 5 maddeden oluşan likert tipi derecelendirme kullanılmıştır, ölçekten alınan puanların yükselmesi stres düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir.

Ateş (2015) tarafından 19 boşanmış annenin katılımıyla gerçekleştirilen üzerinde yapılan deneysel çalışma sonucunda, uygulanan çocuk ebeveyn ilişki terapisi eğitiminin annelerin ebeveyn stres düzeyinin azalmasında, empati ve kabul düzeylerinin artmasında etkili olduğu saptanmıştır.

Aydoğan (2014) “ilişkisel yılmazlığın, ilişkisel başa çıkma, ebeveynlik stresi, ve profesyonel yardım aramayla ilişkisini” incelediği çalışmada kadın ve erkeğin ebeveynlik stresinin ilişkisel yılmazlıkları üzerinde aktör etkisinin olduğunu belirtmiştir. Aydoğan ve Özbay’ın (2017) yaptığı bir diğer çalışma ise Ankara ilinde bulunan 307 ebeveyn ile, ebeveynlik stresi üzerine yapılmıştır. Çalışma kapsamında özellikle düşük sosyoekonomik düzeye sahip anne- babalar seçilmiştir. İlkokul düzeyinde çocuğu bulunan ebeveynlerle yapılan ölçek geliştirme çalışmasında 0-4 arası puanlanan likert tipi bir derecelendirme ölçeği oluşturulmuştur. Ölçek anne- baba ve çocuk ilişkisi ve çocuğun sahip olduğu özellikleri kapsayan tek faktörlü bir yapıya sahiptir.

Ülkemizde ebeveynlik stresi konusunda yapılan çalışmalar daha çok engelli ebeveynlerinin stres düzeyini ölçmeye yönelik çalışmalardır. Yapılan diğer çalışmalara bakıldığında ise çalışılan grup olarak çocuğu ilköğretimde bulunan anne ve babalar baz alınmıştır. Deneysel çalışmalar uygulanarak ebeveynlerin stres düzeylerinin verilen eğitimler ile düşürölüp düşürölmececeğı araştırılmıştır. Bütün bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda ergenlik döneminde çocuğu bulunan ebeveynler ile ilgili çalışmaların bulunmaması alan açısından bir eksiklik olarak düşünöllebilir. Bu çalışma ile de literatüre bu alanda bir katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

2.4.1.2.Ebeveyn Stresi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Harrison, (1998) ‘Stres ve Ebeveynlik’ adlı araştırmasında 6-12 yaş arası çocuğa sahip 40 anne ile çalışmıştır. Çalışmaya göre: Stres düzeyi yüksek olan anneler çocuklarının davranışlarını olumsuz algılamada bir yanlılığa sahiptir. Bu durum çocuklarının davranışlarını olumsuz olarak etiketlemelerine neden olmakta ve uygun çözüm yöntemini bildikleri halde etkisiz ve tutarsız çözümler uygulamalarına sebep olmaktadır. Olumsuz ebeveynlik davranışları da olumsuz çocuk davranışına sebep olmakta karşılıklı etkileşim yaşanmaktadır. Özetle ebeveynlik stresi çocuk davranışından etkilenmekte ve çocuk davranışlarına verilen tepkileri de belirlemektedir. Bu etkileşim

modeli işlevsiz ebeveynlik davranışları ve strese tepki verme sürecini anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Rooney (2012), yaptığı bir araştırmada müdahale yaklaşımlarının ebeveyn yetkinliği, ebeveyn becerileri ve ebeveyn stresi üzerine etkilerini karşılaştırmıştır. Araştırma için deneysel bir çalışma tasarlanmış katılımcılar rastgele üç gruba ayrılmış ve her grupta da on kişi yer almıştır. İlk gruba tek paket yaklaşımı ile ebeveynlik becerileri, çocuk bakımı, çocuk sağlığı, çocuk güvenliği, disiplin ve çocuk eğitimi gibi temel konularda sadece bilgiler verilmiştir. İkinci gruba tek paket yaklaşımı ile bilgiler verilmiş aynı zamanda da dört grup çalışması yapılmıştır. Grup çalışmalarında ilk oturumda ebeveynler iyi bir ebeveynin sahip olması gereken özellikleri, kendilerinin neye ihtiyacının olduğunu ve ebeveynlik durumuna dışarıdan bakabilmeyi tartışmıştır. İkinci oturum boyunca çocuk gelişiminde temel ilkeleri, etkili ebeveyn –çocuk iletişimini ve etkili disiplin tekniklerini üçüncü oturumda ise ebeveyn çocuk arasındaki engelleri ve bu engellerin ortadan nasıl kaldırılacağı üzerinde durulmuş ve ebeveynlerin stres nedenleri tespit edilerek bunun çocukları nasıl etkilediği tartışılmıştır. Dördüncü ve son oturumda da ebeveynlerin destek sitemlerini tanımlamaları ve iki çözüm yolu belirlemeleri ve evde öğrendikleri bir beceriyi çocukları ile uygulamaları istenmiştir. Üçüncü gruba ise tek paket ile bilgiler verilmiş, dört oturumluk grup çalışması gerçekleştirilmiş ve eş zamanlı ebeveyn çocuk etkileşim grubu oluşturularak çocukların da katıldığı geri bildirim oturumu gerçekleştirilmiştir. Uygulanan yaklaşımların da ebeveyn yetkinlik, ebeveynlik becerileri ve ebeveyn stresi üzerindeki etkilerini karşılaştırmıştır. İnteraktif şekilde, geribildirim verilerek yapılan atölye üçüncü grup çalışmalarının ebeveyn stresi, ebeveyn öz yeterliği ve ebeveynlik becerileri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynlerle yapılan çalışmada sadece sunum yapmak, bilgi vermek, etkileşimli geri bildirim oturumları kadar etkili değildir. Ayrıca ebeveynlerle kontrat yapmak da daha iyi bir sonuca ulaşmak için başvurulabilecek yöntemlerden bir tanesidir. Özellikle geri bildirim oturumları ebeveynlerin duygularını fark etmelerini sağlamıştır.

Wrightslaw ise savunuculuğun otizm tanılı çocukların ebeveynlerinde öz-yeterlik ve ebeveyn stresine olan etkilerini incelemiştir. Örneklem çalışması için 135 otizm tanısı almış çocukların ebeveynleri ile çalışılmıştır. Diğer gelişimsel problemlere göre otizmlili

çocuğa sahip ebeveynlerin stres düzeyi daha yüksektir. Ancak çalışma kapsamındaki savunuculuk eğitiminin ebeveyn stresi ve ebeveyn yetkinliği üzerinde etkisini olmadığı sonucuna ulaşılmıştır(Akt: Murray,2012)

Bernardo (2017) ebeveynlik stresindeki kişisel faktörleri öngörmek için bir çalışma yapmış ve bu faktörler belirlenebilir ise ebeveynlerin ve aile bireylerinin en iyi şekilde destekleneceğini belirtmiştir. Bernardo'ya göre bireysel farklılıkları daha da keşfederek ve kişilik faktörlerini genişleterek, belki de yüksek düzeyde ebeveynlik stresi altında olanlar daha iyi tahmin edilebilecektir.

Glueck (2017) ebeveyn çocuk etkileşim terapisinin (Parent Child Intraction Therapy) ebeveyn stresine etkisini araştırmak amacıyla yaşları 37-41 arasında değişen 3 erkek, 2 kadın olmak üzere klinik olarak anlamlı düzeyde ebeveynlik stresine sahip 5 ebeveyni ebeveyn çocuk etkileşim terapisi eğitim programına almıştır. Program sonunda 5 katılımcıdan 4 ünün stres puanlarının normal puan seviyesine indiği gözlenmiştir. Bu sonuç da ebeveyn çocuk etkileşim terapisinin ebeveynlik stresini azaltmada etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca eğitim programı dahilinde öğretilen davranış yönetimi teknikleri de pozitif ebeveynlik becerilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Ebeveynlik stresinin ebeveyn yetkinliği ve ebeveynlik uygulamaları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan çalışmada stresin ebeveyn bilişlerini ve davranışlarını anlamak için önemli bir mekanizma olduğu belirtilmiştir. Ebeveynlerin stres seviyesi, ebeveynlerin çocuklarına verdikleri tepkiyi ve ebeveynlik rolünü etkilemektedir. Stres, ebeveynlik uygulamalarında babaları annelere oranla daha çok etkilemektedir. Ebeveyn yetkinliği ve ebeveynlik uygulamaları üzerinde stresin etkinliği bulunmaktadır(Smith,2017).

Santucci (2017) araştırmasında ebeveynlik rollerinden doğan stresin ve ebeveyn yetkinliğinin çocukların okuma davranışına etkilerini incelemiştir. Yedi haftalık okuma çalıştayında ebeveynler çocuklarının okuma zamanlarına katılmışlardır. Çocukları okuma ya da davranış güçlüğü gösteren ebeveynler, paylaşılan okuma süresi boyunca zorlu okuyucular veya düzensiz çocuklarla etkileşim kurmaya çalışırken düşük öz-yeterlik rapor etmişlerdir. Stres seviyesindeki dalgalanmaların ebeveynlerin çocukları ile okuma davranışına katılmalarını etkilediğini öngörmüştür. Ancak bu öngörü çalışma sonuçlarında desteklenmemiştir. Annelerin stres seviyeleri çocuklarının dil becerilerini

ve sosyal gelişimlerini etkilemektedir. Yüksek strese sahip ebeveynler daha olumsuz ebeveynlik davranışları ile meşgul olurlar ve ebeveyn duyarlılığı azalır ve bakım veren rollerinden daha az anlam ve memnuniyet elde ederler. Aynı zamanda çocukları da okulda davranış ve iletişim problemleri açısından risk grubuna girer. Ebeveynlerin stres düzeyleri aynı zamanda uygun müdahale yöntemi bulma ve bunu uygulama konusunda da yeteneklerini olumsuz etkiler. Stres seviyesini yüksek olarak bildiren ebeveynler orta ve düşük bildirenlere göre öğrendikleri stratejilerden daha az yararlanmaktadırlar.

2.4.2. Ebeveyn Yetkinliği İle İlgili Araştırmalar

2.4.2.1. Ebeveyn Yetkinliği İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Kaner (2007), “öğretmenlerin ve anne-babaların öz-yetkinlik inançları, tükenmişlik algıları ve çocukların problem davranışları” üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre genç annelerin yaşlı annelere göre anne baba öz yeterlik inançları daha yüksektir. Ancak genç ebeveynler daha çok anababalık tükenmişliği yaşamakta ve çocuklarının olumsuz davranışlarından daha çok rahatsız olduklarını, buna karşın bu davranışlardaha olumlu yollar kullanarak başa çıktıklarını belirtmişleridir. Ayrıca, engelli çocuğu bulunmayan anne babaların engelli çocuğu bulunan anne babalara kıyasla ebeveyn öz yetkinlik inançları daha yüksektir. Ergenlik döneminde çocuğu bulunan anne babalar küçük yaşta çocuğu olan anne babalara göre kendilerini daha az yetkin görmektedir.

Elibol, Mağden ve Alpar (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada “anne babalık becerilerinde öz yeterlik ölçeğinin (1-3 yaş) geçerlik ve güvenirliği” incelenmiştir. Çalışma grubu, Ankara ili merkez ilçelerinde örnekleme alınan 12-36 aylık çocuğu olan 401 anneden oluşmuştur. Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği için madde analizi yapıldıktan sonra 53 maddeden oluşan ölçek geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından sonra 51 maddeye düşürülmüştür.

Diken ve Diken (2008) ‘ifade edici dil geriliği olan çocukların annelerinin ebeveyn öz-yeterlikleriyle çocuklarıyla girdikleri sözel etkileşim uygulamaları arasındaki ilişkiyi’ araştırdığı çalışmasında yetkinlik inancı yüksek olan annelerin çocukları ile daha fazla sözel iletişim kurdukları sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin -özellikle annelerin- öz yeterlikleri ve erken çocukluk döneminde bulunan ve gelişimi risk altında olan çocukların gelişimlerinin incelendiği betimsel bir

çalışmada; algılanan öz yeterliğin çocukların dil, bilişsel ve sosyal gelişimlerini etkilediği ayrıca çocukların problem davranışlarının, ebeveynlik stresi ve depresyonu üzerinde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Aksoy ve Diken, 2009)

Beral (2010), “otistik tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin öz-yeterlik algılarını” araştırmıştır. Araştırmada otistik çocuğa sahip 411 ebeveyn yer almıştır. Araştırma sonucunda otistik tanısı alan çocuğa sahip ebeveynlerin öz-yeterlik algılarının çocuğun cinsiyetine, yaşına, eğitim aldığı süreye, kalıtıma, ebeveynin yaşına, ailenin yapısına, ailedeki çocuk sayısına ve ailede özeldereksinimli başka bir birey olup olmadığına göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Otistik çocukların eğitim aldıkları süre arttıkça ebeveynlerin hizmete ulaşma ve yararlanma stratejileri konusundaki öz-yeterlik algılarının arttığı, annelerin ebeveynlik stratejisi konusundaki öz-yeterlik algılarının babalara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kotil (2010) , “anaokuluna yeni başlayan ve ebeveyninin ilk çocuğu olan 5 yaş çocuklarının sosyal- duygusal uyum düzeylerine, ebeveynlerinin öz yeterlik algısı ve okul beklentilerine uyum düzeylerinin etkisini” araştırmak için yaptığı çalışmasında 586 anasınıflı öğrencisi, onların ebeveynleri ve öğretmenleri ile çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda da yüksek ebeveyn öz yeterliğine sahip annelerin çocuklarının da yüksek düzeyde sosyal- duygusal uyum becerisine sahip olduklarını görmüştür. Ebeveyn öz yeterliğini ise çocuğun cinsiyeti, annenin çeşitli kanallar aracılığı ile (TV, internet, kitap vs.) bilgi edinmiş olması ve çalışma durumu etkilemektedir.

Ebeveyn yetkinliği konusunda yapılan araştırmalara bakıldığında bu tez çalışmasında da veri toplamak amacıyla kullanılan ebeveyn yetkinlik ölçeğinin Demir (2013) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılarak Türkçeye çevrildiği görülmüştür. Caprara, vd.(2004) tarafından geliştirilen Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği’nin uyarlama çalışmaları Malatya’da ikamet eden 171 baba ve 339 anne olmak üzere toplam 510 katılımcı üzerinde yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda da 11 maddeden oluşan tek faktörlü bir ölçek elde edilmiştir (Demir ve Gündüz, 2013)

Demir’ (2013) “ebeveyn yetkinliği ile depresyon, olumsuz benlik ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkileri” incelediği doktora tezi çalışmasında 263 anne ve 167 baba olmak üzere toplam 430 ebeveyn üzerinde araştırma yapmıştır. Ebeveynlere; Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (Demir,2013) ve Kısa Semptom Envanteri’ni (Şahin ve

Durak,1994) uygulamıştır. Araştırma sonucuna göre ebeveyn eğitim düzeyi arttıkça algılanan yetkinlik artmaktadır, ayrıca demokratik tutuma sahip anne babalarda algılanan yetkinlik puanları diğerlerine göre daha yüksektir. Depresyon ve anksiyete düzeyi arttıkça algılanan yetkinlik azalmıştır. Boşanmış ebeveynlerin algıladıkları yetkinlik daha düşükken, babaların algıladıkları yetkinlik annelerinkinden daha yüksektir.

Kaya (2013) tarafından yapılan deneysel bir çalışmada gebelere uyum destek programı uygulanmış ve program sonunda anne babaların bebeklerin ihtiyaçlarını fark edebilme konusunda bilgi ve becerilerinin arttığı böylece ebeveyn yetkinlikleri artarak ebeveynliğe uyum sağlamalarının kolaylaştığı ortaya konmuştur.

Ogelman ve Topaloğlu'nun (2014) "4-5 yaş grubu çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları ile anne- babalarının ebeveyn öz-yeterliği arasındaki ilişkiyi" incelemek için yaptıkları araştırmaya göre annenin sahip olduğu meslek, ebeveyn öz yeterlik düzeyini etkilemektedir; memur mesleğine sahip annelerin serbest mesleğe sahip olduğunu söyleyen annelere göre algıladıkları ebeveyn öz yeterliği daha yüksektir. Ancak aynı sonuç babalar için geçerli değildir. Babaların sahip oldukları meslekler öz yeterlik düzeylerini etkilememektedir. Ayrıca annelerin ebeveyn yeterlik algıları ve ebeveynlikten aldıkları doyum çocuklarının sosyal yetkinliklerini etkilemektedir. Bu durum çocukların sosyal yeterliklerini arttırmak için anne ve babaların yetkinliklerini arttıracak eğitim programlarına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Demir (2015) bir diğer araştırmasında Coleman ve Karraker (2000) tarafından geliştirilen "Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği'nin" geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yaparak ölçeği literatüre kazandırmıştır. Bu ölçek uyarlama sürecinde ise Antakya'da yaşayan 432 anne ile çalışmıştır. Gerekli istatistik çalışmaları yapıldıktan sonra 5 boyutlu ve 32 maddeden oluşan "Anneler İçin Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği" ortaya çıkmıştır. Demir (2015) , ebeveyn yetkinliğinin demografik değişkenler açısından incelediği bir makale çalışmasında Malatya' da bulunan ve ortaokul kademesinde çocuğa sahip 430 anne-babaya uyarlamasını yaptığı Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğini uygulamıştır. Cinsiyet, yaş ve çocuk sayısının ebeveyn yetkinliği üzerinde anlamlı bir

etkisi bulunmazken, düşük gelirli ailelerde ebeveyn yetkinliğinin daha düşük olduğu ve eğitim seviyesi arttıkça da yetkinliğin arttığını belirtmiştir.

Özkul, (2015) “okul-öncesi eğitime devam eden çocukların babalarının öz yeterliği ve birliktelik durumları arasındaki ilişkiyi” incelemek için 100 baba ile yaptığı çalışmada boşanmamış babalarda algılanan ebeveyn yeterliğinin boşanmış babalara göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

5 ve 6 yaş grubu çocuğa sahip 208 anne ve babayla yapılan çalışmada, ebeveyn yetkinliğinin yüksek olması çocukların sosyo-yetkinlik düzeyini pozitif yönde etkilerken yetkinliğin düşük olması okulöncesi dönemdeki çocuklarda kırgınlık, saldırganlık ve içedönüklüğü arttırmaktadır (Buluş ve Samur,2017).

Çattık ve Aksoy (2018), tarafından “0-6 yaş arası okul öncesi dönemde gelişimsel geriliği olan çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek, öz yeterlik ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu ilişkiyi yordayan değişkenleri” ortaya koymak amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmaya okulöncesi dönemde gelişimsel geriliği bulunan 225 çocuğun ebeveyni katılmıştır. Çalışma grubunun 139 u annelerden 89 u ise babalardan oluşmakta ebeveynlerin yaşları da 22 ile 60 arasında değişiklik göstermektedir. Çalışmaya katılan gelişimsel geriliği olan çocukların 143’ü erkek 82’si de kızdır. Ebeveynlere ‘Kişisel Bilgi Formu’, ‘Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği’, ‘Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Türkçe Versiyonu’, ‘Yaşam Doyum Ölçeği/YDÖ’ uygulanmıştır. Bu ölçekler Eskişehir ve Zonguldak’ta toplam 15 okulda uygulanmıştır. Ölçek sonuçları uygun analiz işlemlerinden geçtikten sonra ebeveynlerin yaşam doyumlarının çocuğun cinsiyetine, eğitim düzeyine, gelire, yaşına ve tanı türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak ebeveynlerin sosyal desteğinin aylık gelir ile birlikte arttığı görülmüştür. Ebeveyn yetkinliği çocuğun sahip olduğu tanı türüne göre değişmektedir. Sosyal destek, ebeveyn yetkinliği ve yaşam doyumu arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişkiye rastlanmıştır. Sonuç olarak da sosyal destek ve ebeveyn yeterliğinin yaşam doyumu üzerinde anlamlı birer değişken olduğu ortaya çıkmıştır.

2.4.2.2.Ebeveyn Yetkinliği İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Coleman ve Karraker (2000), “okul çağı çocuklarının annelerinin ebeveynlik öz-yeterliklerini” araştırmıştır. Araştırmada okul çağındaki 145 çocuğun annesinin

ebeveynlik öz-yeterliği, genel öz-yeterlikleri, çocuk ve annelerin özellikleri ve ebeveynlik doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Annelerin çocuklar konusunda deneyimli olmaları ebeveynlik öz yeterliklerini arttırmaktadır. Ayrıca annelerin daha iyi eğitim almış olmaları, çocuklarının daha sosyal olması, ailenin sosyo- ekonomik düzeyinin yüksek olması annelerin öz yeterlik inançlarının yüksek olmasını sağlayan faktörlerdendir.

Coleman ve Karraker (2003) yaptığı çalışmada “annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerinin 1-3 yaşları arasındaki çocuklarının davranışsal ve gelişimsel durumları ile ilişkisini incelemiştir. Çalışmaya 1-3 yaşları arasında çocuğu olan orta sosyo-ekonomik düzeyde 68 anne ve çocuğu katılmıştır. Annelerin ebeveynlik öz-yeterlikleri ile çocukların Barley Çocuk Gelişimi Ölçeği’nin zihinsel becerileri ölçen bölümlerinden aldıkları puanlar ve bazı davranışları (anne sevgisi, anneden kaçınma, uyum, coşku ve olumsuzluk) karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak da ebeveyn yetkinlik inancı ile çocukların gelişimleri arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Hess, Tetti ve Hussey (2004) tarafından yapılan araştırmada, “yüksek risk taşıyan bebeği olan annelerinin davranışsal yeterliklerinin çocuk gelişimi ile ilgili ebeveyn bilgi düzeyi ve ebeveynlik öz-yeterliği inançları ile ilişkisi” araştırılmıştır. Araştırmaya 65 anne katılmış ve annelere ebeveynlik öz-yeterliklerini ve çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeylerini ölçen sorular sorulmuştur. Aynı zamanda gözlem yöntemi ile annelerin çocukları ile etkileşimleri izlenerek davranışsal yeterlikleri değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucuna göre ebeveynin çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyi arttıkça ebeveyn yetkinliği de artmaktadır. Ebeveynlik öz-yeterliğinin yüksek olduğu halde çocuk gelişimi bilgileri düşük olduğu tespit edilen annelerin bebekleri ile etkileşimlerinde daha az duyarlılık gösterdikleri belirtilmiştir.

Hwang (2014), araştırmasında 8-11 yaş arası çocuğu olan babaların öz yeterliği ve veli katılımlarını incelemiş ve babaların öz yeterliğinin yükseldikçe eğitime katılımlarının da arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Okulöncesi dönem çocuğu bulunan Latin ailelerde ebeveyn yetkinliğinin akademik katılıma etkisinin araştırıldığı bir çalışmada ebeveynlerin eğitime katılımını etkileyen sorunları tespit etmek amacıyla klinisyen ve eğitmeni yedi alan çalışması ile görüşülmüştür. Alan çalışanlarından, yazarın hazırladığı dokuz soruyu cevaplamaları

istenmiştir. Ebeveynlere eğitim veren eğitimcilerden alınan bilgilere göre tüm danışmanlar ebeveyn öz -yeterliğinin Latin aileleri arasında istenilen düzeyde olmadığı ve anne babaların da akademik katılımının düşük olduğunu belirtmişlerdir (Munoz, 2016).

ABD’ de 27 eyalette bulunan toplam 237 ebeveyn üzerinde yapılan araştırmada “2-7 yaş arası engelli çocuğa sahip ebeveynlerin, ebeveynlik öz yeterlikleri ve ebeveynlik uygulamaları” araştırılmıştır. Araştırmanın neticesinde ebeveyn öz yeterliğinin ebeveynlik uygulamalarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç da Bandura’nın ‘öz yeterlik insan davranışının değişmesi için iyi bir belirleyicidir’ tezini desteklemektedir. (Sur, 2017)

2.4.3. Anne-Baba Çocuk İletişimi İle İlgili Araştırmalar

2.4.3.1. Anne-Baba Çocuk İletişimi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Ebeveyn çocuk iletişimi ile ilgili yapılan literatür çalışmalarına baktığımızda ilk olarak Öksüzoğulları (2013) tarafından yapılan çalışmayı görmekteyiz. Buna göre; 4-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin çocukları ile iletişimlerinin cinsiyet, öğrenim durumu ve yaş değişkeni açısından incelendiği bir çalışmada bu üç değişken açısından da anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Ancak bir diğer sonuca göre de ebeveynlerin çocukları ile iletişimlerinde öncelikle ahlak dersi verme ifadelerini kullandıkları daha sonra da bunu öneri sunma ve ben dili ifadelerinin takip ettiği sonucuna varılmıştır. Ahlak dersi verme ve öneri sunma iletişim engeli olup ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerine zarar vermektedir.

48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinin ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve anne-babanın yaşı gibi değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğinin araştırıldığı bir çalışmada “Anne- Baba- Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı” (ABCİDA) (Arabacı ,2011) uygulanmıştır. Bu ölçek konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati alt boyutlarından oluşmaktadır. Anne-babaların çocukları ile iletişimlerinde, ailenin sosyo-ekonomik düzeyine, çocuğun yaşına, doğum sırasına ve anne-babanın yaşına göre bütün alt boyutlarda düşük sosyo ekonomik düzeyin aleyhinde azalmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sonuç, ailenin sosyo- ekonomik düzeyi ile aile içi iletişim arasında

yakın ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bir diğer sonuca göre ise 48-60 ay yaş grubu çocukların babaları ile iletişimlerinde sözsüz iletişim alt boyutu puanlarının yüksek olması; küçük yaştaki çocukların sevgi, ilgi, ve şefkat içeren davranışlara daha fazla gereksinim duymalarından kaynaklı olabileceği şeklinde açıklamıştır. Sahip olunan çocuk sayısı da iletişimi etkileyen bir diğer faktördür. Çok sayıda çocuğa sahip olan ailelerde iletişim az sayıda çocuğa sahip olanlara göre daha zayıftır ve iletişiminin merkezinde büyük çocuk bulunmaktadır. Bu durumun nedeni de doğduğu andan itibaren anne babanın ilgisinin büyük çocuğa yönelik olması olarak açıklanmıştır (Arabacı ve Ömeroğlu 2013).

Temiz ve Çağdaş (2015) annelerin çocukları ile iletişimlerinin çocukların duyguları tanıma becerilerine etkisini araştırmak için okulöncesi eğitime devam eden anne ve çocuklarla yaptıkları deneysel çalışmada 68 anneye 15 hafta 3 saat süren uygulamalarla iletişim becerileri eğitimini vermiş ve programın etkililiği ve kalıcılığı yapılan analizlerle desteklenmiştir. Program sonunda ise iletişim becerileri eğitimini alan annelerin çocuklarının duyguları tanıma yönünde beceri geliştirdikleri ve bu gelişimi destekledikleri görülmüştür.

Sezer, Yılmaz ve Koçyiğit (2015), araştırmalarında anne –baba- çocuk arasında geçen konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati kurma biçimlerinin çocukların oyun becerilerini pozitif yönde desteklediği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuca göre anne- baba- çocuk arasındaki iletişim ne kadar sağlıklı ise çocuğun oyun becerisi de o kadar yüksek olmaktadır.

Kahraman (2016) tarafından üstün yetenekli çocukların ebeveynlerine yönelik hazırlanan bir eğitim programının ebeveyn çocuk iletişimini nasıl etkilediği üzerine bir çalışma yapılmıştır. Araştırma gereği ebeveynlere bu çalışmada da kullanılan Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği uygulanmış ve deneysel bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak da deney grubundaki ebeveynlerin üstün yetenekli çocukları ile iletişimlerinin gelişmekte olduğu bulunmuştur.

2.4.3.2. Anne-Baba Çocuk İletişimi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Ebeveyn çocuk iletişimi ile ilgili yapılan yurt dışı araştırmalara baktığımızda ergenlik döneminde bulunan kız ve erkeklerle ilgili yapılan bir çalışmada kızların

ebeveynleriyle olan iletişimlerini erkeklere kıyasla daha az doyurucu buldukları sonucuna ulaşılmıştır (Noller ve Callan, 1990).

Kreppner (1996), tarafından yapılan çalışmada erinlik döneminde, aile üyeleri arasındaki ilişki ve iletişimin niteliği araştırılmıştır. Erinlik döneminde çocuğu bulunan 67 aile ile çalışılmıştır. Çalışmaya yaş ortalamaları 11.6 olan 31 erkek ve 36 kız çocuğu katılmıştır. Üç buçuk sene süren bu araştırma boyunca ergenlerin ebeveynleri ile olan ilişkilerinin niteliğini değerlendirmişlerdir. Aileler altı ayda bir ziyaret edilerek ebeveyn ve çocuklara daha önceden hazırlanmış olan görüşme formları uygulanmış ve yerinde gözlem yapılmıştır. Birinci, dördüncü, altıncı ve sekizinci ziyaretlerdeki gözlemler kayıt altına alınmış, buna ek olarak, çocuklar 11.6, 13, 14 ve 15 yaşlarındayken, ebeveynleri ile olan gözlemlenen iletişim davranışları kaydedilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda ergenler üç grupta toplanmıştır. Buna göre; ergenler, anne-babaları ile olan iletişimlerinin ve ilişkilerinin niteliğini, sıradan, değişken ve sağlam olarak tanımlamışlardır. Sonuçlar, ergenlerin iletişimin ve ilişkinin niteliğine yönelik değerlendirmelerinde, duygusal değişiklikler, güvenilirlik ve konuşma sırasında sergilenen davranışlar yönünden farklılıklar olduğunu göstermiştir. Her üç gruptaki ergenlerin yaptıkları değerlendirmelerdeki değişiklikler zaman içinde sabit kalmış ve ergenlerin gösterdikleri davranışlarda, zaman içerisinde farklılıklar görülmüştür. Sonuç olarak araştırmada, her ailenin iletişim kültürünün birbirinden farklı olduğu ve çocuklarında bu kültürel deneyimlerden etkilendikleri belirtilmiştir.

Ullrich ve Kreppner (1997), erinlik döneminde aile iletişimi ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında yaş ortalaması 11.6 olan 62 çocuk ve ebeveynleri ile çalışmışlardır. Ebeveyn ve çocukların yapılandırılmış bir biçimde onlar arasında günlük konular hakkında konuşmaları istenmiş ve bu konuşmalar anne-çocuk ve baba-çocuk olarak iki grup şeklinde kaydedilmiştir. Ebeveyn çocuk arasındaki iletişimin sözlü ve sözsüz yönleri incelenmiş ve çocukları akademik performansları baz alınarak yüksek orta ve düşük düzey olmak üzere üç grup oluşturulmuştur. Oluşturulan gruplardaki çocukların anne- çocuk ve baba- çocuk iletişimleri yönünden karşılaştırılmış ve anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır. Ebeveynler ve çocukları arasındaki iletişim biçimleri çocuğun akademik başarısını göre farklılık göstermektedir. Akademik olarak başarılı olan çocukların ailelerinde düşük olanlara kıyasla iletişim ortamının daha rahat

olduğu, uzlaşmacı bir tavır sergilendiği ve olayların farklı bakış açıları ile değerlendirildiği görülmüştür. Ayrıca, aile içerisinde bu çocuklara daha fazla söz hakkı tanındığı, çocukların ikili konuşmalarda daha aktif olduğu belirtilmiştir. Düşük akademik başarıya sahip çocukların bulunduğu ailelerde ise güçlü bir hiyerarşik yapı olduğu ve iletişim biçimlerinin daha çatışmacı olduğu gözlemlenmiştir.

Ullrich (1999), anne-baba arasındaki iletişimin, ailedeki ilk çocuğun ergenliğegirmesi ile oluşacak değişiklikler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini incelemek amacıyla yaptığı üç buçuk sene süren çalışmasına 42 aile ve yaş ortalaması 11.6 olan çocukları katılmıştır. Altı ay ara ile katılımcılardan veri toplanmış ve ergenlerin ebeveynleri ile olan ilişkilerini dört farklı yönden değerlendirmişlerdir. Birinci, dördüncü, altıncı ve sekizinci görüşmelerde katılımcılardan günlük konular ile ilgili konuşmaları istenmiş ve anne-baba, anne-çocuk ve baba-çocuk arasındaki ikili konuşmalar sırasında video kaydı alınarak elde edilen veriler sözlü ve sözsüz iletişim biçimleri yönünden değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, kapalı, ifade edici ve dengeli iletişim biçimleri gösteren üç ana grup belirlenmiştir. Anne-babaların kullandıkları farklı iletişim biçimlerinin, gözlenen anne-baba-çocuk iletişimde farklılıklara neden olduğu, ergenlerin iletişim ve kendini ifade edebilme biçimlerini ve ebeveynleri ile olan ilişkilerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Lee (2009) , araştırmasında ebeveyn çocuk iletişiminin daha fazla olduğu ailelerde çocukların akran zorbalığından daha az etkilendiğini ve çocukların daha fazla olumlu davranış gösterdiklerini belirtmiştir. Sınıf içerisinde olumsuz davranışlar sergileyen çocukların aileleri daha az iletişim halindedirler. Olumlu ebeveyn- çocuk iletişimi çocukların daha iyi sosyal yetkinliğe sahip olmasına ve bu da daha etkili çözümler üretmelerine olanak sağlamaktadır.

Gould, (2011) yılında yaptığı çalışmada ‘ebeveyn- çocuk iletişiminin ergenlerin zorbalık durumları ve problem çözme stratejilerine etkisini araştırmıştır. 225 ortaokul öğrencisi ve ebeveynlerine fiziksel, sözel, ilişkisel zorbalık ikilemlerini içeren senaryolar okunarak bu durumlara ürettikleri çözümler incelenmiş ve katılımcılar Ebeveyn Çocuk İletişim Anketini doldurmuştur. Hem öğrenciler hem de velilerin öne sürdüğü en yaygın çözümler ve yardım alma stratejileri incelenmiş, bu çözümlerin %41’inin zorbalık içerdiği görülmüştür. Ailedeki iletişim biçimi üretilen çözümler üzerinde etkili olmakla

birlikte ebeveynlerin sahip oldukları donanımların yetersizliği zor durumlarla başa çıkmada öğrencilerin daha kötü stratejiler kullanmalarına yol açmıştır. Önceki araştırmalarda da daha iyi ebeveyn- çocuk iletişimi olan çocukların akranlarından daha az etkilendiği ve daha olumlu davranışlar sergilediği sonucunu desteklemektedir. Bu çalışma aynı zamanda ebeveyn ve çocukların zorbalık konusunda bilgilendirilmelerini ve sağlıklı iletişim konusunda ailelerin teşvik edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama teknikleri ve verilerin analizi ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmektedir.

3.1.Araştırma Modeli

Çocuğu ergenlik döneminde olan ebeveynlerin stres durumu, öz-yetkinlik inancı ve çocuğu ile iletişimleri arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik olarak yapılan bu çalışma ilişkisel tarama modeline dayanmaktadır. İlişkisel tarama yaklaşımı; iki ya da fazla değişken arasında birlikte değişimin olup olmadığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Korelasyon ve karşılaştırma araştırmaları bu grupta yer almaktadır. (Karasar,1984). Ayrıca bu çalışma kapsamında Anne-Baba Stres Ölçeği Kısa Formunun ergenlik döneminde çocuğu olan ebeveynler açısından geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olup olmadığı da araştırılmıştır.

3.2.Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni Gaziantep İli merkez ilçelerinde bulunan çocuğu ergenlik döneminde olan anne ve babalardan oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise basit tesadüfî örnekleme yöntemiyle seçilen 292 anne ve 200 baba olmak üzere toplam 492 katılımcı oluşturmaktadır. Seçilen örneklemin evreni iyi temsil etmesi açısından mümkün olduğu kadar farklı sosyo- kültürel ve sosyo- ekonomik özelliğe sahip bireylere ulaşılmaya çalışılmıştır.

2017-2018 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen çalışmada şehir merkezinde bulunan ve demografik açıdan farklı özelliklere sahip öğrencilerin bulunduğu okullar tercih edilerek öğrenciler aracılığı ile ebeveynlere ulaşılmıştır. Öncesinde okullarda uygulama yapmak amacıyla Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli uygulama izni alınmış ve bu izin çerçevesinde okullara gidilmiştir. Araştırma ergenlik döneminde çocuğu olan anne babalara yönelik olduğundan ergenlik döneminin denk geldiği ortaokul ve lise kademesindeki öğrenci

velileri çalışmaya dahil edilmiştir. Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan ölçek uygulama izni EK.1'de verilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırma kapsamında öncelikle demografik değişkenleri belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış kişisel bilgilerin sorulduğu 'Demografik Bilgi Formu' kullanılmıştır. Araştırma kapsamında çalışılacak olan ebeveyn stresini ölçmek amacıyla Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Formu (ABSÖ-KF), anne babaların ebeveynlik konularında kendilerine ne kadar inandıklarını ölçmek için 'Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği' (EYÖ) ve son olarak da ergenlik döneminde ebeveyn- çocuk iletişiminin niteliğini belirlemek için de 'Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği' (EÇİÖ) kullanılmıştır. Bu ölçekler ile ilgili ayrıntılı bilgilere çalışmanın bu bölümünde yer verilmiştir.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmanın demografik değişkenleri olan ebeveynin cinsiyeti, yaşı, mesleği, eğitim durumu, evlilik durumu, aylık geliri, bir işte çalışıp çalışmadığı, çocuğun cinsiyeti ve çocuğun bulunduğu eğitim kademesi ile ilgili soruları içeren formdur. Demografik Bilgi Formu örneği EK 2.' de verilmiştir.

3.3.2. Anne – Baba Stres Ölçeği Kısa Formu (ABSÖ-KF)

Abidin, (2012) tarafından geliştirilen Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Formu (ABSÖ-KF)'nin Türkçeye uyarlaması Çekiç ve Hamamcı (2018) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışmalarında örneklem grubunu çocuğu ilkökula devam eden anne ve babalar oluşturmuştur. Ancak yapılan bu çalışmada aynı ölçeğin ergenlik döneminde çocuğu bulunan anne ve babaların stresini ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olup olmadığı araştırılmıştır. Bunun için ölçeğin telif haklarına sahip olan PAR şirketinden gerekli izin alınmış ve uyarlama sürecine ilişkin karşılıklı bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma Formu Ek 3'de verilmiştir.

3.3.2.1. Anne-Baba Stres Ölçeği Kısa Formunun (ABSÖ-KF) Doğrulayıcı

Faktör Analizi Sonuçları

Anne-BabaStres Ölçeği Kısa Formunun (ABSÖ-KF) örneklem üzerindeki geçerliğini incelemek için birinci düzey DFA yapılmıştır.

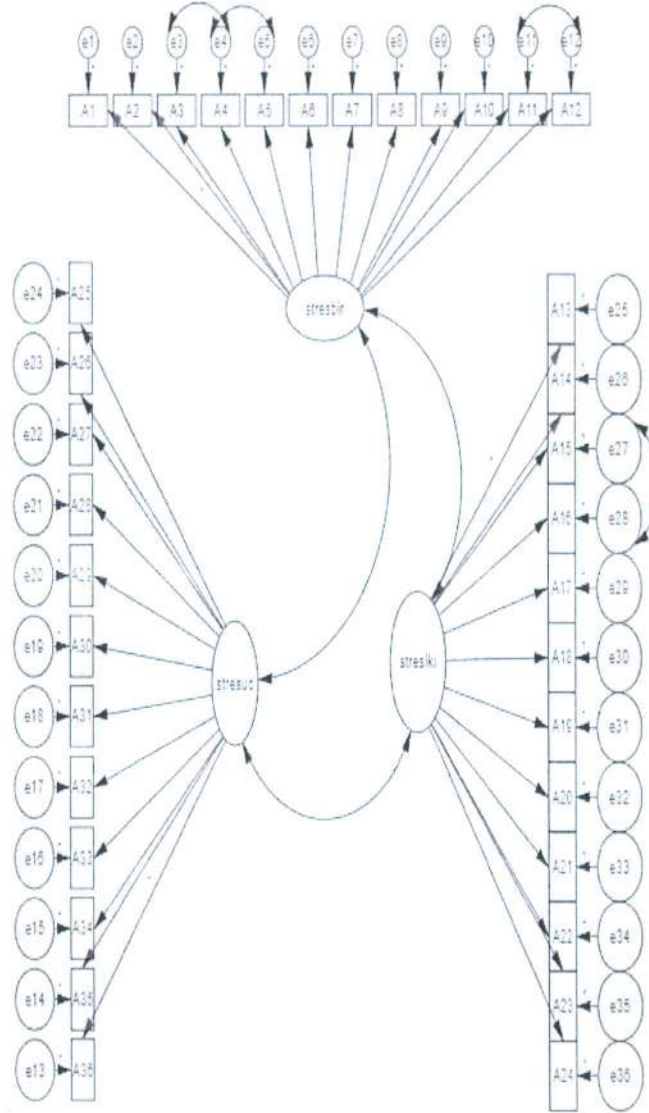
Tablo 3.1

Anne-Baba Stres Ölçeği Kısa Formu'nun doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına ilişkin değerler

İncelenen Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Ölçütü	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütü	Ölçeğe ilişkin değerler
$\chi^2/df(CMIN/DF)$	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 \leq \chi^2/df \leq 3$	2,206
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI \leq .95$	0,863
AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$	0,844
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$	0,829
RMSEA	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .08$	0,05
SRMR	$.00 \leq SRMR \leq .05$	$.05 \leq SRMR \leq .10$	0,086

Yapılan modifikasyonlar neticesinde ABSÖ-KF'na ilişkin uyum indeksleri $\chi^2/df=2,206$, GFI=0.86, AGFI=0.84, CFI=0.82, SRMR=0.086 ve RMSEA=0.05'tir. Aynı alt boyutlarda yer alan ve benzer durumları ölçtüğü düşünülen m3 ve m4, m4 ve m5, m11 ve m12 ile m27 ve m28 arasında modifikasyon yapılmıştır. Yapılan modifikasyonlar sonrasında RMSEA (0.05) değerlerinin mükemmel uyum gösterdiği, χ^2/df (2,206), SRMR (0.086) değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu GFI (0.86), AGFI (0.84) ve CFI (0.82) değerlerinin ise düşük olduğu görülmektedir. Literatüre göre DFA hesaplaması sonucu (χ^2/df) oranının 5'ten küçük olması, iyi uyumun göstergesi olarak kabul edilmektedir (Sümer, 2000; Erkokmaz, vd., 2012, Akt: Çekiç, 2015). Bununla birlikte GFI değerinin 0.85'ten, AGFI değerinin 0.80'den yüksek ve RMS değerinin ise 0.10'dan düşük çıkması modelin gerçek verilerle uyumu için birer ölçüt olarak da kabul edilmektedir (Cole, 1987; Marsh, Balla ve McDonald, 1988, Akt: Çekiç, 2015). Elde edilen sonuçlar neticesinde χ^2/df , RMSEA, SRMR değeri iyiye sadece CFI değeri de 0,80'e esnetilebilmektedir (Li-tze Hu ve Peter M. Bentler ,1999; Worthington, ve Whittaker, 2006). Bu sonuçlar çerçevesinde ABSÖ-KF'na ait uyum değerlerinin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Modifikasyonlar sonucu oluşan Path Diyagramı Şekil 3.1'de verilmiştir



Şekil 3.1. Anne- Baba Stres Ölçeği Kısa Formu Path Diyagramı

3.3.2.2. Anne-Baba Stres Ölçeği Kısa Formunun (ABSÖ-KF) Güvenirlik Analizi Sonuçları

Anne-Baba Stres Ölçeği Kısa Formu'nun zamana karşı güvenirliliğini ölçmek amacı ile test tekrar test güvenirliliğine başvurulmuştur. Bu amaçla 54 anne ve 17 baba olmak üzere toplam 71 ebeveyne bir ay ara ile iki defa uygulama yapılmıştır. Uygulama sonucunda testlerden elde edilen korelasyon sonuçları Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2

Anne- Baba Stres Ölçeği Kısa Formu'nun test-tekrar test korelasyon katsayıları

	Tekrar Testler	ES	BEÇE	ZÇ	Toplam
Testler					
ES					
BEÇE		,615**			
ZÇ			,583**		
Toplam				,642**	,741**

ES: Ebeveyn Stresi ZÇ: Zor Çocuk BEÇE: Başarısız Ebeveyn Çocuk Etkileşimi

**p<0.01

Tablo 3.2'de görüldüğü gibi Anne-Baba Stres Ölçeği korelasyon katsayıları ebeveyn stresi alt boyutunda .615, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi alt boyutunda .583, zor çocuk alt boyutunda .642 ve ölçeğin toplam puanında da .741 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik katsayısı çoğunlukla 0 ile +1 arasında değer alır ve 1'e ne kadar yaklaşırsa güvenirliliğin o oranda arttığı anlamına gelir (Can,2016). Ölçülen değerler göz önünde bulundurulduğunda ABSÖ-KF'nin zamana karşı tutarlı ve kararlı bir ölçme aracı olduğu ve güvenirlilik koşulunu sağladığı söylenebilir.

Ölçeğin güvenirliliğinin test edilmesinde uygulanan diğer yöntem alt puanlarının ve toplam puanının iç tutarlılık (Cronbachalpha) katsayılarının hesaplanmasıdır. ABSÖ-KF toplam puan ve alt boyutlar için hesaplanan iç tutarlılık (Cronbachalpha) katsayıları Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3.

Anne- Baba Stres Ölçeği Kısa Formu'nun iç tutarlılık katsayıları

	ES	BEÇE	ZÇ	Toplam
Cronbach Alpha Katsayıları	.771	.724	.765	.854

ES: Ebeveyn Stresi ZÇ: Zor Çocuk BEÇE: Başarısız Ebeveyn Çocuk Etkileşimi

Tablo 3.3'te görüldüğü gibi ABSÖ-KF iç tutarlılık katsayıları ebeveyn stresi alt boyutunda .771, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi alt boyutunda .724 , zor çocuk alt boyutunda .765'tir. Toplam puan için hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .854'tür. Ölçeğin, 0.60 ve .90 arası güvenirlik katsayısına sahip olması oldukça güvenilir değerlere sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle ABSÖ-KF'nun oldukça güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

ABSÖ-KF, ebeveyn stresi (ES), başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi (BEÇE) ve zor çocuk (ZÇ) alt boyutlarından oluşmuştur.

ABSÖ-KF Tamamen katılıyorum:5, Katılıyorum:4, Emin Değilim:3, Katılmıyorum:2 ve Hiç Katılmıyorum:1 puan şeklinde 5' li likert tipi derecelendirme ile puanlanmakta ve ölçek 36 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınacak en yüksek puan 180, en düşük puan 36'dır. Anne ve babanın stres düzeyi yükseldikçe ölçekten alacakları puan da artacaktır. Ölçeğin her alt boyutundan alınan yüksek puan o alt boyutta anne-babaların stres yaşadıklarını göstermektedir. ABSÖ-KF örnek maddeleri EK.4'te verilmiştir.

3.3.3. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

Caprara, vd., (2004) tarafından geliştirilen Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (Perceived Parental Self-Efficacy Scale). Demir ve Gündüz (2014) tarafından Türkçeye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek, ebeveyn desteği, çatışma çözebilme, öz-güvene sahip olabilme, çocukla sağlıklı iletişim kurabilme ve yeni durumlarla baş edebilme özelliklerini ölçmeyi amaçlanmaktadır. Ölçek maddelerinin faktör analizi yapıldıktan sonra gerekli değere sahip olmayan 3 madde atılarak ölçek, 12

maddeye düşürülmüştür. Ebeveyn yetkinlik ölçeği yedi dereceli likert tipi bir ölçektir. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin yapı geçerliği çalışmalarında ise faktör analizi kullanılarak tek faktörlü anlamlı bir yapı elde edildiği belirtilmiştir. Ölçek orijinal formunda 1 ile 7 arasında “Oldukça Yetersizim ve Oldukça Yeterliyim” arasında puanlama bulunmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan ise 84’dir.

Ölçeğin çeviri çalışmaları iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak ölçek Türkçeye çevrilmiş ve ikinci aşamada ise çeviri geçerliği çalışması yapılmıştır. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ)’nin Türkçeye çevrilme aşamasında, ölçeğin İngilizce orijinalinde yer alan maddeler önce araştırmacı tarafından daha sonra da 6’sı psikolojik danışmanlık ve rehberlik, 1’i eğitim yönetimi ve denetimi, 2’si ölçme ve değerlendirme ve 2’si İngilizce Öğretmenliği bölümünde çalışmakta olan 16 uzman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Farklı alan uzmanları tarafından yapılan bu çeviriler değerlendirilmiş ve en uygun ifade seçilerek ölçek oluşturulmuştur. Uyarlama çalışması için gerekli olan uygulama; ilk olarak Malatya’da yaşayan 0-18 yaş aile eğitimine katılan ebeveynlere uygulanmıştır. Örneklem grubu dört farklı şekilde rastgele seçilerek oluşturulmuştur. İlk örneklem grubu olarak ölçeğin çeviri çalışması için hem İngilizce hem de Türkçe bilen 18 ebeveyne ulaşılmıştır. Diğer çalışma grubu olarak, ölçeğin faktör yapısını belirlemek için 339’u anne, 171’i baba olan 510 ebeveyne ulaşılmıştır. Üçüncü çalışma grubunda ise ölçüt bağımlı geçerlik çalışması için 60 anne ve 55 babadan oluşan 115 anne baba, dördüncü örneklem grubunda ise ölçeğin test-tekrar test güvenirlik çalışması için 60 anne ve 44 babadan oluşan; toplamda 747 ebeveyne ulaşılmıştır. Uygulama sonucunda formlar arasındaki çeviri geçerliği korelasyon değeri .91 bulunmuştur. Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla 510 ebeveynden elde edilen verilere faktör analitik yöntemlerden döndürülmüş temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda 7. Madde atılmış ve ölçeğin, tek faktörlü homojen bir yapıyı ölçtüğü görülmüştür. Ölçüt bağlantılı geçerliğini ölçmek amacıyla 10 maddeden oluşan Genel Yetkinlik Ölçeği (GYÖ) (Çelikkaleli ve Çapri, 2008) ve .78 oranında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Test tekrar test güvenirliği ile 3 hafta arayla 104 ebeveyne ölçek uygulanmış ve .94 korelasyon değerine ulaşılarak ölçeğin aynı yapıyı ölçtüğüne kanıt olmuştur. Hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı .92 olarak bulunmuş ve iç tutarlılık katsayısı orijinal form ile aynı sonucu vermiştir. (Demir ve Gündüz, 2014) Bütün bu işlemler sonucunda tek

faktörlü 11 maddeden oluşan yedili Likert tipi derecelendirmeye sahip geçerli ve güvenilir bir ölçek literatüre kazandırılmıştır. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği Ek 5.'te verilmiştir.

3.3.4. Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği

Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği Kahraman (2016) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Ölçek 27 madde 5 farklı alt boyuttan oluşan 'Her Zaman' ve 'Hiçbir Zaman' arasında değerlendirilen 5'li likert tipi derecelendirme ölçeğidir. Her zaman =5, sıklıkla=4, bazen=3, ara sıra=2 ve hiçbir zaman=1 şeklinde puanlanmakta ayrıca ölçeğin engelsiz dinleme alt boyutu maddeleri de ters puanlanmaktadır. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda binişik maddeler ölçekten çıkartılmış ve ölçeğin faktör yapısını ortaya koymak için varimax döndürme işlemi sonucu ve çizgi grafiği (screplot) incelendiğinde kalan 27 maddeli ölçeğin beş faktörlü olduğu görülmüştür. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen alt boyutları: Problem çözme (1, 3, 4, 7 ve 19. maddeler), paylaşım açık olma (11, 13, 14, 21. maddeler), saygı-kabul (5, 9, 16, 18, 20, 22, 23. maddeler) duyarlılık (6, 12, 17, 24, 25, 26. maddeler), engelsiz dinleme (2, 8, 10, 15, 27. maddeler) şeklindedir. Ölçeğin güvenirlik çalışmaları kapsamında iç tutarlılık analizi ve test-tekrar test analizi yapılmıştır.

Ölçeğin tamamı ve alt boyutları için hesaplanan iç tutarlılık katsayıları problem çözme ($\alpha=.762$; $r=.610$), paylaşım açık olma ($\alpha=.842$; $r=.690$), saygı-kabul ($\alpha=.768$; $r=.881$), duyarlılık ($\alpha=.769$; $r=.741$), engelsiz dinleme ($\alpha=.703$; $r=.453$), toplam ($\alpha=.865$; $r=.899$) şeklindedir. 81 katılımcıyla bir ay arayla yapılan birinci ve ikinci uygulama arasındaki alt ölçek ve toplam puan korelasyonları karşılaştırıldığında, test- tekrar test ölçek toplam puan korelasyonu $r = .899$ olduğu ve test-tekrar test arasında ise engelsiz dinleme alt boyutu dışında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği Ek.6' da verilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri Gaziantep' te bulunan ortaokul ve liselerde eğitime devam eden öğrencilerin anne ve babalarından elde edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda o uygulama izni alınmış ve okulların psikolojik danışmanları ile iletişime geçilmiştir. 8 lise 4 ortaokul olmak üzere toplam 12 okulun psikolojik danışmana öğrenci velilerine

uygulaması amacıyla kendi belirlediği sayıda ölçek verilmiş ve uygulama için gerekli açıklamalar yapılmıştır. Velilerin gönüllü olarak ölçekleri doldurmaları istenmiş, doldurulmuş ve okul psikolojik danışmanına ulaştırılmış ölçekler okullardan tek tek toplanmıştır. Toplanan ölçekler incelenerek herhangi bir eksik olup olmadığı kontrol edilmiş ve tamamlanmamış ölçekler işleme alınmamıştır. İşleme alınan ölçekler de sıralama ve sınıflama işleminin ardından analiz yapmak üzere SPSS programına girilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında öncelikle ABSÖ-KF'nin ergen ebeveynleri üzerinde geçerliğini test etmek amacı ile Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği ise test tekrar test yöntemi kullanılarak ile bir ay arayla ebeveynlere tekrar uygulanmış ve aralarındaki korelasyona bakılmıştır. Demografik değişkenlerin ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi üzerindeki etkisi SPSS 17.0 programı ile ölçeğin DFA analizleri ise LISREL 8.51 ile analiz edilmiştir. Analiz işleminden önce verilerin normallik varsayımlarını karşılayıp karşılamadığı incelemek amacı ile basıklık ve çarpıklık katsayılarına bakılmıştır.

Tablo 3.4

Araştırmada kullanılan ölçeklerin toplam puanlarına ve alt boyutlarına ait dağılımın normalliğini denetlemek amacı ile yapılan çarpıklık ve basıklık testi sonuçları

Ölçekler	N	$\bar{X}$	S	Çarpıklık		Basıklık	
				SD	p	SD	p
ABSÖ-KF Toplam	492	89,50	18,48	,110	,370	,220	-,230
ABSÖ-KF Toplam	492	89,50	18,48	,110	,370	,220	-,230
EYÖ Toplam	492	56,69	11,14	,110	-,272	,220	-,030
EÇİÖ Toplam	492	104,35	16,04	,110	-,810	,220	,479
ABSÖ-KF: Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Form				EYÖ: Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği			
EÇİÖ: Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği							

Morgan vd., göre; Çarpıklık katsayısının +1 ile -1 arasında değer alması dağılımın normal kabul edilebileceğinin bir ölçütüdür, buna göre verilerin normalliğini

sinamak amacıyla yapılan analiz sonucunda hesaplanan Kurtosis (Basıklık) ve Skewness (Çarpıklık) değerlerine bakıldığında verilerin normal dağılım gösterdiği söylenebilir. Bu nedenle araştırmanın demografik değişkenlerinin ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi üzerindeki etkisini incelerken veriler t- testi ve tek yönlü varyans analizi (anova) ile test edilmiştir. Ayrıca ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişiminin ebeveyn stresini ne kadar yordadığını bulmak amacıyla aşamalı regresyon analizi uygulanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümünde araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan analizler ve bu analizlerden elde edilen değerlere yer verilmiştir. İlk olarak araştırmaya katılan ebeveynlere ait kişisel bilgilerin istatistikî dağılımı sunulmuştur. Daha sonra bu araştırma kapsamında ele alından ebeveynlerin stres durumları, ebeveyn çocuk iletişimi ve ebeveynlerin yeterlik düzeyleri gibi değişkenlerin demografik değişkenlerle ilişkileri ortaya konulmuştur. Son olarak ise araştırma değişkenlerinin birbirleri ile olan ilişkileri incelenmiş ve ebeveynlerin stres düzeylerini hangi değişkenlerin yordadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

4.1.Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan ebeveynlere ilişkin demografik bilgiler verilmiştir. Araştırmada ebeveynlere yaşı, eğitim durumu, aylık geliri, iş durumu, çocuğunun cinsiyeti, çocuğun eğitim kademesi, ebeveynin eğitim düzeyi ve medeni durumuna dair bilgiler sorulmuştur

Tablo 4.1

Araştırmaya katılan ebeveynlere ait demografik bilgilerin dağılımı

Demografik Ebeveynlik Durumu Değişkenler		Anne N=292 $\bar{X}$ =59,3		Baba N=200 $\bar{X}$ =40,7	
		N	%	N	%
Eğitim Durumu	İlköğretim	199	68,2	101	50,5
	Lise	63	21,6	43	21,5
	Üniversite ve üstü	30	10,2	56	28
Aylık Gelir	0-1500TL	167	57,2	82	41,0
	1500 ve üzeri	125	42,8	118	59,0
Medeni Durumu	Evli	274	93,8	196	98,0
	Bekar	18	6,2	4	2,0
İş Durumu	Çalışıyor	57	19,5	165	82,5
	Çalışmıyor	235	80,5	35	17,5
Çocuk Cinsiyeti	Kız	219	75,0	115	57,5
	Erkek	73	25,0	85	42,5
Çocuk Eğitimi	Ortaokul	63	21,6	37	18,5
	Lise	229	78,4	163	81,5
Yaş Ortalaması		41,46		45,44	

Tablo 4.1. de görüldüğü gibi araştırmaya katılan ebeveynlerin % 59,3 ü annelerden oluşurken % 40,7'si babalardan oluşmaktadır. Annelerin yaş ortalaması 41,46 babalarınki ise 45,44'tür. Eğitim durumu değişkenine göre annelerin % 68'i ilköğretim, % 21,6'sı lise, % 10,2'si üniversite ve üstü eğitime sahiptir. Babaların da % 50,5'i ilköğretim, % 21,5'i lise, % 28'i üniversite mezunudur. Araştırmaya katılan ebeveynlerin eğitim düzeyleri ağırlıklı olarak ilköğretimdir.

Annelerin % 57,2'si 0-1500 TL, % 42,8'i de 1500 TL ve üzeri aylık gelire sahipken babaların % 41'i 0-1500 TL, % 59'u 1500 TL ve üzeri aylık gelire sahiptir.

Araştırma kapsamındaki ebeveynlerin % 95,9'unun medeni durumu evli iken % 4,1'i de bekardır. Annelerin % 19,5'i çalışandır, % 80,5 i de herhangi bir işte çalışmamaktadır. Babaların da % 82,5'i bir işte çalışırken % 17,5 i işsizdir. Ebeveynlerin % 67,9'u kız çocuğa sahipken % 32,1'inin çocuğu erkektir. Ortaokula giden çocukların oranı % 20,3 liseye giden çocukların oranı ise % 79,7'dir.

4.2. Demografik Değişkenlerle Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular

Bu bölümde ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ve bu değişkenlerin alt boyutlarının (zor çocuk, ebeveyn stresi, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi, problem çözme, paylaşım, saygı-kabul, duyarlılık, engelsiz dinleme) demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin analizler yer almaktadır.

4.2.1. Ebeveyn Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ve bu değişkenlerin alt boyutları (zor çocuk, ebeveyn stresi, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi, problem çözme, paylaşım, saygı-kabul, duyarlılık, engelsiz dinleme) anne veya baba olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır? sorusuna cevap aranmak üzere veriler üzerinde ilişkisiz örneklem için t- testi yapılmıştır. Analiz sonuçları *Tablo 4.2'* de verilmiştir.

Tablo 4.2

Ebeveyn değişkenine göre anne-baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları

Ölçekler	Alt Boyutlar	Ebeveyn	N	$\bar{X}$	s	Sd	t	P
ABSÖ-KF	ZÇ	Anne	292	31,69	6,32	490	1,12	,261
		Baba	200	31,02	6,84			
	ES	Anne	292	28,92	8,42	490	1,99	,047
		Baba	200	27,43	7,69			
	BEÇE	Anne	292	30,08	6,94	490	1,16	,245
		Baba	200	29,03	7,72			
	ABSÖ-KF Toplam	Anne	292	90,70	18,12	490	1,73	,083
		Baba	200	87,76	18,89			
EYÖ	EYÖ Toplam	Anne	292	57,37	10,57	490	1,62	,104
		Baba	200	55,71	11,88			
EÇİÖ	Problem Çözme	Anne	292	20,44	3,37	490	-,463	,644
		Baba	200	20,59	3,54			
	Paylaşım	Anne	292	15,32	4,01	490	3,56	,00
		Baba	200	13,96	4,42			
	Saygı-Kabul	Anne	292	29,95	4,51	490	1,29	,196
		Baba	200	29,38	5,10			
	Duyarlık	Anne	292	23,73	4,75	490	,220	,826
		Baba	200	23,64	4,81			
	Engelsiz Dinleme	Anne	292	15,59	3,88	490	-,401	,688
		Baba	200	15,74	3,94			
	EÇİÖ Toplam	Anne	292	105,06	15,45	490	1,18	,237
		Baba	200	103,32	16,86			

*p< 0.05

Tablo 4.2. incelendiğinde ebeveynlerin; anne baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeğinden almış oldukları toplam puanların anne veya baba olma durumuna göre değişmediği ancak anne baba stres ölçeği; ebeveyn stresi alt boyutu (p=,047) ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği; paylaşım alt boyutunda (p=,00) istatistiksel olarak p<0,05 düzeyinde anlamlı bir

farklılık görülmektedir. Bu sonuca göre ebeveynlik durumunun ebeveyn stresi ve paylaşım üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir. Annelerin stress ortalamaları babaların stres ortalamalarından yüksek olduğundan anneler babalara göre daha streslidir.

4.2.2. Medeni Durum Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Medeni durumun ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ve bu ölçeklerin alt boyutları (zor çocuk, ebeveyn stresi, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi, problem çözme, paylaşım, saygı-kabul, duyarlılık, engelsiz dinleme) üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklemeler için t- testinde evli ve bekar ebeveynlerin ölçeklerden almış oldukları puan ortalamaları ve bu puanların anlamlılık düzeyleri *Tablo 4.3'* te verilmiştir.

Tablo 4.3

Medeni durum değişkenine göre anne-baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları

Ölçekler	Alt Boyutlar	Evlilik Durumu	N	$\bar{X}$	s	Sd	t	p
ABSÖ-KF	ZÇ	Evli	470	31,44	6,55	490	,442	,659
		Bekar	22	30,81	6,45			
	ES	Evli	470	28,35	8,17	490	,401	,689
		Bekar	22	27,63	8,12			
	BEÇE	Evli	470	29,76	7,26	490	-,034	,973
		Bekar	22	29,81	7,60			
	ABSÖ-KF Toplam	Evli	470	89,56	18,49	490	,320	,749
		Bekar	22	88,27	18,68			
EYÖ	EYÖ Toplam	Evli	470	56,65	11,10	490	-,424	,672
		Bekar	22	57,68	12,27			
	Problem Çözme	Evli	470	20,51	3,40	490	,328	,743
		Bekar	22	20,27	4,21			
	Paylaşım	Evli	470	14,74	4,21	490	-,669	,504
		Bekar	22	15,36	4,73			
	Saygı-Kabul	Evli	470	29,68	4,75	490	-,691	,490
		Bekar	22	30,40	5,07			
	Duyarlık	Evli	470	23,64	4,71	490	-1,127	,260
		Bekar	22	24,81	5,92			
	Engelsiz Dinleme	Evli	470	15,58	3,89	490	-1,767	,078
		Bekar	22	15,09	4,01			
	EÇİÖ Toplam	Evli	470	104,18	15,86	490	-1,077	,282
		Bekar	22	107,32	19,60			

*p< 0,05

ABSÖ-KF: Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Form

BEÇE: Başarısız Ebeveyn Çocuk Etkileşimi

EÇİÖ: Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği

ES: Ebeveyn Stresi ZÇ: Zor Çocuk

EYÖ: Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

Tablo 4.3 incelendiğinde anne baba stres ölçeği toplam puanı ve ölçeğin zor çocuk, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi, ebeveyn stresi alt boyutları ile ebeveyn yetkinlik

düzeyi açısından evli ve bekar ebeveynler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ayrıca ebeveynin çocuğu iletişimi toplam puanı ve engeliz dinleme, paylaşım, saygı- kabul, duyarlık ve problem çözme alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlılık değeri $p > 0,05$ olduğundan evli ve bekar ebeveynler arasında anlamlı bir fark yoktur. Bu sonuca göre ebeveynlerin medeni durumunun ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve iletişim üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

4.2.3. İş Durumu Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular

İş durumunun anne-baba stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ve bu ölçeklerin alt boyutları(zor çocuk, ebeveyn stresi, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi, problem çözme, paylaşım, saygı-kabul, duyarlılık, engelsiz dinleme) üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklemeler için t- testinde bir işte çalışan ve çalışmayan ebeveynlerin ölçeklerden almış oldukları puan ortalamaları ve bu puanların anlamlılık düzeyleri *Tablo 4.4'* te verilmiştir.

Tablo 4.4

İş durumu değişkenine göre ebeveyn stres ölçeği, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları

Ölçekler	Alt Boyutlar	İş Durumu	N	$\bar{X}$	s	Sd	t	P
ABSÖ-KF	ZÇ	Çalışıyor	222	30,91	6,61	490	-1,545	,123
		Çalışmıyor	270	31,83	6,46			
	ES	Çalışıyor	222	27,94	8,28	490	-,919	,358
		Çalışmıyor	270	28,62	8,05			
	BEÇE	Çalışıyor	222	29,06	7,76	490	-1,937	,053
		Çalışmıyor	270	30,34	6,80			
	ABSÖ-KF Toplam	Çalışıyor	222	87,93	19,51	490	-1,716	,087
		Çalışmıyor	270	90,80	17,52			
EYÖ	EYÖ Toplam	Çalışıyor	222	56,45	11,89	490	-,445	,657
		Çalışmıyor	270	56,90	10,51			
EÇİÖ	Problem Çözme	Çalışıyor	222	20,54	3,47	490	,242	,809
		Çalışmıyor	270	20,47	3,42			
	Paylaşım	Çalışıyor	222	14,49	4,15	490	-1,336	,182
		Çalışmıyor	270	15,00	4,30			
	Saygı-Kabul	Çalışıyor	222	29,73	4,96	490	,053	,957
		Çalışmıyor	270	29,71	4,60			
	Duyarlık	Çalışıyor	222	23,78	4,74	490	,384	,701
		Çalışmıyor	270	23,62	4,80			
	Engelsiz Dinleme	Çalışıyor	222	15,89	3,83	490	1,246	,214
		Çalışmıyor	270	15,45	3,96			
	EÇİÖ Toplam	Çalışıyor	222	104,45	16,20	490	,132	,895
		Çalışmıyor	270	104,26	15,95			

*p< 0.05

ABSÖ-KF: Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Form

BEÇE: Başarısız Ebeveyn Çocuk Etkileşimi

EÇİÖ: Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği

ES: Ebeveyn Stresi ZÇ: Zor Çocuk

EYÖ: Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

Tablo 4.4 incelendiğinde anne baba stres ölçeği toplam puanı ve ölçeğin zor çocuk, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi, ebeveyn stresi alt boyutları ile ebeveyn yetkinlik düzeyi açısından bir işte çalışan ve çalışmayan ebeveynler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ayrıca ebeveynin çocuğu ile iletişimi toplam puanı ve engeliz dinleme, paylaşım, saygı- kabul, duyarlık ve problem çözüme alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlılık değeri $p > 0,05$ olduğundan çalışan ve çalışmayan ebeveynler arasında anlamlı bir fark yoktur. Bu sonuca göre ebeveynlerin iş durumunun ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve iletişim üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

4.2.4. Çocuk Cinsiyeti Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ebeveynin sahip olduğu çocuğun cinsiyetinin anne-baba stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ve bu ölçeklerin alt boyutları (zor çocuk, ebeveyn stresi, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi, problem çözüme, paylaşım, saygı-kabul, duyarlılık, engelsiz dinleme) üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklemeler için t- testinde kız çocuğa ve erkek çocuğa sahip ebeveynlerin ölçeklerden almış oldukları puan ortalamaları ve bu puanların anlamlılık düzeyleri *Tablo 4.5*'te verilmiştir.

Tablo 4.5.

Çocuk cinsiyeti değişkenine göre anne-baba stres ölçeği, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları

Ölçekler	Alt Boyutlar	Çocuk Cinsiyeti	N	$\bar{X}$	s	Sd	t	p
ABSÖ-KF	ZÇ	Kız	334	31,59	6,55	490	,848	,397
		Erkek	158	31,05	6,51			
	ES	Kız	334	28,16	8,06	490	-622	,534
		Erkek	158	28,65	8,38			
	BEÇE	Kız	334	29,80	7,13	490	,160	,873
		Erkek	158	29,68	7,58			
	ABSÖ-KF Toplam	Kız	334	89,55	18,02	490	,089	,929
		Erkek	158	89,39	19,47			
EÇİÖ	EYÖ Toplam	Kız	334	56,13	11,71	490	-1,621	,106
		Erkek	158	57,87	9,76			
	Problem Çözme	Kız	334	20,48	3,49	490	-,188	,851
		Erkek	158	20,55	3,34			
	Paylaşım	Kız	334	14,63	4,40	490	-1,070	,285
		Erkek	158	15,06	3,85			
	Saygı-Kabul	Kız	334	29,49	4,99	490	-1,541	,124
		Erkek	158	30,20	4,23			
	Duyarlık	Kız	334	23,39	5,05	490	2,066	,039
		Erkek	158	24,34	4,06			
	Engelsiz Dinleme	Kız	334	15,68	3,88	490	,282	,778
		Erkek	158	15,58	3,96			
	EÇİÖ Toplam	Kız	334	103,69	16,78	490	-1,325	,186
		Erkek	158	105,74	14,32			

*p< 0.05

ABSÖ-KF: Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Form

BEÇE: Başarısız Ebeveyn Çocuk Etkileşimi

EÇİÖ: Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği

ES: Ebeveyn Stresi

EYÖ: Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

ZÇ: Zor Çocuk

Tablo 4.5. incelendiğinde anne baba stres düzeyleri toplam puanı, anne baba stres düzeyleri alt boyutları olan zor çocuk, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi ve ebeveyn stresi ile ebeveyn yeterlik düzeyleri ve ebeveyn çocuk iletişimi toplam puanı ile ölçeğin, problem çözme, paylaşım, saygı- kabul ve engelsiz dinleme alt boyutlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir ($p>.05$). Sadece ebeveyn çocuk iletişimi duyarlılık alt boyutu puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği görülmektedir ($p<.05$). Bu durumda çocuğun cinsiyetinin stres, yetkinlik ve iletişim üzerinde anlamlı bir etkisi yokken iletişim ölçeğinin duyarlık alt boyutunda anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir.

4.2.5. Çocuğun Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Çocuğun bulunduğu eğitim kademesinin anne-baba stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ve bu ölçeklerin alt boyutları (zor çocuk, ebeveyn stresi, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi, problem çözme, paylaşım, saygı-kabul, duyarlılık, engelsiz dinleme) üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem t- testinde çocuğu ortaokulda ve lisede bulunan ebeveynlerin ölçeklerden almış oldukları puan ortalamaları ve bu puanların anlamlılık düzeyleri *Tablo 4.6' da* verilmiştir.

Tablo 4.6

Çocuğun eğitim durumu değişkenine göre anne-baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları

Ölçekler	Alt Boyutlar	Çocuk Eğitimi	N	$\bar{X}$	s	Sd	t	p
ABSÖ-KF	ZÇ	Ortaokul	100	30,46	6,51	490	-1,648	,100
		Lise	392	31,66	6,53			
	ES	Ortaokul	100	28,39	8,81	490	,097	,923
		Lise	392	28,30	7,99			
	BEÇE	Ortaokul	100	29,15	7,81	490	-,949	,343
		Lise	392	29,92	7,13			
	ABSÖ-KFToplam	Ortaokul	100	88,00	19,15	490	-,913	,362
		Lise	392	89,89	18,31			
EYÖ	EYÖ Toplam	Ortaokul	100	58,92	10,27	490	2,243	,025
		Lise	392	56,13	11,30			
EÇİÖ	Problem Çözme	Ortaokul	100	20,82	3,43	490	1,014	,311
		Lise	392	20,42	3,44			
	Paylaşım	Ortaokul	100	15,65	4,20	490	2,330	,020
		Lise	392	14,54	4,22			
	Saygı-Kabul	Ortaokul	100	30,80	3,79	490	2,547	,011
		Lise	392	29,44	4,95			
	Duyarlılık	Ortaokul	100	24,59	3,85	490	2,102	,036
		Lise	392	23,46	4,96			
	Engelsiz Dinleme	Ortaokul	100	16,51	3,71	490	2,645	,014
		Lise	392	15,43	3,93			
	EÇİÖ Toplam	Ortaokul	100	108,37	13,49	490	2,823	,005
		Lise	392	103,32	16,49			

*p< 0.05

ABSÖ-KF: Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Form

ES: Ebeveyn Stresi ZÇ: Zor Çocuk

BEÇE: Başarısız Ebeveyn Çocuk Etkileşimi

EYÖ: Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

EÇİÖ: Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği

Tablo 4.6 incelendiğinde anne- baba stres düzeyi toplam puanı ve ölçeğin zor çocuk, ebeveyn stresi, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi alt boyutları ile iletişim ölçeğinin problem çözme alt boyutu p anlamlılık değeri p> 0,05 olduğundan anlamlı bir

fark görülmemiştir. Ebeveyn yetkinlik düzeyi ($p=.025$) ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi toplam puanı ($p=.005$) ve ölçeğin paylaşım ($p=.020$), saygı-kabul ($p=.011$), duyarlılık ($p=.036$) ve engelsiz dinleme ($p=.014$) alt boyutlarında p anlamlılık değeri $p < 0,05$ olduğundan aralarında anlamlı fark bulunmaktadır. Ebeveynin çocuğu ile iletişimi ölçeğinin problem çözme alt boyutu ($p=.311$) dışında çocuğun bulunduğu eğitim kademesinin ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir. Ancak çocuğu ortaokulda ve lisede okuyan ebeveynlerin stres durumu arasında eğitim kademesi açısından anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

2.4.4. Gelir Durumu Değişkenine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Gelir durumunun anne-baba stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ve bu ölçeklerin alt boyutları(zor çocuk, ebeveyn stresi, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi, problem çözme, paylaşım, saygı-kabul, duyarlılık, engelsiz dinleme) üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem t- testinde gelir dağılımına göre ebeveynlerin ölçeklerden almış oldukları puan ortalamaları ve bu puanların anlamlılık düzeyleri *Tablo 4.7' de* verilmiştir

Tablo 4.7

Gelir değişkenine göre anne-baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t- testi sonuçları

Ölçekler	Alt Boyutlar	Gelir Durumu	N	$\bar{X}$	s	Sd	t	p
ABSÖ-KF	ZÇ	0-1500 TL	249	31,85	6,86	490	1,480	,140
		1500 TL ve üstü	243	30,97	6,17			
	ES	0-1500 TL	249	29,24	8,40	490	2,561	,011
		1500 TL ve üstü	243	27,37	7,80			
	BEÇE	0-1500 TL	249	30,38	7,45	490	1,917	,056
		1500 TL ve üstü	243	29,13	7,04			
	ABSÖ-KF Toplam	0-1500 TL	249	91,48	18,87	490	2,412	,016
		1500 TL ve üstü	243	87,48	17,88			
EYÖ	EYÖ Toplam	0-1500 TL	249	57,55	11,40	490	1,722	,086
		1500 TL ve üstü	243	55,82	10,83			
EÇİÖ	Problem Çözme	0-1500 TL	249	20,67	3,52	490	1,112	,267
		1500 TL ve üstü	243	20,33	3,36			
	Paylaşım	0-1500 TL	249	14,73	4,49	490	-,219	,827
		1500 TL ve üstü	243	14,81	3,97			
	Saygı-Kabul	0-1500 TL	249	29,57	5,11	490	-,693	,489
		1500 TL ve üstü	243	29,87	4,39			
	Duyarlık	0-1500 TL	249	23,79	5,14	490	,442	,659
		1500 TL ve üstü	243	23,60	4,37			
	Engelsiz Dinleme	0-1500 TL	249	15,62	3,97	490	2,645	,854
		1500 TL ve üstü	243	15,68	3,85			
	EÇİÖ Toplam	0-1500 TL	249	104,39	16,91	490	-,184	,951
		1500 TL ve üstü	243	104,30	15,14			

*p< 0,05

ABSÖ-KF: Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Form ES: Ebeveyn Stresi ZÇ: Zor Çocuk

BEÇE: Başarısız Ebeveyn Çocuk Etkileşimi EYÖ: Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

EÇİÖ: Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği

Tablo 4.7 incelendiğinde ebeveynin gelir durumu açısından ebeveyn stres ölçeği toplam puanı (p= .016) ve ebeveyn stresi(p= .011) alt boyutunda p anlamlılık

düzeyi $p < 0.05$ olduğundan aralarında anlamlı fark bulunmaktadır. Ancak stres ölçeğinin başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi ve zor çocuk alt boyutları ile ebeveyn yetkinlik düzeyleri ebeveynin gelir durumundan etkilenmemektedir. Aynı şekilde ebeveynin çocuğu ile iletişimi ölçeği toplam puanı ve engelsiz dinleme, duyarlılık, saygı-kabul, paylaşım ve problem çözme alt boyutları da ebeveynin gelir düzeyinden etkilenmemekte ve p anlamlılık düzeyleri $p > 0,05$ 'tir. Bu sonuca göre ebeveynin gelir düzeyi ebeveyn stresini etkilemektedir. Gelir düzeyi 0-1500 TL olan ebeveynlerin stres ortalamaları, gelir düzeyi 1500 TL ve üstü olan ebeveynlerinkinden daha yüksektir.

4.2.6. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Elde Edilen Bulgular

Ebeveynin eğitim düzeyinin anne-baba stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ve bu ölçeklerin alt boyutları (zor çocuk, ebeveyn stresi, başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi, problem çözme, paylaşım, saygı-kabul, duyarlılık, engelsiz dinleme) üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan varyans analizinde (Anova) eğitim düzeyine göre ebeveynlerin ölçeklerden almış oldukları puan ortalamaları ve bu puanların anlamlılık düzeyleri *Tablo 4.8*'de verilmiştir.

Tablo 4.8

Eğitim düzeyi değişkenine göre ebeveyn stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi (anova) sonuçları

Ölçekler ve Alt Boyutlar	A İlkokul N=300		B Lise N=106		C Üniversite ve Üstü N=86		F	p	Anlamlı Fark
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S			
ZÇ	31,45	6,51	31,65	6,69	31,02	6,51	,227	,798	
ES	28,74	8,08	28,00	8,68	27,20	7,20	1,284	,256	
BEÇE	30,11	7,30	30,01	7,38	28,23	6,89	2,336	,083	
ABSÖ-KF Toplam	90,31	18,09	89,67	20,18	86,46	17,51	1,460	,206	
EYÖ Toplam	56,56	11,43	57,36	11,13	56,32	10,21	,259	,765	
Problem Çözme	20,41	3,59	20,39	3,53	20,98	2,72	,259	,240	
Paylaşım	14,45	4,49	15,69	3,85	14,73	3,61	1,013	,025	A-B
Saygı-Kabul	29,31	4,90	30,41	5,12	30,27	3,58	3,397	,053	
Duyarlık	23,30	5,07	24,06	4,43	24,62	3,90	2,810	,030	A-C
Engelsiz Dinleme	15,24	4,00	16,60	3,66	15,90	3,68	3,013	,006	A-B
EÇİÖ Toplam	102,73	16,72	107,17	16,02	106,53	12,76	5,019	,016	A-B

ABSÖ-KF: Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Form ES: Ebeveyn Stresi ZÇ: Zor Çocuk
BEÇE: Başarısız Ebeveyn Çocuk Etkileşimi EYÖ: Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği
EÇİÖ: Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği

Tablo 4.8 incelendiğinde ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişiminin ebeveynin eğitim durumundan etkilenip etkilenmediğini ölçmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre anne-baba stres ölçeği toplam puanı ve ölçeğin zor çocuk, ebeveyn stresi, ve başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi alt boyutlarında

ve ebeveyn yetkinlik ölçeğinde p anlamlılık değerleri $p > 0,05$ olduğundan gruplar arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Eğitim düzeyinin ebeveyn stresi ve ebeveyn yetkinliği boyutlarında ve stres ölçeğinin alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Ancak ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği ($p=,16$) ve ölçeğin; paylaşım ($p= 0,25$), duyarlılık ($p= 0,30$) ve engelsiz dinleme ($p=,006$) alt boyutları anlamlılık düzeyleri $p < 0,05$ olduğundan gruplar arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Gruplar homojen dağılım göstermediğinden anovanın sonucu hakkında doğru karara ulaşmak için Welch testi kullanılarak analiz yapılmıştır. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu öğrenmek için Post Hoc testlerine başvurulmuştur. Post Hoc testlerinden Dunnett's C testi uygulanmış ve hangi gruplar arasında fark olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır (Can,2016). Bu test sonucuna göre; ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam puanı ile paylaşım ve engelsiz dinleme alt boyutlarında ilkokul ve lise düzeyindeki ebeveynler arasında fark olduğu bulunmuş ve test ortalamaları karşılaştırıldığında lise düzeyindeki ebeveynlerin daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Bu ölçeğin duyarlılık alt boyutunda ise ilkokul ve üniversite düzeyindeki ebeveynler arasında farka rastlanmış ve ortalamalar incelendiğinde üniversite mezunu ebeveynlerin ortalamalarının ilkokul mezunu ebeveynlerinkinden daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Ölçeğin saygı –kabul ($p=,053$) ve problem çözme ($p=,240$) boyutlarında da gruplar arasında anlamlı farka rastlanmamıştır.

4.2.7. Anne-Baba Stresinin Ebeveyn Yetkinliği ve Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi ile İlişkisinin İncelenmesine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişimi toplam puanları ve alt ölçeklerinden elde edilen puanların ebeveyn stresi toplam puanları ve alt ölçekleri arasında ilişkisi var mıdır? sorusuna cevap aramak için Pearson Korelasyon Katsayısı Testi yapılmış ve sonuçlar *Tablo 4.9.*'da belirtilmiştir.

Tablo 4.9

Anne-baba stres ölçeği kısa formu, ebeveyn yetkinlik ölçeği ve ebeveynin çocuğuyla ilişkisi ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanlara ilişkin korelasyon sonuçları

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Stres Toplam Puan	Yetkinlik Toplam Puan	İletişim Toplam Puan
Stres Toplam Puan	1	-,373**	-,346**
Yetkinlik Toplam Puan	-,373**	1	,677**
İletişim Toplam Puan	-,346**	,677**	1

(N=492 , (**) = $p < 0,01$)

Tablo 4.9. incelendiğinde ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişimine ilişkin ebeveynlerin ölçeklerden almış oldukları toplam puanlardan elde edilen ortalamalar arasında anlamlı düzeyde ($p < 0,01$) ilişki olduğu gözlenmektedir.

Ebeveyn stresi ile ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi arasında negatif yönde ve anlamlı ilişki bulunmaktadır. ($p < 0,01$)

Ebeveyn yetkinliği ile ebeveynin çocuğuyla iletişimi arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p < 0,01$).

Bu sonuçlardan yola çıkarak ebeveyn stresi arttıkça ebeveynin yetkinlik inancı azalmakta veya ebeveynin çocuğu ile iletişimi olumsuz etkilenmektedir. Ebeveyn yetkinliği arttıkça da ebeveynin çocuğu ile iletişimi de artmaktadır.

4.2.8. Ebeveyn Yetkinliği ve Ebeveynin Çocuğuyla İletişiminin Anne-Baba Stresini Yordama Düzeyine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişimi (problem çözme, saygı-kabul, paylaşım, duyarlılık ve engelsiz dinleme) ebeveyn stresini yordamakta mıdır? sorusuna cevap aramak üzere yapılan Regresyon Analizi sonuçları *Tablo 4.10.*' da verilmiştir

Tablo 4.10.

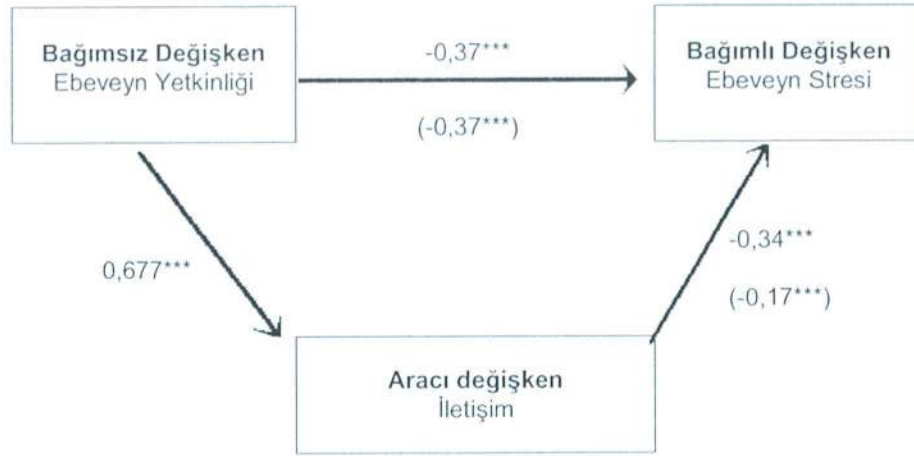
Ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişiminin (problem çözme, paylaşım, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme) alt boyutlarının anne-baba stresini yordama düzeyine ilişkin regresyon analizi sonuçları

Model		Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize katsayılar		T	p	R	R ²	F	p
		B	Hata Standart	Beta							
1	Sabit	124,534	4,016			31,009	,000				
	Ebeveyn Yetkinliği	-,618	,070	-,373		-8,889	,000	,373	,139	79,008	,000
2	Sabit	134,347	5,104			26,324	,000				
	Ebeveyn Yetkinliği	-,423	,094	-,255		-4,514	,000	,394	,155	44,910	,000
	İletişim	-,200	,065	-,174		-3,074	,002				

Bağımlı Değişken Ebeveyn Stresi

Yapılan hiyerarşik çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda, yetkinlik ve iletişim değişkenleri ebeveyn stresi üzerinde anlamlı bir ilişki göstermektedirler ($F_{(2-489)}=44,910$ $p<0,01$). Yetkinlik ve iletişim birlikte ebeveyn stresinin % 15,5'ini açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin ebeveyn stresi üzerindeki göreceli önem sırası incelendiğinde çok yordayan değişkenin yetkinlik ($\beta=-,255$) olduğu iletişimin ($\beta=-,174$) ise daha sonra geldiği görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığı incelendiğinde yetkinlik ($p<0,01$) ve iletişimin ($p<0,01$) anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Ayrıca Beta katsayılarının negatif olması ilişkinin ve stres düzeyindeki 1 birimlik artışın yetkinlik ve iletişimde ne kadar azalma olacağını göstermektedir.

Analiz sonuçları incelendiğinde iletişim modele eklendikten sonra ebeveyn yetkinliğinin ebeveyn stresi üzerindeki etkisi $\beta=-0,373$ 'den $\beta=-0,255$ 'e düşmektedir. İletişim modele eklendikten sonra yetkinliğin etkisinin azalması ancak bu etkinin anlamlı olması iletişimin kısmi aracı değişken olabileceğine işaret etmektedir. Bu aracılık etkileri ve genel model Şekil 4.1'de görülmektedir.



Şekil 4.1.Aracılık etkisi ve standardize edilmiş beta katsayıları (* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$)

Bulunan aracılık etkisinin anlamlılığını belirlemek için Sobel testi uygulanmıştır. Sobel z-değeri 1.702.267, $p = 0,08$ elde edilmiştir. Dolayısıyla Sobel testinde p değeri anlamlı olmadığı için, iletişimin aracılık etkisinin olmadığı söylenebilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

5.1. Anne Babalık Stresi ile İlgili Bulguların Tartışılması

Bu araştırma çerçevesinde ebeveyn stresinin demografik değişkenler açısından incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bulgular bu başlık altında tartışılmaktadır.

Araştırma sonucuna göre medeni durumu evli ve bekar olan ebeveynlerin yaşadıkları ebeveynlik stresleri arasında fark yoktur. Ancak diğer araştırmalara bakıldığında bekar ebeveyn olmak ebeveynlerin yaşayacağı psikopatoloji riskini artırırken daha fazla ebeveynlik stresi yaratabilir (Williford, Calkins, and Keane,2007). Ayrıca Öztürk ve Boylu'nun (2013) tek ebeveynli ailelerin yaşadıkları ekonomik güçlükler ve yaşam doyumları üzerine yaptıkları araştırmaya göre; tek ebeveynli aileler daha çok maddi sıkıntı yaşamakta ve bu durum ebeveynlerin stres durumlarını artırırken baş etme becerilerini ve yaşam doyumlarını düşürmektedir. Ayrıca Öztürk ve Boylu'ya (2013) göre tek ebeveynli aileler daha çok maddi sorun yaşamamak amacıyla ailenin yanına dönmeyi tercih etmekte bu durum da ailenin maddi yükünü hafifletmektedir. Aile büyüklerinden alınan bu desteğin bekar ebeveynlerin aynı zamanda stres durumunu da azalttığı düşünülmektedir. İlhan (2017) tarafından yapılan "özel gereksinimli 3-6 yaş çocukların ebeveynlerinin stres düzeyleri ile rolleri arasındaki ilişki" adlı araştırmada ebeveyn stresinin evli ve bekar olma durumuna göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedeni olarak da özel gereksinimli çocuğun sorumluluğunun ve ihtiyaçlarının karşılanmasının tek bir ebeveynin üzerinde olmasının ebeveyn stresini arttırdığı belirtilmiştir. Bu sonucun literatürde varolan bilgiyi desteklememesi, araştırmaya katılan bekar ebeveyn sayısının az olması ile açıklanabilir. Nitekim araştırmaya katılan 492 anne ve babadan sadece 22'si bekar oldukları belirtmiştir

Bir çocuk dünyaya getirmek ve onu büyütmek anne babalar için streslidir. Yapılan araştırmalar bunun özellikle anneler için daha stresli bir durum olduğunu desteklemiştir. Bu konuda babalar ile ilgili yapılan çalışmalar annelere oranla daha azdır (Churchill ve Craig, 2018). Bu araştırmada ebeveyn cinsiyetinin stres durumunu etkilediği anlaşılmıştır. Annelerin yaşadığı ebeveynlik stresi babalarinkinden daha fazladır. Koçhan (2019) “engelli çocuğa sahip ebeveynlerin stres düzeyinin stresle başa çıkma tarzları, hastalık yükü algıları ve bilgece farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi” çalışmasında stres durumunun ebeveynin cinsiyetine göre değişiklik gösterdiğini ve kadınların erkeklere oranla stres düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Literatürde annelerin stres düzeyinin babalarinkinden fazla olduğunu belirten başka çalışmalar da bulunmaktadır (Kaner, 2004; Doğan, 2001; Beckman, 1991). Literatürde karşılaştırma yapılan diğer çalışmalar genellikle özel gereksinimli çocukların anne ve babalarının stres durumlarını ölçmeye yönelik yapılan çalışmalardır. Şüphesiz ki özel gereksinimli çocukların anneleri daha fazla sorumluluk ve stres altındadır. Ancak normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleri açısından da durum çok da farklılık göstermemektedir. Çünkü annelik her ne kadar kültürün kadınlara yüklediği sosyal roller açısından stresli ve yorucu bir durum olsa da biyolojik ve psikolojik açıdan da anne ve çocuk arasında simbiyotik bir bağ söz konusudur. Annenin bedeninde dünyaya gelen bir çocuğun zamanla her ne kadar bağımsızlaşması ve anneden uzaklaşması söz konusu olsa da yaşam döngüsü içinde annenin çocuğuyla ilgili babadan daha çok stres yaşaması olağandır. Çünkü anneler için ebeveynlik sorumlulukları hamilelikle başlamaktadır. Hamilelikle birlikte beslenmesine, sağlığına dikkat etmesi gereken anneler bebeğin sağlıklı gelişimi için egzersiz yapmak, vitamin desteği almak ve sigara ve alkol gibi alışkanlıklarını da bırakmak zorundadır. Bunun yanı sıra kadın olmanın anneye yüklediği görevler de annenin çocuk ile daha çok ilgilenmesine, onunla daha çok zaman geçirmesine ve çocuğun davranışlarından ve yaşantısından sorumlu tutulmasına neden olmaktadır. Toplumsal anlamda da bu durum kadının annelik ile ilgili stres algısını yükseltmektedir.

Gelir düzeyi açısından ebeveynlik stresi incelendiğinde gelir düzeyi düştükçe ebeveynlik stres ortalamasının arttığı görülmektedir. Araştırma sonucunu destekleyen bir çalışmaya göre ebeveynin sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe sürekli kaygı düzeyi

düşmektedir. (Coşkun ve Akkaş, 2009) Özellikle 1500 TL ve altında gelire sahip olan ebeveynlerin stres düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. 1500 TL ülkemiz için araştırmanın yapıldığı yıl itibari ile açlık sınırını belirtmektedir. Bu miktarın altının temel ihtiyaçları dahi karşılayamaması nedeniyle ailenin geçiminden sorumlu olan kişilerin anne ve baba olarak kendilerini daha fazla stres altında hissetmelerine neden olduğu düşünülmektedir. Çünkü stres ölçeğinin başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi ile zor çocuk alt boyutları gelir durumundan etkilenmezken sadece ebeveyn stresi alt boyutu ve toplam puan açısından anlamlı sonuç vermesi gelir durumunun ebeveyn stresi üzerinde etkisinin yüksek olduğunu göstermektedir.

İlhan'ın (2017) çalışmasına göre çocuğun cinsiyetinin anne- babaların stresi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Bu araştırma sonucu da İlhan'ın (2017) araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Koçhan (2019) ve Kaner (2004) tarafından yapılan araştırmalarda da çocuğun kız veya erkek olma durumunun anne- babanın stres düzeyini etkilemediği belirtilmiştir. Ancak Köksal ve Kabasakal'ın (2012) "zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin yaşamlarında algıladıkları stresi yordayan faktörlerin incelenmesi" çalışmasında kız çocuğa göre zihinsel engelli erkek çocuğa sahip olmanın anne babalar için daha stresli bir durum olduğu ve babaların bu durumda stres düzeyinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Annenin bir işte çalışıyor olması işinden kaynaklı hayatında varolan strese ek olarak anne olmasından kaynaklı yaşayacağı stres ile birleşirse bu durum anne için olumsuz stres anlamında risklidir. Ancak toplum ev kadınlarına da çalışmadıklarından dolayı çocukları ile ilgili fazla sorumluluk yüklediğinden çalışsın veya çalışmasın her annenin stres yaşadığı söylenebilir (Nemet ve Pier, 2003; Akt: Akgün,2014).Bu bilgi çerçevesinde araştırmanın sonucu incelendiğinde ebeveynin bir işte çalışıp çalışmaması anne babalık stresini etkilemediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Araştırmaya göre ebeveynin eğitim düzeyinin ebeveyn stresi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak bir diğer araştırmaya göre ebeveynin eğitim düzeyi yükseldikçe sürekli kaygı düzeyi düşmektedir (Coşkun ve Akkaş, 2009).

Çocuğun bulunduğu eğitim kademesinin ebeveyn stresi üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. Eğitim kademesi değişkeni çocuğun yaşı veya bulunduğu gelişim dönemi olarak yorumlanırsa; literatürde yaştan ebeveynlik stresi üzerindeki etkisi ile ilgili farklı

sonuçlara rastlanmaktadır (Kaner, 2004). Bu durum her çalışmada araştırmaya dahil edilen grubun yaşının veya gelişim döneminin farklı olmasından kaynaklanabilir. Ancak bu çalışma açısından araştırmaya dahil edilen ebeveynlerin çocukları ortaokul ve lise eğitim kademesinde, gelişimsel olarak da ön ergenlik ve ergenlik döneminde bulunmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde eğitim kademesinin (ortaokul ve lise olarak) ebeveyn stresi üzerinde bir etkisi yoktur. Ancak gelişimsel açıdan bebeklik dönemi, okul öncesi dönem, okul dönemi ve ergenlik döneminde çocuğu bulunan ebeveynler üzerinde bir çalışma yapılırsa gelişim dönemlerinin veya yaşın ebeveynlik stresi üzerindeki etkisi karşılaştırılabilir. Bu bağlamda ortaokul veya lise de olsa aslında ergenlik dönemine denk gelen bu eğitim kademelerinde çocuğu bulunan ebeveynlerin stres düzeyleri farklılık göstermemektedir. Literatüre göre ise; “Okul öncesi dönemde çocukları olan anne ve babaların, orta çocukluk ve ergenlik dönemine göre özellikle çocuğun işlevleriyle ilgili yaşadıkları stresi daha çok dile getirdiklerini görmekteyiz. Bu bulgu, erken çocukluk döneminde ebeveynlik stresinin yüksek olduğunu gösteren bulgularla ve 6-12 ve 13-18 yaş çocuk ailelerinde fark olmadığını gösteren bulgularla (Beckman, 1983; Floyd ve Gallagher, 1997; Mapp ve Hudson, 1997; Minnes, 1988; Özkan, 2002; Wilton ve Renault, 1986) tutarlılık göstermektedir.” (Akt:Kaner, 2004).

5.2. Ebeveyn Yetkinliği ile İlgili Bulguların Tartışılması

Araştırma sonucuna göre ebeveyn yetkinliği ile ilgili elde edilen bulgular bu bölümde tartışılmaktadır.

Ebeveyn yetkinliği açısından anne ve babalar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaması Demir'in (2015) “ebeveynlik yetkinliğini demografik değişkenler açısından incelediği” araştırmasının sonuçları ile uyusmaktadır. Telef (2013) tarafından yapılan bir diğer araştırmada engelli çocuğa sahip anne ve babaların öz yeterliklerini incelenmiş ve araştırma sonucuna göre anne ve babalar arasında öz yeterlik açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum da araştırmanın cinsiyet değişkeninin öz yeterliği etkilemediği sonucu ile uyusmaktadır.

Bu araştırmada ebeveynin eğitim düzeyinin yetkinlik inancı üzerinde etkisinin olmadığı sonucu Demir'in (2015) araştırma sonucu ile çelişmektedir. Bu araştırmada eğitim düzeyinin ilköğretim, lise, üniversite ve üstü olarak kategorize edilmesi ancak diğer araştırmada eğitim düzeyi olarak; okuryazar düzeyinde eğitim ve diğer eğitim düzeyi

olarak iki kategorinin araştırmaya dahil edilmesinin sonucu farklılaştırdığı düşünülmektedir. Aynı zamanda Telef'in (2013) "engelli çocuğa sahip anne ve babaların öz yeterliğini" araştırdığı çalışmasına göre eğitim düzeyi lise ve yükseköğretim olan annelerin öz yeterliği eğitim düzeyi ilkokul olan annelerinkinden daha yüksektir. Bu çalışmada eğitim düzeyi açısından literatür ile çelişen bir sonuca ulaşılmasının nedeni olarak çocukların bulunduğu yaş grubunun diğer çalışmalara göre daha büyük olması ve günümüzde teknolojinin günlük hayatta çok aktif kullanımı nedeniyle ebeveynlerin zorluk yaşadıkları konularda daha çabuk bilgiye ulaşmaları ve bu konuda daha bilinçli olmaları düşünülmektedir. Bu araştırmaların yanı sıra Seçer, Çeliköz ve Yaşa (2008), Özdemir (2012), Balat, Sezer ve Tunçeli (2014), Balat (2014), Ogelman ve Topaloğlu (2014) tarafından ebeveyn öz yeterliği ile ilgili yapılan araştırmalarda eğitim düzeyinin ebeveyn öz yeterliğini etkilemediği sonucu bulunmuştur. Bunun aksine Coleman ve Karraker (2000) de yaptıkları araştırmalarda eğitim seviyesi yükseldikçe annelerin yetkinliğinin de yükseldiğini belirtmişlerdir.

Çocuğun bulunduğu eğitim kademesi ebeveynlerin yetkinlik inancını da etkilemektedir. Çocuğu ortaokulda bulunan ebeveynlerin yetkinlik ölçeği ortalamaları ile çocuğu lisede bulunan ebeveynlerin yetkinlik ölçeği ortalamaları birbirinden farklılaşmakta ve ortaokulda çocuğu bulunan ebeveynlerin yetkinlik ortalaması daha yüksektir. Çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin bu farklılaşmaya neden olduğu düşünülmektedir. Ortaokul yılları daha çok ön ergenlik dönemine denk gelirken fiziksel gelişim ön plana çıkmakta; lise yılları ise ergenlik dönemine denk gelmekte ve gelişimsel açıdan bilişsel gelişim, kişilik gelişimi ve ahlaki gelişim bu dönemde tamamlanmaktadır. Dolayısıyla aile ile en çok çatışmanın yaşandığı ergenlik dönemi ebeveynlerin yetkinlik inancını da etkilemektedir.

Anne-babaların öz yeterlik algısı çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Literatürde bu konu ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda da benzer sonuca ulaşılmıştır. Balat (2014), Özdemir (2012), Ogelman ve Topaloğlu (2015); Balat, Sezer ve Tunçeli (2014) ebeveynlik öz yeterlik algısı ile ilgili yaptıkları çalışmalarda kız çocuğa sahip ebeveynler ile erkek çocuğa sahip ebeveynler arasında ebeveynlik öz yeterliği açısından bir farklılık olmadığını belirtmişlerdir.

Ebeveynlerin çalışma durumlarına göre öz yeterlik algılarının araştırıldığı diğer çalışmalarda da araştırma sonucu ile uyuşan bilgilere rastlanmaktadır. Bu sonuçlara göre; Seçer, Çeliköz ve Yaşa (2008) tarafından yapılan “okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları”,adlı çalışmasında, Balat’ın (2014) “okulöncesi dönemde çocuğu olan annelerin öz yeterlik ve depresyon düzeylerinin incelenmesi” adlı araştırmasında ve Nebiloğulları (2019) tarafından gerçekleştirilen, “çalışan- çalışmayan annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile 11-13 yaş çocuklarının algıladığı anne tutumu ve benlik saygısı arasındaki ilişki”adlı çalışmada annelerin çalışma durumlarının ebeveyn öz yeterlik üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir.

Şirin’c (2014) göre ailenin kendi evi var ise ve ekonomik düzeyi yüksekse ailenin yaşam standardı yükselmekte bu durum da aile içi etkileşimi ve ailede duygusal yeterliği arttırmaktadır. Buna göre ailenin gelir durumunun ebeveyn yetkinliğini etkilediği söylenebilir ancak bu çalışmada gelir durumunun ebeveynin öz yeterlik algısına etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır.

5.3. Anne- Babanın Çocuğuyla İletişimi ile İlgili Bulguların Tartışılması

Araştırma sonucuna göre anne- babanın çocuğu ile iletişimi ile ilgili elde edilen bulgular bu bölümde tartışılmaktadır.

Bu çalışmada elde edilen verilere göre iletişim ölçeğinin paylaşım alt boyutunda anne ve babalar arasında fark olduğu görülmüştür. Annelerin paylaşım ortalamaları babalarınkinden daha yüksektir. Araştırmaya katılan anne ve babaların çalışma durumu göz önünde bulundurulduğunda annelerin çoğunlukla ev hanımı olması; çocuğun ihtiyaçları ile daha yakından ilgilenmesi ve çocuğa daha çok zaman ayırması, babaların ise çalışıyor olması bu farkın nedeni olarak düşünülmektedir. Segrin ve Flora’ya (2005) göre de toplumsal cinsiyet rolleri babaları evin kaynaklarını sağlamak için dışarıda çalışmaya iterken anneler ebeveynlik görevini üstlenerek çocukları ile zaman geçirmekte ve annenin çocuk üzerinde doğrudan etkisinden söz etmektedir. Bu nedenle 1970’lere kadar yapılan çalışmalar daha çok anne ve çocuk iletişimi üzerine yoğunlaşmıştır.

Çocuğun bulunduğu eğitim kademesine göre paylaşım, saygı- kabul, duyarlık, engelsiz dinleme ve iletişim toplam puanları açısından ortaokul düzeyi ve lise düzeyi birbirinden farklılaşmaktadır. Puan ortalamaları incelendiğinde ise ortaokul düzeyinde çocuğu bulunan ebeveynlerin puanları lise düzeyinde çocuğu bulunanlara göre daha yüksektir. Ölçekten alınan puanların daha yüksek olması ebeveynin çocuğu ile iletişiminin daha iyi olduğunu göstermektedir. Bu durum ortaokul döneminin ön ergenliğe denk gelmesi ile henüz fiziksel gelişimin ön planda olduğu bir dönemi kapsaması ancak lise kademesindeki ergenlerin ise ebeveynleri ile daha çok çatışma yaşaması sonucu iletişimlerinin olumsuz etkilenmesi ile açıklanabilir.

Ebeveynin eğitim düzeyinin, ebeveyn-ergen iletişimini nasıl etkilediğine bakıldığında; ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam puanı ile paylaşım ve engelsiz dinleme alt boyutlarında ilkokul ve lise düzeyindeki ebeveynler arasında farka rastlanmış ve test ortalamaları karşılaştırıldığında lise düzeyindeki ebeveynlerin daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Bu ölçeğin duyarlılık alt boyutunda ise ilkokul ve üniversite düzeyindeki ebeveynler arasında fark bulunmuş ve ortalamalar incelendiğinde üniversite mezunu ebeveynlerin ortalamalarının ilkokul mezunu ebeveynlerinkinden daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuç Kale, Çağdaş ve Tepeli (2013) tarafından yapılan “anne-baba eğitim düzeyinin ilkokul 1.sınıf öğrencilerinin duygularını ifade etme becerilerine etkisi” adlı araştırmanın sonuçları ile uyusmaktadır. Bu araştırmaya göre annenin eğitim düzeyi arttıkça anne; ebeveynlik ve iletişim ile ilgili kendini daha çok geliştirebilmekte ve çocuğu ile daha sağlıklı iletişim kurabilmektedir. Sağlıklı iletişim becerilerine sahip anneler çocuklarını etkin dinlemekte, duygularını ifade etmelerine izin vermektedir. Böylece anne ve baba çocuğuna doğru model olmakta ve çocukta duygularını ifade etme becerisi gelişmektedir. Bu nedenle ebeveynin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuk kendi duygularını daha iyi tanımakta ve bunu daha iyi ifade etmektedir. Oğuz (2006) tarafından yapılan bir diğer araştırmada eğitim düzeyi arttıkça empati kurabilme becerisinin de arttığı gözlenmiş ve bu durumun iletişimi kolaylaştırdığı anne ve babaların çocukları ile olan ilişkilerini etkilemiştir.

Çocuğun cinsiyetinin ebeveyn- çocuk iletişimine etkisine bakıldığında erkek çocukların duyarlık alt ölçeği puan ortalamalarının kız çocuklarinkinden yüksek olduğu görülmüş ve gruplar arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Bu sonuca göre

ebeveynlerin iletişimde erkek çocuğa karşı daha duyarlı oldukları söylenebilir. Literatür incelendiğinde çocuğun cinsiyetinin anne ve babaların çocuk ile iletişimini etkilerken “48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi” adlı araştırmada anne ve babalara ilişkin alt puanlarda cinsiyete ilişkin anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (Arabacı ve Ömeroğlu,2013). Recepov (2000) tarafından yapılan bir çalışmada annelerin erkek çocuklarına kız çocuklarından daha çok hoşgörülü davrandıkları, daha korumacı yaklaşıtları, babaların ise annelere oranla daha fazla boyutta cinsiyet farkı gözeterek erkek çocuklarla daha çok ilgilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma sonucu açısından erkek çocuklara karşı anne ve babaların daha duyarlı olması Recepov (2000) tarafından yapılan çalışmanın sonucu ile örtüşmektedir.

Araştırmanın sonucuna göre ebeveynin iş durumu ve gelir düzeyi değişkenleri için de anne- baba çocuk iletişimi açısından anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. “Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin aile yapıları ve anne- çocuk ilişkisinin incelenmesi” adlı araştırmada gelir düzeyleri yüksek ailelerde annelerin çocukları ile iletişimde daha açık oldukları ve daha çok işbirliği yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır (Muluk, 2004). Çakıcı (2006) tarafından yapılan bir diğer araştırmada “aile işlevlerinin anne- çocuk ilişkisine olan etkisi” araştırılmış ve üst sosyo ekonomik düzeye sahip ailelerde iletişimin daha sağlıklı işlev gösterdiği görülmüştür. Literatürde varolan bu çalışmalar bu araştırmanın sonucu ile çelişmektedir.

5.4. Anne- Baba Stresini Yordayan Değişkenlerin Regresyon Analizine İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırma sonucuna göre ebeveyn öz- yeterliğinin ve ebeveyn çocuk iletişiminin anne- babalık stresinin %22,6 sını yordadığını görmekteyiz. Aşamalı regresyon analizi yapılırken değişkenler sıra ile analize dahil edilmiştir. Öncelikle literatürde varolan bilgiler doğrultusunda öz yeterlik dahil edilmiş daha sonra iletişim ve 3 alt ölçeği analiz işlemine eklenmiştir. Öz- yeterlik tek başına stres için anlamlı yordayıcı iken iletişim toplam puanı dahil edildiğinde anlamsızlaşmıştır. Bu durum iletişim ölçeğinin tam aracı değişken olduğunu göstermektedir. Ayrıca iletişim ölçeğinin problem çözme ve engelsiz dinleme alt boyutları sonucu anlamlı hale getirmiştir.

Literatür incelendiğinde çocukları problemli davranış sergileyen öz yeterliği yüksek babaların öz yeterliği düşük babalara göre daha az kaygı yaşadıkları görülmüştür (Lopez, Sarria, Pozo,2016). Aynı zamanda Hassall, Rose ve McDonald' a (2005) göre “annelerin öz yeterlik algısı ve ebeveynlik stresi arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişki vardır.” Bu araştırmaya göre ise ebeveynlik stresi ve ebeveyn öz yeterliği arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır. Ebeveynlik stresi yükseldikçe öz yetkinlik azalmaktadır. Kwok ve Wong'a (2000) göre anne- babanın öz yeterlik algısı yükseldikçe, daha az ebeveynlik stresi yaşayacaklardır. Literatürde varolan araştırmalar bu araştırmanın sonucunu desteklemektedir.

Araştırmanın bir diğer değişkeni olarak iletişim ve stres arasındaki ilişki değerlendirildiğinde iletişim ve stres ölçeklerinin bütün alt boyutlarının birbirleri ile negatif ilişki içerisinde olduğu görülmüştür. Buna göre ebeveynlik stresi arttıkça ebeveyn çocuk iletişimi azalmaktadır. Ponnet (2013) vd. tarafından yapılan bir çalışmaya göre anne babalık stresi ve depresif belirtilerin ebeveyn çocuk iletişimi üzerindeki etkisi araştırılmış ve aralarında negatif ilişkiye rastlanmıştır. Araştırmaya göre ebeveynlik stresi yüksek olan anne babaların çocukları ile daha az iletişim kurdukları, yüksek seviyede stres bildiren ebeveynlerin de çocukların ile daha az ilgilendikleri ve çocuklarına karşı daha az duyarlılık gösterdikleri belirtilmiştir. Bu bilgi stres ve iletişim arasındaki negatif ilişkiyi doğrulamaktadır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇ

Bu araştırmanın sonucunda elde edilen ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişimini ile ilgili sonuçlar aşağıda verilmiştir.

1. Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Formu-(ABSÖ-KF) çocuğu ergenlik döneminde bulunana anne babalara uygulanabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.
2. Annelerin yaşadığı ebeveynlik stres (ES) düzeyi babalarinkinden fazladır. Ancak zor çocuk (ZÇ) ve başarısız ebeveyn çocuk etkileşimi(BEÇE) alt boyutlarında anne ve babalar arasında farka rastlanmamıştır.
3. Anne ve babaların yetkinlik düzeyleri arasında farka rastlanmamıştır.
4. Anne ve babaların çocuklarıyla iletişimlerinde paylaşım alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre annelerin paylaşım ortalamaları babalarinkinden yüksektir. Ancak problem çözme, saygı kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları ile iletişim toplam puanında anne ve babalar arasında fark bulunmamaktadır.
5. Ebeveynlerin evli veya bekar olma durumlarının ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır.
6. Ebeveynin çalışıp çalışmama durumunun ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır.
7. Çocuğun bulunduğu eğitim kademesi ortaokul ve lise olan ebeveynlerin ebeveyn stresleri arasında anlamlı farklılık yoktur.
8. Çocuğun bulunduğu eğitim kademesinin ebeveyn yetkinliği üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Çocuğu ortaokulda bulunan ebeveynlerin çocuğu lisede bulunan ebeveynlere göre ebeveynlik yeterlikleri daha yüksektir.

9. Ebeveynin çocuğu ile iletişimi çocuğun ortaokulda veya lisede olmasından etkilenmektedir. İletişim ölçeğinin problem çözme alt boyutu dışında engelsiz dinleme, duyarlık, saygı kabul ve paylaşım alt boyutlarında çocuğu ortaokulda olan ebeveynlerin ortalamaları daha yüksektir. Çocuğu ortaokulda olan ebeveynlerin çocukları ile iletişimleri çocuğu lisede olan ebeveynlerin iletişiminden daha iyidir.
10. Gelir durumu değişkeni Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Forumunun Ebeveyn Stresi ve stres toplam puanını anlamlı derecede etkilemektedir. Geliri 0-1500 TL olan ebeveynlerin stres düzeyi geliri 1500 TL ve üstü olan ebeveynlerin stres düzeyinden yüksektir. Gelir düzeyi düştükçe ebeveynlerin stres seviyesi yükselmektedir.
11. Gelir düzeyi ebeveyn yetkinlik düzeyini ve ebeveynin çocuğu ile iletişimini etkilememektedir.
12. Çocuğun cinsiyeti ebeveyn stresini, ebeveyn yetkinliğini ve ebeveyn çocuk iletişimini etkilemezken iletişim ölçeğinin duyarlık alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Erkek çocuğa sahip ebeveynlerin kızı çocuğa sahip ebeveynlere göre çocuklarına karşı daha duyarlı oldukları görülmektedir.
13. Ebeveynin eğitim düzeyininin ebeveyn stresi ve ebeveyn yetkinliği üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.
14. Ebeveynin eğitim düzeyi ebeveyn çocuk iletişimini etkilemektedir. Eğitim düzeyi üniversite ve üstü olan ebeveynlerin iletişim ölçeğinden aldıkları duyarlık puan ortalamaları daha yüksektir. Üniversite mezunu ebeveynler çocuklarına karşı ilkokul mezunu ebeveynlerden daha duyarlıdır. Engelsiz dinleme ve ebeveynin çocuğu ile iletişimi toplam puanlarında eğitim düzeyi ilkokul ve lise olanlar arasında fark bulunmaktadır. Lise eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin ölçeklerden almış oldukları puan ortalamaları daha yüksektir. Lise eğitim düzeyine sahip olan ebeveynler çocuklarını engelsiz dinlemede ve çocukları ile iletişimde ilkokul eğitim düzeyine sahip bulunan ebeveynlere göre daha iyidir.
15. Ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişimi ebeveyn stresinin %22,6'sını yordamaktadır.

16. Ebeveyn stresi ile ebeveyn yetkinliđi ve ebeveyn çocuk iletiřimi arasında negatif iliřki vardır. Ebevyn stresi artıkça ebeveyn yetkinliđi dūřmekte ve ebeveynin çocuđu ile iletiřimi azalmaktadır.
17. Ebeveyn yetkinliđi ile ebeveynin çocuđu ile iletiřimi arasında pozitif bir iliřki bulunmaktadır. Yetkinlik dūzeyi artıkça iletiřim puanları da yūkselmektedir.

6.2.ÖNERİLER

Bu araştırma sonucunda ulaşılan bilgiler çerçevesinde ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve anne baba çocuk iletişimi ile ilgili yapılacak araştırmalara yönelik öneriler aşağıda belirtilmiştir.

1. Araştırma kapsamında literatūr incelendiğinde çoğunlukla annelerin yaşadığı ebeveynlik stresi ile ilgili çalışmalara ulaşılmıştır bundan sonra yapılacak olan çalışmalara babaların katılımı arttırılabilir veya sadece babaların stres durumları ile ilgili araştırmalar yapılabilir.
2. Ebeveynin stres seviyesini görmek veya stresin kaynağı ile ilgili bilgi sahibi olmak için anne babalara ABSÖ-KF uygulanabilir.
3. Ebeveynlik stresi ile ilgili yapılan araştırmalar genellikle özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin ebeveynlik stresine yönelik yapılmıştır. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin stres durumlarının incelendiği araştırmalar arttırılabilir.
4. Yüksek dūzeyde ebeveynlik stresi yařayan anne babalara yönelik streslerini azaltacak ve yetkinlik dūzeylerini arttıracak aile eđitimleri verilebilir.
5. Araştırmaya katılan bekar ebeveyn sayısı az olduğundan evlilik durumun ebeveyn stresi, ebeveyn yetkinliği ve ebeveyn çocuk iletişimi üzerindeki etkisinin incelenmesi için medeni durumu bekar olan anne babalara yönelik çalışmalar yapılabilir.
6. Ebeveyn çocuk iletişimi ağısından anne ve baba olma durumu değerlendirildiğinde babaların da ergenlik dūnemindeki çocukları ile daha fazla paylaşımda bulunmaları gerekmektedir.
7. Çocuğu lisede okuyan ebeveynlerin çocukları ile iletişimlerini arttırmak için anne babalara yönelik İletişim Becerileri Eğitimi veya Aile İçi İletişim konularında eğitimler verilebilir.

8. Ebeveynin eğitim düzeyinin ebeveyn stresini ve ebeveyn yetkinliğini nasıl etkilediğini görmek için farklı eğitim seviyelerine sahip daha fazla katılımcının olduğu yeni araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abidin R. (1995).The Parenting Stress Index (3rd edn). Psychological Assessment Resources: Odessa, FL.
- Abidin, R. R. (2012). Parenting stress index. Fourth edition. PAR. Lutz
- Antony, L.G.,Anthony,B.J., Glanville,D.N., Naiman,D.Q., Waanders, C. ve Shaffer, S. (2005). The Relationships Between Parenting Stress, Parenting Behaviour and Preschoolers' Social Competence and Behaviour Problems in the Classroom. *Infant and Child Development*.14:133-154.
- Akgün E.(2014).Annelerde stres ve tükenmişlik. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 238-250. doi: 10.14687/ijhs.v11i2.2786.
- Aksoy, A., Kutluca, F.(2005). Çalışma hayatında stres kaynakları ve stres belirtileri ve stres sonuçlarının incelenmesi üzerine bir araştırma. *Dergipark*.49.457486.
- Aksoy, V. , Diken, İ.H.(2009).Annelerin Ebeveynlik Öz Yeterlik Algıları ile Gelişimi Risk Altında Olan Bebeklerin Gelişimleri Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalara Bir Bakış.Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi.10(1).59-70.
- Altıntaş, E.(2014). *Stres yönetimi*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Arabacı,N. ve Ömeroğlu, E. (2013).48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.30.41-53.
- Arseven, A. (2016).Öz yeterlik, bir kavram analizi.*International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*.11(19).63-80.
- Aslan, K.(2002).Değişen toplumda aile ve çocuk eğitiminde sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*. 2002(1).25-33.
- Atak, H. (2011). Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme . *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* , 163-213.
- Ateş, F.B.(2015).Çocuk ebeveyn ilişki terapisi eğitiminin, boşanmış annelerin empati, kabul ve stres düzeylerine etkisi. Doktora tezi.Çukurova Üniversitesi.Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydoğan, D.(2014). Çiftlerde ilişkisel yılmazlığın ebeveynlik stresi, ilişkisel başa çıkma, ilişkisel profesyonel yardım arama ilişkisi.Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi.
- Aydoğan, D., Özbay, Y. (2017). Ebeveynlik stress ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *International Journal of Childhood Education Studies*. 2(2).24-38.

- Balat, G.U.(2014) .Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin özyeterlilik ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 661-677. doi: 10.14687/ijhs.v11i2.2972
- Balat G.U, Sezer, T., Tunçeli, H.İ.(2014).Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların annelerinin öz yeterlilik ve öfke düzeylerinin incelenmesi.*Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*.29.47-63.
- Balcıoğlu, İ.(2005). Medikal açıdan stres ve çareleri: Stres kavramı ve tarihsel gelişimi. *İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri.Sempozyum Dizisi*.09-12
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2002). *Stres ve başa çıkma yolları*. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z.(2003). *Bedenin dili*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bandura, A.(1977).Self- efficacy:Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*.84(2). 191-215.
- Bandura, A. ve Wood, R. (1989). Social cognitive theory of organizational management. *Academy of Management Review*. 14(3). 361-384.
- Baran, A. G. (2004). Türkiye’de aile içi iletişim ve ilişkiler üzerine bir model denemesi.*Türkiyat Araştırmaları Dergisi*.(1).
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması.*Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.14.198-210.
- Beckman, J. P. (1991). Comparison of mothers’ and fathers’ perceptions of the effects of young children with and without disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, 95 (5), 585-595.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.
- Beral, Y. (2010).*Otistik bozukluğu olan çocuğa sahip ebeveynlerin öz yeterlik algılarının belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bernardo, B.M. (2017). *Predicting parenting stress through personality factors*.Doctoral Thesis. Widener University.
- Bilen, M.(2014). *Duygudan eyleme iletişim*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Budak,S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Buluş, M. , Samur, A.Ö. (2017). 5- 6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumunu yordamada ebeveyn benlik saygısı, temel ihtiyaçları ve öz yeterliğin rolü.Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.41. 105-119.
- Can, A.(2016). SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi.Pegem Akademi: Ankara.
- Caprara, G., Regalia, C., Scabini, E., Barbanelli, C. ve Bandura A. (2004) "Assessment of Filial, Parental, Marital, and Collective Family Efficacy Beliefs", *European Journal of Psychological Assessment*, 20,(4), 247–26.
- Canpolat, U. (2010). *Psikoloji sohbetleri: Kendinizi nasıl hissetmek isterdiniz?*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Canpolat M. (2012).Grup rehberliği programının zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahipannelerin stres düzeylerine etkisi.Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi.
- Churchill, B., Craig, L.(2018).Labor force status, transitions, and mothers' and fathers' parenting stress: direct and cross-spousal influences.Journal of Marriage and Family.1-17. DOI:10.1111/jomf.12540
- Cohen, J. S.,& Mendez, J. L. (2009). Emotion regulation, language ability, and the stability of preschool children's peer play behavior. *Early Education and Development*, 20(6), 1016-1037. Doi: 10.1080/10409280903305716
- Coleman, P.K. (1998). Maternal self- efficacy beliefs as predictors of parenting competence and toddlers' emotional, social and cognitive development. *Unpublished Doctorate's Thesis*. West Virginia University.
- Coleman, P., ve Karraker, K. H. (1997). Self-efficacy and parenting quality: findings and future applications. *Developmental Review*, 18, 47–85.
- Coleman, P. K. and Karraker, K. H. (2000). Parenting Self-Efficacy Among Mothers Of School-Age Children: Conceptualization, Measurement, And Correlates. *Family Relations*, 49 (1), 13-24.
- Coleman, P. K. and Karraker, K. H. (2003). Maternal Self-Efficacy Beliefs Competence in Parenting and Toddler's Behavior and Developmental Status. *Infant Mental Health Journal*,24 (2), 126-148.

- Coşkun, Y. ,Akkaş, G.(2009).Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyleri İle Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki .*Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 10(1).213-227.
- Cüceloğlu, D.(1998). *Yeniden insan insana*.İstanbul: Remzi Kitabevi
- Cüceloğlu, D.(2006). *İnsan ve davranış*. İstanbul : Remzi Kitabevi.
- Çakıcı, S., (2006). Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çakıcı, S., (2006). *Alt ve Üst Sosyo-ekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çalışkan, N. ve Aslander, M. (2014). Aile içi iletişim ve siber yaşam: Teorik bir çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* .15 (2).263-277.
- Çattık,M., Aksoy. V. (2018). *Gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin sosyal destek ve öz yeterlik düzeyleri ile yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi.Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çekiç, A.(2015).*Akılcı duygusal aile eğitim programlarının anne babaların akılcı olmayan inançları ve anne babalık stresleri üzerine etkisi*. Doktora tezi.Çukurova Üniversitesi.
- Çekiç, A., Hamamcı, Z., Akbaş, T. (2015).Anne baba stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Gaziantep University Journal of social Sciences*. 14(3). 647-667.
- Çelikkaleli Ö., ve Çapri B. (2008) “Genel Yetkinlik İnancı Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlilik Ve Güvenirlik Çalışmaları”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 3, s.93–104
- Çiftpınar, B. (2011). *Beden Dili*. Ekin Basım Yayın Dağıtım: Bursa.
- Dardas, L.A ve Ahmad, M.M. (2013).Psychometric properties of the Parenting Stress Index with parents of children with autistic disorder.*Journal of Intellectual Disability Research*. doi: 10.1111/jir.12053
- Demir, S.(2013). *Ebeveyn yetkinliği ile depresyon, olumsuz benlik ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Demir, S. ve Gündüz, B.(2013). Ebeveyn yetkinlik ölçeğinin uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.11(25).309-322
- Demir, S.(2015). Anneler için ebeveyn yetkinlik ölçeğinin uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*.282-297.
- Demir, S.(2015). Ebeveyn yetkinliğinin demografik değişkenler açısından incelenmesi.*Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.12(29).133-148.
- Diken, İ. ve Diken, Ö. (2008). Turkish Mother's Verbal Interaction Practices And Self Efficacy Beliefs Regarding Their Children With Expensive Language Delay. *International Journal Of Special Education*, 23(3), 110-117
- Doğan, M. (2001). *İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çeşitli psikolojik değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Doksat, N. (2014).*Anne babalar için başucu kitabı: Kusursuz ebeveynlik mümkün mü?*. İstanbul: Has Matbaacılık.
- Döğüşgen, M.M. (2011).*Zor çocuk yoktur mutsuz çocuk vardır*.İstanbul: Ekinoks Yayınevi.
- Dunning, M.J. ve Giallo, R.(2012).Fatigue, parenting stress, self-efficacy and satisfaction in mothers of infants and young children.*Journal of Reproductive and Infant Psychology*,1-15.
- Duygun, T. ve Sezgin, N. (2003).Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*.18(52).37-52.
- Ekşi, H. , Kemahlı, P.Ö., Abdullayev, K. (2017). Aile stresörleri ile başa çıkma ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *1.Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Sempozyumu* .182-199.
- Elibol, F., Mağden, D. ve Alpar, R. (2007). Anne Babalık Becerilerinde Öz yeterlik Ölçeği'nin (1-3 Yaş) Geçerlik ve Güvenirliği. *ToplumHekimliği Bülteni*, 26(3), 25-31.
- Gander, M.J. ve Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*.(6. Baskı). B. Onur (Çev.) Ankara: İmge Yayınevi.(Orijinal çalışma basım tarihi, 2004)

- Glueck, B.M.A. (2017). *The Relationship Between Parent-Child Interaction Therapy and Parenting Stress*. For the Degree of Doctor of Philosophy. Hofstra University.
- Gordon ,T.(1997). Aile iletişim dili. (Çev.Emel Aksay).İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Gould, L.D. (2011). Parent-Child Communication and Adolescents' Problem-Solving Strategies in Hypothetical Bullying Situations. Master of Education. University of Alberta.
- Gözüm, S. ve Aksayan, S. (1999). Öz- etkililik – yetkinlik ölçeğinin Türkçe formundaki geçerlik ve güvenirliği. *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokul Dergisi*, 2(1), 21-34.
- Gül, S.K. ve Güneş, İ.D. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet.*Sosyal Bilimler Dergisi*.11(1).79-101.
- Güler, M. (2012). *A tipi kişilik örüntüsünde bilişsel ve duygusal zekanın stresle başa çıkma ve stres belirtileri ile ilişkisi*. Yüksek lisans tezi. Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Güran, N. (1983). Evlilik dışı birleşmeler ve çocuklar sorununa genel bir bakış ve sosyal hizmet yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*. Cilt,1. Sayı, 2-3. S.156-199.
- Griffing, A.S.(1997). The relationship between the stress, appraisal and coping process and eating disorders. University of Massachusetts Amherst.
- Harrison, B.M. (1998). Stress and parenting: test of an attentional model. Northern Illinois University.Illinois.
- Hassall, R., Rose, J. ve McDonald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: the effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support.*Journal of Intellectual*, 49 (6), 405-18.
- Herman,M.R. ,Mowder,B.A., Yasik, A.E., Shamah, R.(2012). Parenting Beliefs, Parental Stress, and Social Support Relationships. *J Child Fam Study*. 21:190–198.
- Hess, C. R., Teti, D. M. and Hussey, B. (2004). Self-Efficacy and Parenting of High-Risk Infants: the Moderating Role of Parent Knowledge of Infant Development. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25 (4), 423-437.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta İlişkiler*. İmge Yayınları, Ankara.
- Hwang, S.Y. (2014). Parental Self-Efficacy and Father Involvement among Low-Income Fathers . The George Washington University.

- İlbars, Z. (1994). Kültür ve stres. *Kriz Dergisi*, 1(2), 177-179.
- İlhan, T.(2017).Özel Gereksinimli 3-6 Yaş Çocukların Ebeveynlerinin Stres Düzeyleri ile Roller Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*,18(3),383-400.
- Johnston, C., & Mash, E. J. (2001). Families of children with attention deficit/hyperactivity disorder: review and recommendations for the future research. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 4, 183–207.
- Johnston,C., Hessler,D.,Blasey, C.,Elicz S., Erba, H., Dyer ,J.F., Glaser B., Reiss A.L.,(2003). Factors Associated with Parenting Stress in Mothers of Children with Fragile X Syndrome. *Developmental and Behavioral Pediatrics*. Vol. 24, No. 4.
- Kahraman, S. (2016). *Ebeveynin üstün yetenekli çocuğuyla iletişimini geliştirmeye yönelik psiko-eğitim programının etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Fatih Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Kale, Ü., Çağdaş, A.,Tepeli, K.(2013).Anne-baba eğitim düzeyinin ilköğretim 1. sınıf öğrencilerinin duyguları ifade etme becerilerine etkisinin incelenmesi .*Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*.(2)29.254-262.
- Kaner, S.(2001).Aile stresini değerlendirme ölçeği; faktör yapısı, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.34(1). 1-10.
- Kaner, S. (2004).Engelli çocukları olan anababaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi.Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri.Ankara Üniversitesi.
- Kaner, S. (2007). Öğretmenlerin ve Anne-Babaların Öz-Yetkinlik İnançları, Tükenmişlik Algıları ve Çocukların Problem Davranışları. AnkaraÜniversitesi. Bilimsel Araştırma Projesi. Ankara
- Karasar,N.(1984). *Bilimsel Araştırma Metodu*. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.
- Kaytez,N., Durualp, E.,Kadan, G.(2015). Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırma Dergisi*.4(1).197-214.
- Kaya, C. E. (2013).*Gebelerde ebeveyn uyum desteği programının ebeveyn öz yeterlik algıları üzerindeki etkileri*. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Koçhan, A. (2019). *Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin stres düzeyi, stresle başa çıkma tarzları, hastalık yükü algıları ve bilgece farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kotil, Ç. (2010). *Okulöncesi eğitim kurumlarına yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Köksal G., Kabasakal, Z. (2012). Zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin yaşamlarında algıladıkları stres yordayan faktörlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (2012), 71-91.
- Kreppner, K. (1996). Quality of relationship and communication behavior within the family: differential transition patterns from childhood to adolescence. *Paper presented at the biennial meeting of the society for research in child development*, 14th Quebec City, Quebec, Canada, August, 12-16.
- Küçüker, S. (2001). Erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne babaların stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(1), 1-11.
- Kwok, S., & Wong, D. (2000). Mental health of parents with young children in Hong Kong: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Child and Family Social Work*, 5, 57-65.
- Kwon, J.Y. (2007). The relationship between parenting stress, parental intelligence and child behavior problems in a study of Korean preschool mothers. *Early Child Development and Care*, 177:5, 449-460.
- Lazarus, R. S., & Folkman S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer Publishing Company.
- Lazarus, R. S. (1994). *Küçük Sıkıntılar Da Tehlikeli Olabilir*. (Çev. Nesrin H. Şahin), Stresle Basa Çıkma Olumlu Bir Yaklaşım, İstanbul, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 31-39.
- Li-tze Hu & Peter M. Bentler (1999) Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives, *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6:1, 1-55, DOI: 10.1080/10705519909540118.
- Lopez, C.G., Sarria, E., Pozo, P. (2016). Parental self-efficacy and positive contributions regarding autism spectrum condition: an actor-partner interdependence model. *J. Autism Dev Disord*. DOI 10.1007/s10803-016-2771-z

- Mısırlı, İ.(2010). Temel ve Teknik İletişim, Ankara: Detay Yayıncılık
- Montigny F. ve Lacharite C. (2005) Perceived parental self-efficacy: concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*. 49, 387-386.
- Muluk, E.G., (2004). *Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile Yapıları ve Anne-Çocuk İlişkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Munoz, Y.C. (2016). *Effects of parental self-efficacy on parental academic engagement among latino parents of preschool-aged children*. For the degree of Doctor of Psychology . Los Angeles.Alliant International University.
- Murray, N. (2012). *The Effects of Wrightslaw Advocacy Training on Perceived Self-Efficacy and Parental Stress in Parents of Children Diagnosed with Autism*. For the Degree of Doctor of Philosophy. Walden University.
- Nazlı,S.(2006). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nebiloğulları, B.(2019).*Çalışan-çalışmayan annelerin ebeveynlik özyeterlilik algıları ile 11-13 yaş çocuklarının algıladığı anne tutumu ve benlik saygısı arasındaki ilişki*.Yüksek lisans tezi.Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü.
- Newman, B.M. (1989).The changing natura of the parent- adolescent relationship from early to late adolescence. *Adolescence*, 24 (96), 915-924.
- Noller, P. & Callan, V. J. (1990). Adolescents' perceptions of the nature of their communication with parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 19 (4), 349-362.
- Ogden, J.(2007). *Health Psychology*. England: Open University Press
- Ogelman , H. G. , Topaloğlu Z.Ç.(2014). 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik,saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne babalarının ebeveyn öz yeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi.*Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.241-271.
- Oğuz, V., (2006).*Altı yaş grubundaki çocukların bakış açısı alma becerileri ile anne babaların empatik becerilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Osofsky, J.D. ve Thompson, M.D. (2005) Adaptive and maladaptive parenting. In Shonkhoff, J.P. ve Meisels, S.I. (Edt.), *Handbook of Early Childhood Intervention*, (Second edition; p. 630-650).Cambridge: Cambridge Press.

- Ozankaya,Ö.(1976). *Toplum bilimine giriş* .Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.
- Öksüzoğulları, H. (2013). 4-6 yaş grubu çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, A.D.(2012). *Bazı değişkenler açısından okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerinin ve ailelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları*.Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgüven, İ.E.(2014). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özkul, F.B. (2015). 48-60 aylık çocuk babalarının ebeveyn öz yeterlik algılarının incelenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özmen, N.ve Önen, B.(2005). Stres ve başa çıkma yolları. . *İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*. Sempozyum Dizisi:47, 171-180.
- Özmen, S., Özmen, A.(2012). Anne baba stres ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*.196.20-35.
- Öztürk, S.,Boylu, A.A.(2013). Tek ebeveynli ailelerin yaşadıkları finansal güçlüklerin yaşam tatminleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e dergi*.
- Öztürk, S. (2017). *Zihinsel engelli ve yaygın gelişimsel bozukluk tanımlı çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinde stresle başa çıkma tutumları ve evliliklerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi.Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Papathanasiou, I.V., Tsaras,K., Neroliatsiou, A. Ve Roupa,A.(2005). Stress: Concepts, theoretical models and nursing interventions.*American Journal of Nursing Science*. 4(2-1): 45-50. doi: 10.11648/j.ajns.s.2015040201.19.
- Pereira, L.M., Viera C,S., Toso, B.R. G.O., Carvalho, A.R.S. ve Bugs, B.M. (2016). Validation of the Parenting Stress Index for Brazilian Portuguese.Acta Paulista de Enfermagem.29(6).671-7.
- Ponnet, K., Wouters, E., Mortelmans, D., Pasteels, I., Backer, C.,Leeuwen, K. Ve Hiel, A.V.(2013).The influence of mothers' and fathers' parenting stress and depressive symptoms on own and partner's parent-child communication. *Family Process*,(52)2. doi: 10.1111/famp.12001.

- Recepov, R. (2000). *Algılanan ana- baba davranışları: Kültürlerarası bir karşılaştırma*. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rugancı, N.(1994).Stresle Başa Çıkma Olumlu Bir Yaklaşım, *İstanbul, Türk Psikologlar Derneği Yayınları*,40-42.
- Rooney, M.E. (2012). *A comparison of the effects of three intervention approaches on parental self-efficacy, parenting skills, and parental stress levels of impoverished parents*. Columbia University.
- Roskies, E.(1994). “Savaş ya da Kaç” Tepkisi: Strese Gösterilen İlk Tepkiler, (Çev.N.H. Şahin), *Stresle Başa Çıkma: Olumlu Bir Yaklaşım*,Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Salecl,R. (2013).Kaygı Üzerine. (B. E. Aksay, Çev.) İstanbul:Metis Yayıncılık.
- Santucci, C.L. (2017). Examining the role of parental stress and parental self-efficacy in shared reading behaviors. Fairleigh Dickinson University. United States.
- Seçer, Z. Çeliköz, N.ve Yaşa, S.(2008).Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları.*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.19.413-428.
- Segrin, C. , Flora. J.(2005). Family Communication. *NJ: Lawrence Erlbaum Associates*, , 496. DOI: 10.1177/ 1066480705282073, 2005.
- Senemoğlu, N. (1998). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim:Kuramdan Uygulamaya* ,Özsen Matbaası, Ankara.
- Semerci, B. (2016). *Artık büyüdüm: Ergen ruh sağlığı*. Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Sezer,T., Yılmaz, E. ve Koçyiğit, S. (2015). 5-6 yaş grubu çocukların oyun becerileri ile aile çocuk iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.16-(2). 185-204.
- Sivrikaya, T., Tekinarslan, İ. (2013).Zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan annelerde stres, sosyal destek ve aile yükü.*Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi:Özel Eğitim Dergisi*.14(2).17-29.
- Smith, E. (2017). *The Role of Parental Self-Efficacy, Hardiness, Parenting Stress In Predicting Parenting Behaviors*. For the Degree of Doctor of Philosophy. The University of Southern Mississippi.

- Solem,M.B., Christophersen,K.A., ve Martinussen,B.(2010). Predicting Parenting Stress: Children's Behavioural Problems and Parents' Coping. *Infant and Child Development*. 20:162-180.
- Solis, M.L. ve Abidin, R.R. (2001). The Spanish version parenting stres index: A psychometric study..*Journal of Child Clinical Psychology*.20(4).372-378.
- Solmuş, T. (2010). *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi*. İstanbul:Sistem Yayıncılık.
- Sur, M.H.(2017). *Parental self-efficacy and parenting practices in parents of young children with and without disabilities in physical development*. For the degree master of science in education. Northern Illinois University.
- Şahin, N. (1994). *Stresle başa çıkma. Olumlu bir yaklaşım*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Şahin, N, Durak, A. (1994) Kısa Semptom Envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 44-56
- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Aile ve Toplum*. 4(14).7-31.
- Şirin, H.D. (2014).Ailelerde sosyo-demografik-ekonomik değişkenlerin aile yaşam kalitesine etkileri. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*.2(1).31-46.
- Tabachnick and Fidell, 2013 B.G. Tabachnick, L.S. Fidell Using Multivariate Statistics (sixth ed.)Pearson, Boston (2013).
- Tarhan,N. (2003).*Evlilik psikolojisi; öncesiyle sonrasıyla evlilik*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tayfun, R. (2007). *Etkili iletişim ve beden dili*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TDK,(2019). Aile.19.05.2019,<http://www.tdk.gov.tr/>
- TDK,(2019). Ergenlik.19.05.2019,<http://www.tdk.gov.tr/>
- Telef, B.B. (2013). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin öz yeterliklerinin ve psikolojik belirtilerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5(1).
- Telman , N. ve Ünsal, P. (2005). *İnsan ilişkilerinde iletişim*. İstanbul: epsilon Yayıncılık.
- Temiz G. ve Çağdaş A. (2014). Anne çocuk iletişim becerileri eğitiminin çocukların duyguları tanıma becerilerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*.17(1).87-105.
- Teti, D. ve Gelfand, D. (1991). Behavioral competence among mothers of infant in the first year. The mediational role of maternal selfefficacy, *Child Develeopment*, 62. 918-929

- Tiryaki, A.(2014). *Stres : Aşamaları, kaynakları, sonuçları ve müdahale teknikleri*. Yüksek lisans tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tröster, H. (2010). Eltern-Belastungs-Inventar: EBIDeutsche version des parenting stress index (PSI) von R.R.Abidin. Hogrefee.
- Uğur,M.(2005).Stres kavramı ve psikiyatrik hastalıklar. *İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*. Sempozyum Dizisi:47,13-33.
- Ullrich, M. (1999). Carrying the family through adolescence: the significance of parent - parent communication. *Poster presented at the biennial meeting of the societyfor research in child development*. Albuquerque, NM, April 15-18.
- Ullrich, M. and Kreppner, K. (1997). The quality of family and academic achievement in early adolescence. *Paper presented at the biennial meeting of thesociety for research in child development*. 62nd, Washington, DC, April 3-6.
- Williford, A.P.,Calkins, S.,Keane, S.P.(2007).Predicting change in parenting stress across early childhood: child and maternal factors. *Journal of Abnormal Child Psychology* .35:251–263. DOI 10.1007/s10802-006-9082-3
- Worthington, R. L.,&Whittaker, T. A. (2006). Scaledevelopmentresearch: A contentanalysisandrecommendationsforbestpractices. *TheCounselingPsychologist*, 34(6), 806-838.
- Yavuzer, H.(1994). Ana baba okulu. İstanbul. Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.(2009). *Anne- baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.(2015). *Evlilik okulu:evlilikte kişilerarası ilişkiler ve iletişim becerileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeh,C.H., Chen, M.L., Li, W.ve Chuang, H.L. (2001). The Chinese version of the Parenting Stress Index: a psychometric study. *Acta Paediatr.* 90(2).1470-7.
- Yılmaz, M., Köseoğlu, P., Gerçek, C. ve Saran, H. (2004). Yabancı Dilde Hazırlanan Bir Öğretmen Öz-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27,260-267

EKLER

EK 1. Ölçek Uygulama İzni 1



T.C.
ŞAHİNBİY KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 20332654-600-E.17962616

30.10.2017

Konu : Yüksek Lisans Öğr.

Kader KARAGEYİK'in Araştırma İzni

MÜDÜRLÜĞÜNE
ŞAHİNBİY/GAZİANTEP

İlgi : İl Milli Eğitim Müdürlüğünün 27/10/2017 tarih ve 17890326 sayılı yazısı.

Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Kader KARAGEYİK'in "Anne Baba Stres Ölçeği" konulu tez çalışmasının okulunda uygulanmasının uygun görüldüğü ilgi yazı ile bildirilmiş olup, ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Zeki ÇAKMAK
Müdür a.
Şube Müdürü

EK :
-Yazı ve ekleri (4 sayfa)

DAĞITIM:
-Tüm Ortaokul ve Lise Müdürlükleri

Katlıncıpaşa Mah. Yedigöller Sok. Şahinbey İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ŞAHİNBİY
Ayrıntılı bilgi için İhtisat Şiş. Mh. Zeki ÇAKMAK Şef. Ali SARIĞÜL Mtem. MEKÖSEÖĞLÜ
Telefon: (0342) 230 31 92 Faks: (0342) 230 88 02 e-mail: ilce.meb@sb.gov.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://tr.rakingsb.meb.gov.tr/adres-izleyici> 87fc-011c-3859-93d0-6247 kodu ile beyit edilebilir.

EK 1'in Devamı



T.C.
GAZİANTEP VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 34659092-605.01-E.17890326
Konu : Araştırma İzin Talebi

27.10.2017

..... KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Kader KARAGEYİK'in "Anne Baba Stres Ölçeği" konulu tez çalışması kapsamında, ekli listede belirtilen isimleri belirlenen ilçeniz ortaokul ve liselerde öğrenim öğrenci velilerine anket uygulama isteğinin uygun görüldüğüne ilişkin 26.10.2017 tarihli ve 605.01/17774868 sayılı Valilik oluru ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Cengiz MİTE
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

EKLER:

- 1-Valilik Onayı (1 Sayfa)
- 2- Anket (6 Sayfa)
- 3- Liste (1 Sayfa)

DAĞITIM:

Şahinbey ve Şehitkamil İlçe MEM

EK 3. Demografik Bilgi Formu

Değerli anne ve babalar,

Bu çalışma, Gaziantep Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü için hazırlanan bir yüksek lisans tez çalışmasıdır. Anne Baba Stresi, Ebeveyn Yetkinliği ve Çocuk Anne Baba İletişimi arasındaki ilişkiyi ölçmeye dönüktür. Vereceğiniz cevaplar araştırmada doğru sonuçlara ulaşılması açısından oldukça önemlidir. Araştırma için yapmanız gereken aşağıdaki formlarda yer alan ölçek maddelerini tek tek okuyarak size en uygun cevabı vermenizdir. Katkılarınız ve vereceğiniz samimi cevaplar için teşekkür ederim. Araştırma ile ilgili merak ettiğiniz sorular için aşağıda yer alan iletişim adresini kullanabilirsiniz.

Kader KARAGEYİK
kadersimseksoy@gmail.com

DEMOGRAFİK BİLGİLER

Formu Dolduran	Anne () Baba ()		Evli ()		
Eğitim Durumu	İlköğretim () Lise ()	Üniversite () Lisansüstü ()	Evlilik Durumu Bekar ()	Yaşınız	
				Çocuğun Cinsiyeti	Kız () Erkek ()
Aylık Geliriniz	0-1500 TL () 1500- 4000 TL () 4000 ve Üzeri ()	Halen Bir İşte Çalışıyor Musunuz? Cevabınız EVET ise mesleğiniz	Evet () Hayır ()	Çocuğun Eğitim Kademesi	Ortaokul () Lise ()

EK 4. PAR Şirketi ile Yapılan Anlaşma

Creating Connections,
Changing Lives.

December 4, 2018

Kader Karageyik
Değirmişçi St. / 18. street, Bahar Apartment, No:1
Şehitkamil/ Gaziantep 27090
Turkey

Dear Kader:

In response to your recent request, permission is hereby granted to you to reproduce up to a total of 492 (paper) copies of the Turkish version of the Parenting Stress Index, 4th Edition Short Form (PSI-4-SF) for use only in your research titled, *The relationship between parental stress, parenting and parental communication*. If additional copies are required, it will be necessary to write to PAR for further permission. Permission is also granted for you to include up to a total of three (3) sample items from the PSI-4-SF in your thesis, any further publication in a journal (or otherwise) will require additional permission.

This Agreement is subject to the following restrictions:

- (1) Any and all materials used will contain the following credit line:

and reproduced with the permission of PAR, Inc. (PAR), 10204 N. Florida Ave., Lutz, Florida 33549, from the Parenting Stress Index Fourth Edition Short Form by Richard R. Abidin, EdD, Copyright 1990, 1995, 2012 by PAR. Further reproduction is prohibited without permission of PAR."
- (2) None of the material may be sold, given away, or used for purposes other than those described above.
- (3) An accurate count of the total number of administrations using the translation will be kept.
- (4) Payment of a royalty/license fee of \$1,180.80 USD (\$2.40 USD per copy for 492 copies). This fee includes a 40% student discount.

Licensing fees paid to PAR will be payable in US Dollars drawn on a US bank. Any taxes levied on fees by Licensee's government, or fees deducted by Licensee's bank (originating or intermediary)

PSI-4-SF Karageyik Turkish - 12-4-2018

10204 N. Florida Ave. | Lutz, FL 33549 | 813-958-3003 | parinc.com

and/or financial institution, shall be paid by Licensee and shall not reduce the amount due to PAR.

- (5) One copy of any of the material reproduced will be sent to PAR to indicate that the proper credit line has been used.

TWO COPIES of this Permission Agreement should be signed and returned to me, along with your payment for \$1,180.80 USD for the royalty/license fee, to indicate your agreement with the above restrictions. I will then sign it for PAR and return a fully executed copy to you for your records.

Sincerely,

Vicki M. McFadden
Permissions Specialist
vmark@parinc.com
1-800-331-8378 (phone)
1-800-727-9329 (fax)

ACCEPTED AND AGREED:

ACCEPTED AND AGREED:

KADER KARAGEYIK

VICKI M. MCFADDEN

DATE: 07.12.2018

SIGNATURE OF PROFESSOR REQUIRED:

I hereby agree to supervise this student's use of these materials. I also certify that I am qualified to use and interpret the results of these tests as recommended in the *Standards for Educational and Psychological Testing*, and I assume full responsibility for the proper use of all materials used per this Agreement.

KIG

Printed

EK 5. Anne Baba Stres Ölçeği Kısa Form (ABSÖ-KF) Örnek Maddeler

Yönerge:

Bu ölçek anne-babaların stres düzeyini ölçmektedir. Ölçek 36 madde içermektedir. Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve her bir ifadeyi ilköğretim okulda okuyan çocuğunuz düşünerek ve bütün soruları aynı çocuğunuz için cevaplayınız.

Her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz. Lütfen her bir ifade için en çok endişe duyduğunuz çocuğunuza yoğunlaşın ve size en çok uyan tepkiyi daire içine alın. **Bütün soruları aynı çocuk için cevaplayınız.**

İfadeye tamamen katılıyorsanız, **(TK)**'yi işaretleyiniz.

İfadeye katılıyorsanız, **(K)**'yi işaretleyiniz.

Emin değilseniz, **(ED)**'yi işaretleyiniz.

İfadeye katılmıyorsanız, **(KA)**'yi işaretleyiniz.

Eğer hiç katılmıyorsanız, **(HKA)**'yi işaretleyiniz.

Örneğin, eğer bazen sinemaya gitmekten hoşlanıyorsanız, aşağıdaki ifade için Katılıyorum'u (K) işaretlemelisiniz.

Sinemaya gitmekten hoşlanırım. **TK** **K** **ED** **KA** **HKA**

Eğer duygularınıza tam olarak uyan bir ifade bulamazsanız lütfen size en yakın olan ifadeyi işaretleyiniz. **Her bir ifade için ilk aklınıza gelen cevabınız olmalıdır.**

Her bir ifade için sadece bir cevabı daire içine alın ve tüm ifadeleri cevaplayınız.

Cevaplarınızı Silmeyiniz! Eğer cevabınızı değiştirmek isterseniz, doğru olmayan cevabın üzerine "X" işareti koyunuz ve doğru cevabı daire içine alınız. Örneğin;

Sinemaya gitmekten hoşlanırım. **TK** **K** **ED** **KA** **HKA**

TK Tamamen Katılıyorum	K Katılıyorum	ED Emin Değilim	KA Katılmıyorum	HK Hiç Katılmıyorum
1. Çoğunlukla sorunlarla iyi baş edemediğimi düşünüyorum.				
2. Çocuklarımın ihtiyaçlarını karşılamak için hayatımda beklediğimden çok daha fazla fedakârlık yapıyorum.				

EK 6. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

EBEVEYN YETKİNLİK ÖLÇEĞİ

Vereceğiniz cevaplar "Oldukça Yetersizim(1) ve Oldukça Yeterliyim(7)" arasında derecelendirilmiştir. Size uygun gelen 1-7 arasındaki herhangi bir sütunu işaretleyiniz. Oğlunuz ya da kızınızla ilişkilerinizde aşağıdaki davranışları ne kadar yeterli düzeyde sergileyebiliyorsunuz.		1	2	3	4	5	6	7
		Oldukça Yetersizim		Yetersizim		Yeterliyim		Oldukça Yeterliyim
1	Başkalarıyla yaşadığı sorunlarla başa çıkmasında oğlunuza/kızınıza yardım edebilme							
2	Çocuğunuzun beklenti ya da talepleri karşılama yetersiz kaldığını hissettiğinizde ona kendi ayakları üzerinde durabilmesi için destek olabilme							
3	İstemese bile oğlunuz/kızınıza yardım önerisinde bulunabilme							
4	Kişisel, ailevi ya da işle ilgili sorunlarınıza rağmen oğlunuz/kızınızla ilgilenebilme							
5	Oğlunuz/kızınız kurallara ya da verdiği sözlere uymadığında bu durumu tavizsiz idare edebilme							
6	Oğlunuzun ya da kızınızın özeline girmeden ona rehberlik edebilme							
7	Kaygılarıyla ilgili sizinle özelini paylaşmasını sağlama							
8	Sizinle ilgili eleştirilerini gücenmeden/bozulmadan kabullenebilme							
9	Son derece kişisel sorunlarını sizinle paylaşabilmesini sağlayabilme							
10	Oğlunuz ve kızınızla aranızdaki ilişkiyi ve birbirinizle ilgili duygularınızı konuşabilme							
11	Gerçekçi hedefler belirlemesine ve bunları başarabilmesine yardımcı olma							

EK 7. Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği

EBEVEYNİN ÇOCUĞUYLA İLETİŞİMİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda çocuğunuzla iletişimi değerlendirme için sağlayacak maddeler yer almaktadır. Maddeleri okuyarak size uygun olanı işaretleyiniz.		Her Zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
1	Çocuğumla kurduğum iletişimin niteliği, onun sorumluluklarını yerine getirmesini kolaylaştırır.					
2	Çocuğumun anlattığı konuların önemsiz olduğunu düşündüğümde genellikle şakaya vururum.					
3	Çocuğumla kurduğum iletişimin niteliği, onu disipline etmemi kolaylaştırır.					
4	Kullandığım iletişim tarzı çocuğumun sınırlarını anlamasını kolaylaştırır.					
5	Çocuğum için koyduğum kuralları onun anlayacağı şekilde açıklarım.					
6	Çocuğumla iletişim kurarken onun ne hissediyor olabileceğini anlarım.					
7	Çocuğum yanlış bir davranış yaptığında bunu anlaması için onunla rahatça konuşurum.					
8	Çocuğumla konuşurken genellikle kendimi ona öğüt verirken bulurum.					
9	Bir durum hakkında gerçekten ne düşündüğümü çocuğumla Paylaşıyorum.					
10	Çocuğumu beni dinlemediğinde ona gözdağı vererek konuşurum.					
11	Çocuğum düşüncelerini benimle paylaşır.					
12	Çocuğumla iletişimimi aksatacak engelleri kullanmaktan kaçınırım.					
13	Çocuğum duygularını benimle paylaşır.					
14	Çocuğum canını sıkan bir durum olunca bunu benimle paylaşabileceğini bilir.					
15	Çocuğumu dinlerken başkalarını ona örnek gösteririm.					
16	Çocuğumu dinlerim.					
17	Çocuğuma bir sorumluluk verirken bunu ona en iyi şekilde ifade etmenin yollarını bilirim.					
18	Çocuğumu fikirlerini ifade etmesi konusunda cesaretlendiririm.					
19	Çocuğumla kurduğum iletişimin niteliği, onun motivasyonunu artırır.					
20	Çocuğumla iletişim kurarken onun kişisel haklarına saygı duymaya özen gösteririm.					
21	Çocuğum benimle her konuyu rahatça konuşur.					
22	Çocuğumun fikirlerine değer veririm.					
23	Çocuğumla iletişim kurarken içten olmaya çalışırım.					
24	Çocuğumla iletişim kurarken potansiyelinin/yeteneklerinin getirdiği özelliklerine dikkat ederim.					
25	Çocuğumla iletişim kurarken onun ne düşünüyor olabileceğini anlarım.					
26	Çocuğumla iletişimimi geliştirmek için yapabileceklerimi araştırırım.					
27	Çocuğumun konuşmak istediği konuyu dinlemek istemediğinde konuyu değiştiririm.					

ÖZGEÇMİŞ

Kader ŞİMŞEKSOY KARAGEYİK 1990 yılında Suruç'ta doğdu. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünden 2012 yılında mezun oldu. 2012 yılında Gaziantep ili Şahinbey İlçesinde bulunan Barak Orta Okulunda göreve başladı. Daha sonra 2015 yılında İnci Konukoğlu Anadolu Lisesi'ne tayin oldu. Halen aynı okulda psikolojik danışman olarak görev yapmaktadır.

VITAE

Kader ŞİMŞEKSOY KARAGEYİK was born in Suruç, in 1990. She graduated from Gaziosmanpaşa University, Educational Sciences Faculty, Psychological Counseling and Guidance in 2012. She started to work at Barak Secondary School in Şahinbey, Gaziantep. Then she was appointed İnci Konukolu Anatolian High School. She still working İnci Konukolu Anatolian High School as a psychological consultant.